

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Oksana KAČINSKIENĖ

Viešojo administravimo studijų programos studentė

**TELŠIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖS IR
VIETOS BENDRUOMENIŲ PROJEKTŲ, VYKDANT
LEADER PROGRAMĄ, ANALIZĖ**

Bakalauro baigiamasis darbas

Šiauliai, 2013

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Oksana KAČINSKIENĖ
Viešojo administravimo studijų programos studentė

TELŠIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖS IR
VIETOS BENDRUOMENIŲ PROJEKTŲ, VYKDANT
LEADER PROGRAMĄ, ANALIZĖ

Bakalauro baigiamasis darbas
Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (03S2)

Darbo vadovas:
doc. dr. Jonas JASAITIS

Teigiu, kad bakalauro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu viešojo administravimo studijų krypties bakalauro kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas.

(parašas)

Kačinskienė Oksana. Telšių rajono Vietos veiklos grupės ir vietos bendruomenių projektų, vykdančią LEADER metodą, analizė: viešojo administravimo bakalauro studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas doc. dr. J. Jasaitis; Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra. – Šiauliai, 2013. -104 p.

SANTRAUKA

Bakalauro baigiamojo darbo skyriuose yra nagrinėjami Telšių rajono Vietos veiklos grupės ir vietos bendruomenių projektai, vykdančią LEADER metodą.

Pirmame darbo skyriuje apžvelgiama bendruomeniškumo samprata ir bendruomenių atkūrimas Lietuvoje, LEADER iniciatyva, Vietos veiklos grupių įkūrimas ir integruotos plėtros strategijų rengimas.

Antroje darbo dalyje pristatomas tyrimas. Tyrimo tikslas – išanalizuoti Telšių rajono VVG ir vietos bendruomenių veiklą, įvykdyti ir vykdomi projektai, kaimo plėtros galimybės. Siekta išsiaiškinti bendruomeninio judėjimo problemas ir perspektyvas.

Praktinėje bakalauro baigiamojo darbo dalyje pateikiamos Telšių rajono gyventojų, bendruomenių pirmininkų bei bendruomenių tarybos narių, seniūnų bei kitų, apklausoje dalyvavusių, kompetentingų respondentų anketinės apklausos bei interviu rezultatai. Remiantis gautais tyrimo rezultatais pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Raktiniai žodžiai: LEADER programa, vietos bendruomenių veikla, bendruomenių projektai, kaimo plėtra.

Oksana Kacinskiene. The analysis of Telsiai district local activity groups and local communities created according to the LEADER method: the final work of public administration bachelor studies / research leader prof. dr. J. Jasaitis; Siauliai university, public administration department- Siauliai, 2013.-104p.

SUMMARY

The projects, created by Local action groups (LAG) and local communities of Telsiai district according to the LEADER programme, are analyzed in the bachelor graduation thesis. Concept of communities activity, re-establishment of communities in Lithuania, LEADER initiative, creation of Local action groups, as well as preparation of integrated development strategies are reviewed at the first part of the work.

The empirical research, performed by the author of this thesis is presented in the second part of this paper. The objective of this research is to analyze activities of Local action groups and Local communities in Telsiai district, fulfilled and still ongoing projects, as well as directions of rural development. It was sought to find out the problems of community movements and its perspectives. The results of interview and the questioning for residents of Telsiai district, heads of local communities and members of their councils, heads of local administrative units and other persons are presented in this chapter of the final thesis. The conclusions and recommendations are determined according to the revealed results.

Keywords: LEADER programme, activity of local communities, projects of local communities, rural development.

TURINYS

LENTELĖS	6
PAVEIKSLAI.....	7
PAGRINDINĖS SĄVOKOS.....	8
ĮVADAS	11
1. KAIMIŠKŲJŲ VIETŲ BENDRUOMENINIO JUDĖJIMO TEORINIAI PAGRINDAI	15
1.1 Bendruomeniškumo samprata. Vietos bendruomenių atkūrimas Lietuvoje	15
1.2 LEADER iniciatyva	22
1.3 LEADER Lietuvoje (nuo įstojimo į ES, 2004 m. gegužės 1 d.)	27
2. VVG IR VIETOS BENDRUOMENĖS TELŠIŲ RAJONE	34
2.1 Tyrimų metodologija	34
2.2 Telšių VVG įkūrimas ir bandomųjų strategijų rengimas	36
2.3 Telšių VVG integruotos plėtros strategija ir jos vykdymas	40
2.4 Telšių VVG projektai	48
2.5 Telšių rajono vietos bendruomenių projektai	51
2.6 Bendruomeninio judėjimo problemos ir perspektyvos Telšių rajone	56
2.7 Kaimo situacija – gyventojų akimis	62
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	75
LITERATŪRA	78
PRIEDAI	84
1 priedas. Vietos bendruomenių apklausa	85
2 priedas. Gyventojų apklausa	92
3 priedas. Kaimiškosios seniūnijos vaidmuo	100
4 priedas. Studentų mokslo darbų konferencijos pažymėjimo kopija	104

LENTELĖS

1 lentelė.	Bendruomenių sąvokos.....	15
2 lentelė.	LEADER programos bruožai.....	24
3 lentelė.	Bandomųjų integruotų strategijų temos.....	32
4 lentelė.	Telšių rajono gyventojų apklausa.....	35
5 lentelė.	I kvietimo projektų skaičius pagal prioritetus.....	43
6 lentelė.	II kvietimo projektų skaičius pagal prioritetus.....	45
7 lentelė.	Vietos bendruomenių projektai, įgyvendinti 2011-2012 metais.....	52
8 lentelė.	Bendra bendruomenių projektų lentelė.....	57
9 lentelė.	Respondentų pasiskirstymas pagal amžių.....	62
10 lentelė.	Respondentų pagrindinis pragyvenimo šaltinis.....	64

PAVEIKSLAI

1. pav. Gyventojų pasiskirstymas pagal užimtumą.....	63
2. pav. Gyventojų pasiskirstymas pagal darbo arba mokymosi vietą.....	63
3. pav. Gyventojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	64
4. pav. Respondentų gyvenimo sąlygų vertinimas.....	65
5. pav. Gyventojų skaičiaus dinamika gyvenvietėse.....	66
6. pav. Gyventojų struktūros pokyčių vertinimas.....	66
7. pav. Ūkinės veiklos būklė apylinkėse.....	67
8. pav. Naujų įmonių ar įstaigų įkūrimo galimybės.....	68
9. pav. Vietos bendruomenės veiklos vertinimas.....	69
10. pav. Gyvenviečių perspektyvumo vertinimas.....	70
11. pav. Bendruomenių tarybos narių pagrindinis užsiėmimas.....	71
12. pav. Veiklos sričių svarba gyvenvietėse.....	72
13. pav. Ūkinės veiklos būklė gyvenvietėse.....	73
14. pav. Gyvenviečių perspektyvumo vertinimas.....	74

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Kaimo plėtros programa - Valstybės narės parengtas ir Komisijos patvirtintas ES kaimo plėtros politikos planavimo ir įgyvendinimo dokumentas (Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas (2010). Specialioji ataskaita Nr. 5. Europos Audito Rūmai).

LEADER metodas - metodas, leidžiantis pasiekti ES kaimo plėtros politikos tikslus taikant įgyvendinimą „iš apačios“, o ne tradicinį metodą „iš viršaus“. LEADER yra prancūziškas akronimas, reiškiantis „ryšiai tarp kaimo plėtros veiksmų“ (Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas. (2010). Specialioji ataskaita Nr. 5. Europos Audito Rūmai).

LEADER programa - Valstybės narės parengtas ir Komisijos patvirtintas LEADER metodo planavimo ir įgyvendinimo dokumentas. Pirmosios LEADER programos buvo vykdomos 1991–1993 m., po to jas pakeitė LEADER II (1994–1999 m.). Šio audito objektas yra LEADER+ (2000–2006 m.) ir LEADER 4 kryptis (2007–2013 m.), kuri yra įtraukta į kaimo plėtros programas (Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas. (2010). Specialioji ataskaita Nr. 5. Europos Audito Rūmai).

Priemonė - politikai įgyvendinti skirta pagalbos schema. Priemonėje yra nustatytos projektų, kurie gali būti finansuojami, taisyklės (Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas. (2010). Specialioji ataskaita Nr. 5. Europos Audito Rūmai).

VVG - Vietos veiklos grupė – tai vietos viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė, kurios užduotis parengti vietos plėtros strategiją bei atlikti projektų atranką (Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas. (2010). Specialioji ataskaita Nr. 5. Europos Audito Rūmai).

Kaimo bendruomenė – įstatymų nustatyta tvarka įregistruota grupė kaimo vietovėje gyvenančių žmonių, siejamų bendrų viešųjų poreikių ir interesų, kuriuos numatyta įgyvendinti savivaldos principais paremtomis priemonėmis (LR ŽŪ, maisto ūkio ir kaimo plėtros Įstatymas) (Žin., 2002, Nr.72-3009).

Kaimo vietovė – kaimas, miestelis ar miestas, kurio gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst., išskyrus savivaldybės centrą, jei priemonės aprašyme ar jos įgyvendinimo taisyklėse nenustatyta kitaip (LR ŽŪ, maisto ūkio ir kaimo plėtros Įstatymas) (Žin., 2002, Nr.72-3009).

Projektas – visuma dokumentų, kuriuose nurodomi verslo plane (projekto apraše) numatyti veiksmai, pagrįsti paramos paraiškoje, jos prieduose ir tam tikrose duomenų bazėse

esama informacija, ir pinigų suma numatytiems projekto tikslams pasiekti (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Verslo planas – vadovaujantis žemės ūkio ministro patvirtintomis taisyklėmis parengtas dokumentas, kuriame techniškai, finansiškai, ekonomiškai ir socialiniu požiūriu pagrindžiami investavimo tikslai, nurodomos projektui įgyvendinti reikalingos lėšos ir terminai (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Paramos gavėjas - operatorius, asmuo arba viešoji ar privati įmonė, atsakinga už operacijų įgyvendinimą ar paramos gavimą (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Paramos paraiška – nustatytos formos dokumentas, kurį turi užpildyti ir pateikti pareiškėjas, siekiantis gauti paramą (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Pareiškėjas – asmuo, nustatyta tvarka pateikęs užpildytą paraišką paramai gauti (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Konsultavimo paslauga – paslauga, kai ūkininkai konsultuojami dėl ūkininkavimo veiklos žemės ir miškų ūkyje tobulinimo (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Inovacija – nauja technologija, idėja ar metodas, skirtas naujiems procesams, technologijoms, techninėms priemonėms, žaliavoms ir produktams sukurti arba esamiems tobulinti (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Mikroįmonės – įmonės, kuriose dirba ne daugiau kaip 9 samdomi darbuotojai ir kurių metinė apyvarta ir/arba metinis balansas neviršija 2 mln. eurų (pagal Europos Komisijos rekomendaciją 2001/361/EB, galioja nuo 2005 m. sausio 1 d.).

Kaimo turizmo paslauga – kaimo gyvenamojoje vietovėje ar mieste, kuriame gyvena ne daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų, išskyrus savivaldybės centrą, teikiama specialaus apgyvendinimo paslauga, kurios teikėjai privalo: turėti turistams apgyvendinti pritaikytą sodybą ar atskirus pastatus, kuriuose apgyvendinti skirtų kambarių (numerių) yra ne daugiau kaip 20; sudaryti kaimo turizmo paslaugos teikimo reikalavimus atitinkančias sąlygas (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Tradicinių amatų centras – viešasis arba privatus juridinis asmuo, propaguojantis ir vystantis tradicinius amatus, nustatytus pagal nacionalinę teisę (LR ŽŪM, Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa, I priedas „Priemonių aprašymai“).

Žemės ūkio veikla – veikla, apimanti žemės ūkio produktų gamybą, jų apdorojimą, savo pagamintų ir apdorotų žemės ūkio produktų perdirbimą (išskyrus maisto produktų gamybą ir realizavimą iš ne savo ūkyje pagamintų ir apdorotų žemės ūkio produktų) ir paslaugas žemės ūkiui (LR ŽŪ, maisto ūkio ir kaimo plėtros Įstatymas) (Žin., 2002, Nr. 72-3009).

IVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. Kaimas užima 97 proc. šalies teritorijos, kurioje gyvena trečdalis Lietuvos gyventojų. Nors gyventojų skaičius mažėja visoje Lietuvoje, tačiau demografinė situacija ypač sparčiai blogėja kaime. Gyventojų mažėjimą kaime lemia mažesnis gimstamumas ir didesnis mirtingumas nei mieste, jaunų (25-29 metų) kaimo gyventojų migracija iš kaimo. Šiuo metu migracija vyksta ne tiek į didžiuosius miestus, kiek į užsienį. Dažni atvejai, kai užsienyje įsitvirtinus vienam kaimo gyventojui, vėliau paskui jį išvyksta visi darbingi to kaimo gyventojai. Pastebimas ir toks migravimo kelias: iš kaimo vykstama studijuoti į miestuose esančias aukštąsias mokyklas, jas pabaigus – į užsienį. Todėl pastebimas spartus kaimo gyventojų senėjimas, kas ketvirtas kaimo gyventojas yra vyresnis nei 60 metų. Pranešime ŽŪM programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centro direktorė Lina Gumbrevičienė (2012) mini, jog „kaime prastėja ne tik demografinė situacija, bet ir auga visuomenės išlaikytinių skaičius. Nuo 2007 m. bedarbių skaičius kaime išaugo 5 kartus, o išlaikytinių – net 6 kartus. Miestuose dirbančių yra apie pusę gyventojų, o kaimo vietovėse užimtųjų – vos trečdalis, likusieji – bedarbiai, vaikai, pensininkai. Statistikos departamento duomenimis, jaunimo nedarbas 2011 m. siekė 32,9 procento, kaimo jaunimo nedarbo lygis – kone dvigubai didesnis nei miestų“.

Jeigu visuomenė darbingiems asmenims nesuteikia galimybių dirbti ir pasirūpinti savimi bei savo šeima, jiems belieka emigracija arba išlaikytinių statusas. Į užsienį išvyksta jaunesni, aukštesnę kvalifikaciją turintys žmonės, todėl kaimiškose vietovėse trūksta kvalifikuotų darbuotojų. Kaimo nepatrauklumą didina uždamos mokyklos, sveikatos apsaugos ir kultūros įstaigos. Tai labai įtakoja jaunų šeimų apsisprendimą išsikelti gyventi į miestą. Likę vyresnio amžiaus kaimo gyventojai, priversti gyventi iš pašalpų, tapo pasyvūs, neatsakingi, abejingi darbui ir darbo kokybei, vyrauja girtuokliavimas ir moralinis palaidumas. Kaime likusiam jaunimui, neįtrauktam į darbinę ir visuomeninę veiklą, akivaizdžiai trūksta pilietiškumo.

Kaimas turi tapti patrauklia, saugia gyventi ir dirbti vieta. Būtina sukurti palankią aplinką įvairiapusei ekonominei, socialinei kaimo plėtrai, jo gamtosaugai ir etnokultūrai, kad būtų sąlygos nuosekliai gerinti gyvenimo kokybę ir integruotis į Europos Sąjungą. Kaip pažymi J. Jasaitis (2012), kaime šalia tradicinės žemės ūkio gamybos turi būti plėtojama ir alternatyvi ūkinė veikla: netradicinė žemdirbystė, etnografiniai amatai ir verslai, naujieji verslai (kaimo turizmas,

aktyvaus laisvalaikio organizavimas, pažintinė tiriamoji ir lavinamoji veikla vaikams ir jaunimui). Turi būti skatinama pramonės, prekybos ir paslaugų įmonių veiklos plėtra kaimiškose vietovėse.

Išspręsti kaimo plėtros problemas įmanoma tik pasitelkus pačių kaimiškųjų vietovių bendruomenių narius. Būtent jie geriausiai žino apie esamą padėtį, kaimo problemas. Kaip mini J. Jasaitis (2012), „vis aktualesnė kaimo socialinės plėtros sritis - miestuose dirbančių, bet kaime gyvenančių specialistų integracija į kaimo bendruomenes. Jų vaidmuo, rengiant vietines ir regionines strategijas, puoselėjant švietėjišką ir kultūrinę veiklą, skatinant kaimo vietovių bendradarbiavimą, galėtų būti žymiai didesnis. Būtina parengti metodiką, skatinančią naujųjų kaimo gyventojų aktyvumą“.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, deklaruojama, kad mūsų valstybėje bus diegiamas europinis kaimo plėtros modelis. Viena svarbiausių krypčių šiuo metu, siekiant šio tikslo, yra LEADER programa, kurios įgyvendinimas įtrauktas į Lietuvos kaimo plėtros 2007 -2013 metų programą. LEADER programa yra siekiama skatinti gyventojus plėtoti naujus verslus, sukuriant naujas darbo vietas, formuoti verslui palankią aplinką, mažinti ekonominę, socialinę, kultūrinę ir politinę kaimo gyventojų atskirtį, švelninti demografinius kaimo vietovių pokyčius, teikiant ES struktūrinių fondų ir valstybės paramą. Lemiamas vaidmuo, sprendžiant šiuos uždavinius, tenka Vietos veiklos grupėms (VVG). Lietuvos VVG tinkle 2013 metais nurodytos 52 grupės (žr. VVG tinklas). VVG įgyvendina kaimo bendruomenių, vietos valdžios ir verslo partnerystę.

Bakalauro darbo autorė 2013 m. balandžio 18 d. dalyvavo Šiaulių Universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuojamoje 13-oje tarptautinėje studentų mokslo darbų konferencijoje „Ekonomikos ir vadybos aktualijos“ ir skaitė pranešimą tema „Telšių rajono Vietos veiklos grupės ir vietos bendruomenių projektų, vykdančią LEADER programą, analizė“. Straipsnis - „Telšių rajono vietos bendruomenių projektų, rengiamų vykdančią LEADER programą, analizė“, publikuojamas elektroniniame leidinyje „Ekonomikos ir vadybos aktualijos' 2013“, ISSN 2029-1019. Pažymėjimo kopija pateikta 4 priede.

Tyrimo problema. „Pagrindinė Lietuvos kaimo gyventojų problema – nepakankamas pragyvenimą ir pilnavertį asmenybės ugdymą užtikrinantis užimtumas“ (J. Jasaitis, 2012), jaunimo nepasilikimas bendruomenėje. Nedarbas tapo svarbiausia visuomenės problema. Nuo bedarbių lygio priklauso ne tik tiesioginės žmonių pajamos ir jų šeimų finansinė padėtis, bet ir

valstybės bei socialinio draudimo fondo biudžetų pajamos. Jaunimas dažniausiai yra priklausomas nuo tėvų ir, jei tėvų ekonominė situacija nekokia, tada automatiškai ir jie susiduria su finansinėmis, švietimo bei būsto problemomis. Kaimo jaunimas turi mažiau galimybių laisvalaikio organizavimui, praleidimui, dalyvavimui įvairių organizacijų veikloje. Akivaizdžiai matomas pilietiškumo trūkumas, socialinių įgūdžių stoka, pilietinis pasyvumas.

Geriausiai esamas problemas atskleisti gali pati kaimo bendruomenė. Nuo jų vykdomų projektų ir veiklos priklauso kaimo ateitis. Šiuolaikiniame kaime tikrai yra galimybė plėtoti įvairių skirtingų sferų verslą, ypač smulkųjį ir vidutinį. Kaime, kuriame daugėja ne žemdirbių specialybes turinčių asmenų, labai aktualu plėtoti amatus, paslaugas, prekybą, kaimo turizmą ir t.t. Gyvenimo kokybė labai priklauso ir nuo pačios kaimo bendruomenės: ji gali daug prisidėti prie gyvenimo kokybės gerinimo, „jei jos iniciatyvos nebus nustelbtos vis labiau biurokratėjančios ir per daug į formalius paramos lėšų gavimo reikalavimus orientuotos VVG struktūros“ (Žalioji knyga „Lietuvos kaimo ateitis“).

Probleminiai klausimai:

- Kaip efektyvinti vietos bendruomenių projektus, kurie atitiktų gyventojų poreikius?
- Kaip efektyvinti bendruomeninio verslo projektus, vykdančią LEADER programą?

Tyrimo objektas – VVG ir vietos bendruomenių projektų analizė.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Telšių rajono VVG ir vietos bendruomenių veiklą bei projektus, vykdančią LEADER programą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti kaimo plėtros teorinius pagrindus.
2. Išanalizuoti Telšių VVG integruotos plėtros strategiją.
3. Išnagrinėti Telšių rajono vietos bendruomenių projektus ir išsiaiškinti galimybes efektyvinti vietos bendruomenių veiklą.
4. Atlikti bendruomenių narių apklausą, kuri atskleistų jų požiūrį į verslo plėtrą kaime, ir apdoroti duomenis.
5. Parengti išvadas ir rekomendacijas.

Hipotezė: Skatinant vietos bendruomenės užsiimti verslo plėtrą, būtų optimaliai išnaudojami vietos ištekliai, didėtų vietovių investicinis patrauklumas, gerėtų kaimo gyventojų gyvenimo kokybė.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros bei viešosios erdvės publikacijų, statistinių duomenų ir teisinių dokumentų analizė, anketinės apklausos, interviu, empirinių tyrimų duomenų apdorojimas matematinės statistikos ir grafiniais metodais, bendruomeninės veiklos prognozavimas, išvadų ir pasiūlymų formulavimas.

Tyrimo praktinis reikšmingumas. Empirinio tyrimo eiga ir rezultatai atskleidė tai, kad vietos bendruomenių veikla yra nepakankamai orientuota į verslo plėtrą kaime, į naujų darbo vietų kūrimą ir gyvenimo kokybės gerinimą. Šis tyrimas parodė, kad bendruomenės gali, nelaukdamos nurodymų „iš viršaus“ skatinti šeimos ūkių plėtrą, išryškinti jų problemas ir numatyti galimybes jiems padėti, kooperuoti kaime gyvenančių pastangas, tiek siekiant padidinti gaunamas verslo pajamas, tiek ugdant gyventojų dorovinių vertybių sistemą. Tyrimo rezultatus turėtų išnagrinėti Telšių rajono vietos bendruomenės ir aptarti savo galimybes efektyvinti veiklą. Kai sakoma, kad kaime nėra darbo, tai skamba visiškai paradoksaliai ir net neįtikinamai. Žemo urbanizacijos lygio vietovės yra tokios, kuriose visada yra darbo. Tačiau blogiausia, kai nėra nei verslumo įgūdžių, nei noro dirbti, kai gyventojai laukia, kad rajono ar valstybės vadovai sukurs jiems darbo vietas ir nurodys eiti į darbą, pavyzdžiui, „nuo 8 iki 17“ ar nuo „9 iki 18 val.“. Tai ne savininkų, o samdinių visuomenės mąstysena.

1. KAIMIŠKŲJŲ VIETŲ BENDRUOMENINIO JUDĖJIMO TEORINIAI PAGRINDAI

1.1 Bendruomeniškumo samprata. Vietos bendruomenių atkūrimas Lietuvoje

Nors bendruomeniškumo sąvoka atrodo gana aiški ir suprantama, tačiau ją nėra paprasta apibrėžti. Paprastai bendruomenė suvokiama kaip kažkoks (dažniausiai nedidelis) skaičius aktyvių žmonių, kuriuos sieja bendri interesai, tikslai, bendros vertybės ir idealai, emocinis ryšys. Bendruomenę būtų tikslinga apibūdinti kaip žmonių grupę, kuri dalijasi ta pačia erdve, panašiais interesais ir siekia bendrai suformuluotų tikslų. Pasak I. Luobikienės (2000, p. 19-25), toks gyventojų telkimas tiek skatina jų vidinę integraciją tam tikroje bendrijoje, tiek palaiko stabilumą visoje socialinėje sistemoje – visuomenėje.

Mokslinėje literatūroje bendruomenės sąvoka apibrėžiama įvairiai (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Bendruomenės sąvoka

AUTORIUS ARBA ŠALTINIS	APIBRĖŽIMAS
LR Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002 m.	Kaimo teritorijoje gyvenantys žmonės, susieti bendrais viešaisiais poreikiais ir interesais.
I. Luobikienė, 2000	Bendruomeniškumas suvokiamas kaip gyventojų jungimasis laisva valia į tam tikrus sambūrius, bendrijas, draugijas, organizacijas, kitas interesų grupes idėjų, tradicijų, įsitikinimų, tikėjimų, kitų specifinių interesų pagrindu.
V. Šlapkauskas, 2000	Svarbiausi bendruomeniškumo bruožai kyla iš bendruomenės narių tarpusavio ryšio (asmeninio ir socialinio) prigimties; tai yra moralinė vienovė, bendro tikslo, materialinių ir kultūros vertybių siekimas.

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys

S. Nefas, 2007	Bendruomeniškumas yra istoriškai susiformavęs ir nuolat kintantis visuomenės socialinių grupių sąveikos būdas(...). Suteikiamos tokios išraiškos, kaip bendri interesai, bendros vertybės, bendros problemos/priešai, fizinė tarpusavio sąveika konkrečiais laikotarpiais, tarpusavio parama, artimumas ir kt.
A. Aleksandaravičius, J. Žukovskis, 2011	Bendruomenės sąvoka dažniausiai analizuojama kaip tam tikrų savybių ir tarpusavio santykių apibūdinimas. Bendruomeniškumas žmonių grupėje pasireiškia kaip tam tikras bendrų pastangų ir išteklių suvienijimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis lentelėje nurodytais autoriais.

Atsižvelgiant į įvairius apibrėžimus, bendruomenė gali formuotis kompaktiškoje, ne didesnėje kaip vietos savivaldybės teritorijoje gyvenančių žmonių grupė. Tai gali būti arba seniūnija arba jos dalis, pavyzdžiui, kaimas arba gyvenvietė. Vienos savivaldybės teritorijoje gali būti kelios dešimtys bendruomenių. Lietuvos įstatymai skatina kiekvienam kaimui turėti savo bendruomenę. Tokia pat situacija turėtų būti ir miesteliuose, kai vienos seniūnijos teritorijoje gali būti kelios bendruomenės su skirtingais vietos pavadinimais (A. Aleksandaravičius, J. Žukovskis, 2011).

Penkiasdešimt sovietinio režimo metų Lietuvai kainavo ne tik tautos nepriklausomybės praradimą, žmonių hipertrofuoto individualizmo susiformavimą, bet ir bendruomeninio jausmo praradimą. Susikūrusių bendruomenių dėka yra galimybė atkurti ir prikelti Lietuvos kaimus, miestelius, sutelkti žmones bendram tikslui, siekti, jog kaime būtų gera gyventi. Tyrimo metu išaiškėjo, jog kelios bendruomenės viename miestelyje susikuria ten, kur aktyviausi gyventojai. Dažniausiai bendruomenės susiskirsto pagal amžiaus grupes (jaunimo, tradicinė mišraus amžiaus, senjorų bendruomenė ir pan.).

Daugumos autorių nuomone kaimo bendruomenė yra suvokiama kaip gana darni socialinė grupė, išlaikanti tradicijas, nusistovėjusias normas ir vertybes. „Kaimiškosios bendruomenių organizacijos pirmiausia siekia išjudinti vietos gyventojus iš kasdienės rutinos, telkti juos bendrai veiklai, skatinti patiems ieškoti kelių ir būdų spręsti savo ekonomines, socialines, aplinkosaugos, kultūrinio gyvenimo, švietimo problemas“ (V. Gegužienė, A. Poviliūnas, 2007).

Kaimo bendruomenių organizacijų steigimasis ir aktyvus veikimas – vienas aiškiausių kaimo plėtros rodiklių. Kaimo plėtra vis dar nauja Lietuvos socialinio, politinio ir ekonominio gyvenimo sritis, todėl mažesniuose miesteliuose, gyvenvietėse, o ypač kaimuose vis dar veikia tokia nuostata: jei darysi ką nors ne taip, kaip visi, gali likti nesuprastas. Jei imsies naujovių, tai ardysi nusistovėjusią „tvarką“. Todėl būna sunku suburti aktyvią bendruomenę, t.y. pritraukti žmones aktyviai veikti ir keisti esančią situaciją. Mažuose miesteliuose sunku kurti ir plėtoti verslą ir dėl didelės biurokratinės naštos, nepalankios mokesčių politikos ir ypač dėl masinės jaunimo emigracijos. Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatyme pateikiamas kaimo plėtros apibrėžimas: „kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo socialinės infrastruktūros, bendruomeninių ryšių tobulinimas užtikrinant ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugant ir puoselėjant kaimo etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką“ (Lietuvos..., 2002). Pasak J. Jasaičio (2007), gyvenviečių ištuštėjimas, jaunimo emigracija turėjo įtakos bedarbių skaičiaus didėjimui, tačiau kaimas netapo patrauklesniu.

MRU mokslininkas S. Nefas disertacijoje, apgintoje 2007 m. mini, jog ES regioninėje politikoje kaimo bendruomenės laikomos trečiąja savivaldos pakopa, kurios paskirtis yra bendrauti su kitomis bendruomenėmis, aukštesnės pakopos savivaldos institucijomis ir rūpintis bendruomenės socialiniais reikalais. Manoma, kad perspektyviausiu dabartinio kaimo socialinės organizacijos akcentu turėtų tapti stambesnės kaimo gyvenvietės ir miesteliai. Bendruomeniškumas yra svarbus dėl šių viešųjų veiksnių:

- tarpusavio pagalbos, sprendžiant gyvenimo ir ekonominės veiklos problemas;
- kultūros tęstinumo, kadangi tik tarpusavyje bendraujantys žmonės puoselėja kultūrinio elgesio normas ir istorinį paveldą;
- socialinės tvarkos palaikymo ir priešinimosi neigiamiems reiškiniams;
- įgimto žmonių bendravimo, kurio dėka įgyjama patirties ir kultūros.

Lietuvos šaltinių analizė rodo, kad Lietuvoje kaimo bendruomenių atsiradimas ir formavimasis būdingas agrarinei epochai. Kuriantis feodalinei valstybei kaimo bendruomenė buvo vadinama lauku, o jos nariai – laukininkais. Ji apėmė tam tikrą žemės plotą su sodžiais ir turėjo kuopos teismą. Bendruomenėje galiojo paprotinės teisės normos. XIV a. kaimo bendruomenės forma ir pavadinimas pasikeitė. Iš lauko ar kelių laukų atsirado LDK administracinis vienetas – valsčiai. Tačiau XVI a. juos išardė „Valakų“ reforma. Kaimo

bendruomenė Lietuvoje egzistavo iki kaimų išskirstymo į vienkiemius. Tačiau viename kaime gyvenę ūkininkai gerai suvokė savo bendrus interesus. Kaimas kaip bendruomenės forma liko stipria vietinių žmonių valios išraiškos forma iki pat nepriklausomybės praradimo 1940 metais. Jos elementai išliko net nacistinės okupacijos (1941-1944) ir pokario (1945-1955) laikotarpiu. Todėl jokių būdų negalima sutikti su kai kurių autorių nuomone, esą 1922-1926 metų žemės reforma, kai buvo panaikinta dvarininkinė žemėvalda ir sukurti šeimos ūkiai, susilpnino vietinių žmonių bendruomeniškumą. Priešingai, savininkų visuomenė žymiai aiškiau, negu buvusių dvaro kumečių, suvokė bendrų interesų svarbą. Tai ypač pabrėžė ilgametis Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ir valstybės turtų (vėliau – Žemės ūkio) ministras, ekonomistas ir sociologas Jonas Pranas Aleksa (1997).

Kaimo gyventojų bendruomeniškumą smarkiai sužalojo Lietuvos okupacijos ir aneksijos laikotarpis (1940-1941 ir 1944-1990 m.). Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir pradėjus grąžinti žemes jos savininkams vėl atsirado sąlygos kaimynų bendrai veiklai. Tuo pačiu susidarė galimybės formuoti kaimo bendruomenės atsižvelgiant į šio laikmečio tikrovę (A. Aleksandravičius, 2004). Istorijos įvykiai paliko gilų neigiamą poveikį kaimo gyventojų sąmonėje. Pasak J. Jasaičio (2012, p. 4), „prievarta į suvalstybintus ūkius suvaryti žemdirbiai prarado meilę žemei, o besimokantis jaunimas stengėsi bet kuria kaina palikti kaimą. [...] Dorovinis kaimo paveldas, turėjęs didžiulę įtaką visos tautos moralei, buvo pažeistas: kaime išplito ekonominis ir pilietinis pasyvumas, abejingumas savo darbo kokybei, išlaikytinių nuotaikos, girtavimas bei moralinis palaidumas. Netgi vagystė, kiekvienoje civilizuotoje visuomenėje laikoma vienu iš sunkiausių nusikaltimų, tapo plačiai priimtina papildomos materialinės naudos gavimo forma. Iš pradžių gaudami atlyginimą, neužtikrinantį pakankamo pragyvenimo, kaimiečiai „parsinešdavo“ papildomų gėrybių iš savo darboviečių“. Šis reiškinys neišnyko ir jo apraiškas matome ir dabar. Tai puikiai apibūdina metafora „bendruomenių tragedija“ (pirmą kartą pavartotas V. F. Lojdo, 1833 m.), Bendruomenių tragediją nulemia žmogaus prigimtis teikti pirmenybę asmeniniams interesams bei iš bendro turto gauti kuo daugiau naudos sau.

Besiformuojančioje mūsų laikų vietos bendruomenėje – kaimuose ir miesteliuose – gyvenantys žmonės susidūrė su politinio, ekonominio ir socialinio pobūdžio iššūkiais. Anot Seimo nario K. Masiulio, „valstybei imantis globėjiškos ir perdėm šakotos veiklos yra

pakertamos asmeninės iniciatyvos paskatos: kam veikti individualiai ten, kur veikia ir turi veikti valstybė. Piliečiai Lietuvoje vis dar mieliau kuo didesnę atsakomybę už savo gerovę, išsilavinimą, sveikatą priskiria valstybei, sau pasilikdami tik teisę reikalauti [...]. Ryškus šio laikotarpio bruožas yra tas, kad tiek politikai, tiek gyventojai savo siekius sieja su centrine valdžia, kuri yra labai toli nuo vietos bendruomenės. Patogiau ir paprasčiau reikalauti, kad valdžia duotų ir spęstų, negu kad sudarytų sąlygas vietos bendruomenių žmonėms savarankiškai rūpintis savo poreikiais, ir juo labiau, savo artimiausia aplinka, vietos bendruomenė“ (S. Nefas, 2007, p. 70).

Per du dešimtmečius po nepriklausomybės atkūrimo, žmonėms opių klausimų sprendimų priklausomumas nuo vietos valdžios keitėsi labai pamažu. S. Nefas išryškino tris etapus: pirmasis – 1990-1995 metais - vietos valdžia buvo vykdomųjų komitetų rankose, kurie buvo centrinės valdžios padalinys. Piliečių iniciatyva galėjo pasireikšti tik renkant vietines tarybas. Apie vietos bendruomenės iniciatyvas, vietos bendruomeniškumą nebuvo nei kalbama, nei kas nors daroma.

Antrasis – 1995-2000 m., prasidėjęs priėmus Vietos savivaldos pagrindų ir Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymus. Kadangi nesutapo centrinės ir vietinės valdžios politinė dauguma, vietos valdžios atstovai atvirai, drąsiai ėmė kelti savo reikalavimus centrinei valdžiai. Tuo pat metu padaugėjo vietos valdžios skatinamų arba savaveiksmių iniciatyvų vietose. Kūrėsi piliečių komitetai, bendruomenių tarybos ir kitokie savaveiksmių žmonių dariniai, kurių tikslas – dalyvauti sprendžiant vietos problemas. Apie bendruomenę, bendruomeniškumą pradedama diskutuoti ir vietiniu, ir centriniu lygiu.

Trečias etapas prasidėjo 2000 - 2002 m., kai buvo keičiamas Vietos savivaldos įstatymas, kuriame atsirado skyriai apie vietos bendruomenės dalyvavimą tvarkant vietos reikalus ir vietos gyventojų apklausas. Išleidžiamas vidaus reikalų ministro įsakymas, patvirtinantis seniūnijų tarybų nuostatas. Tuometinis vidaus reikalų ministras D. A. Barakauskas teigė: „[...]esu įsitikinęs, kad svarbiausia ir artimiausias žmonėms valdžios žmogus yra seniūnas. Jis geriausiai žino žmonių rūpesčius, vargus, džiaugsmus. Ateityje reiktų pagalvoti net apie tiesioginius seniūnų rinkimus. Tai dar labiau paskatintų kiekvieno Lietuvos gyventojo integralumą ir kūrybingą dalyvavimą, įtvirtinant demokratiją mūsų valstybėje“ (ten pat, p.72).

Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje kaimų ir miestelių (miestų) bendruomenių veikla daugeliu atvejų tik įsibėgėja. Daugelyje Lietuvos vietovių susikuria gyvenamųjų vietovių bendruomenių aktyvių narių grupės, vadinamos bendruomenės centrais. Pagal šiuo metu

Lietuvoje galiojančius įstatymus šie formalūs centrai įsteigiami pagal Asociacijų įstatymą ir veikia kaip bendruomeninės organizacijos. Pastebima, kad daugiau tokių bendruomeninių organizacijų atsiranda kaip tik ten, kur greičiau suvokiama jų reikšmė ir vaidmuo rengiant projektus, kuriems gaunama parama iš ES struktūrinių fondų. Aleksandro Stulginskio universiteto mokslininkų Alvydo Aleksandravičiaus ir Jano Žukovskio nuomone, „natūrali vietos bendruomenė turėtų būti suprantama kaip grupė žmonių, gyvenančių apibrėžtoje teritorijoje ir atliekančių tam tikrus veiksmus tos vietos labui, dėl ko atsiranda ir vidinis jausmas, kad jie priklauso tai pačiai žmonių grupei, turinčiai tam tikrus išskirtinius požymius.“ Todėl galima teigti, kad Lietuvoje šiuo metu kol kas turime tik tam tikrus šio socialinio junginio konstrukcijos elementus, tačiau neturime visumos, sistemos (A. Aleksandravičius, J. Žukovskis, 2011).

Galima išskirti šias pagrindines kaimo bendruomenių veiklos problemas:

- informacijos ir kai kurių paslaugų stoka kaimo vietovėse;
- bloga kaimo socialinės infrastruktūros objektų būklė;
- ribotos ekonominės plėtros galimybės ir kaimo gyventojų priklausomybė nuo socialinės paramos sistemos;
- mažas bendruomenės suinteresuotumas sprendžiant jų pačių problemas.

Vienas iš galimų trukdžių naujoms veiklos kryptims plėtotis yra bendruomenės lyderių kompetencijos ir įgūdžių stoka (ten pat, 2011). Dėl šių problemų bendruomeniniam judėjimui kyla pavojai darniai kaimo plėtrai. Todėl ES iniciatyva organizuojami įvairūs mokymai, seminarai ir tobulinimosi kursai, skirti VVG ir bendruomenių nariams bei kaimo plėtros konsultantams. Tokių mokymų pagrindiniai tikslai: padėti kaimo gyventojams geriau pažinti aplinką, kurioje jie gyvena, perprasti problemų priežastis, mokytis jas kolektyviai spręsti. Kursai suteikia žinių, įgūdžių, patirties LEADER veiklai vykdyti, stiprina gyventojų gebėjimą dirbti kartu.

Lietuvoje vietos bendruomenių esamą visokių. Vienos išsiskiria savo aktyvumu, kitos, deja, pasyvumu. Aktyvios bendruomenės visada ieško naujų galimybių pagerinti savo vietovės padėtį, noriai veikdamos ir siekdamos užsibrėžtų tikslų. Atvirkščiai elgiasi pasyviosios, kurios nieko nenori keisti ir tik siekia išlaikyti esamą padėtį, neprieštarauja būti kontroliuojamos įvairių socialinių veiksnių ir aplinkybių bei kitų aktyvesnių bendruomenių (Ališauskas ir kt., 2008, p. 9). Tai reiškia, kad tokios pasyvios bendruomenės aktyviai nedalyvauja VVG veikloje ir visai

neprisideda prie vietovės problemų sprendimų ieškojimo būdų tarsi joms nerūpėtų nei jų vietovės, nei jų pačių ateitis.

Per keletą pastarųjų metų kaimiškųjų bendruomenių šalyje sparčiai daugėjo. 2008 metais Lietuvoje jų veikė daugiau kaip 1200. Registrų centro duomenimis, 2004 m. Lietuvoje buvo įregistruota per 1000 kaimo bendruomenių organizacijų, dauguma jų įsikūrė 2003 m.. Šiais, 2013 metais įregistruotos 1704 bendruomenių organizacijos (LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras, informacijos atnaujinimo data 2013-04-09). Tai pozityvus reiškinys, kurio dėka galima tikėtis, kad kartu su kitais veiksmais bendruomenių centrai keis kaimo bendruomenių funkcionavimą. Pagrindiniai faktoriai, stimuliuojantys bendruomeninių centrų kūrimąsi, yra 2001 metais įsteigta kaimo bendruomenių sąjunga ir ES parama, kurios dėka nemažai kaimo bendruomenių pagerino savo gyvenimo sąlygas. Pastebimas ir negatyvus reiškinys, kad vykdomi projektai yra per daug lokalaus pobūdžio, nesugebama rasti partnerių. Trūkdo ir ambicijos veikti ne drauge, o konkuruoti (V. Gegužienė, A. Poviliūnas, 2009). Tyrimo metu išryškėjo dar viena problema – atsakomybės kratymasis. Projektų dėka sutvarkomi objektai bei viešos erdvės, pritaikant bendruomenės poreikiams, tačiau tolimesnė jų priežiūra bendruomenėms yra tiek materialinė, tiek fizinė našta.

Kaimo funkcionavimą rodo ir mikroįmonių įsteigimas bei kaimo verslų įvairovė. Tokių įmonių plėtra atveria galimybes kurti naujas darbo vietas gyventojų namuose arba arti jų. Pasak J. Jasaičio (2007), „darbas namuose leidžia ne tik suderinti profesinę karjerą ir šeimos narių pareigas, bet ir sumažinti laiko, praleidžiamo kelionėse į darbą ir iš jo, nuostolius, kelionėms skiriamas lėšas, transporto sukeltą atmosferos taršą. Naujausių informacinių technologijų panaudojimas išplečia namuose atliekamo darbo sampratą, atveria platesnes profesinės veiklos pasirinkimo galimybes, ženkliai prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo kaime, jo bendrojo patrauklumo didinimo. Tačiau tyrimai išryškino, kad šiai veiklos sričiai turi būti skiriama žymiai didesnė tiek valstybės, tiek savivaldybių, tiek ir pačių vietos bendruomenių parama“. Šis autorius teigia, kad „miesteliai, kaimų gyvenvietės ir net vienkiemiai vis dažniau tampa kūrybinių profesijų atstovų (dailininkų, kompozitorių ir pan.) ne tik gyvenimo, bet ir darbo vieta. Persikėlėliai, kurių nemaža dalis kildina save iš kaimo, radikaliai keičia kaimo gyvenimo būdą. Jie atsineša miestietiškos buities sampratą ir ją vadovaujasi, įsikurdami kaime. Aukštesnis išsimokslinimas sąlygoja gilesnį supančio pasaulio supratimą, platesnius profesinius ir kultūrinius

interesus. Naujieji gyventojai - iniciatyvesni ir veržlesni, todėl jie neretai tampa bendruomenių lyderiais“ (2012, p. 4) .

Apibendrinimas. Vietos bendruomenių klausimas yra ypač aktualus mūsų laikmečiu. Nors Lietuvoje kaimiškųjų bendruomenių sparčiai daugėja, ne visos jos aktyviai ieško vietovės problemų sprendimų. Per pastaruosius kelis dešimtmečius kaimas prarado institucijas, kurios įkūnijo jo identišumą: išnyko parapijos, susijungė mokyklos, panaikintos sveikatos priežiūros įstaigos (medicinos punktai). O juk kaimiškoje vietovėje svarbu turėti patikimas socialines paslaugas. Brandžios asmenybės ugdymo svarba kaime, kūrybinio ir protinio potencialo išlaikymas – vienos svarbiausių užduočių vietos bendruomenių vystymosi procese, ypač kai kalba eina apie kaimiškosios vietovės darniam vystymuisi būtinų pokyčių ilgalaikiškumą. Tik pati kaimo bendruomenė savo aktyvumu turi siekti sudaryti tinkamas prielaidas darniam kaimo vietovių vystymuisi. Tik aktyvios bendruomenės visada ieško naujų galimybių pagerinti savo vietovės padėtį, gyvenimo sąlygas, užkirsti kelią socialinės atskirties plitimui.

1.2 LEADER iniciatyva

1980-aisiais metais senųjų Europos Sąjungos šalių kaimo vietovės išgyveno tas pačias problemas, kaip ir dabartinė Lietuva. Didelis atotrūkis tarp miesto ir kaimo, gyventojų migracija į miestus, lėmusi kaimo gyventojų senėjimą ir kaimų nykimą vertė ieškoti naujų sprendimo būdų. 1991 metais Europos Komisija paskelbė LEADER iniciatyvą, kuria buvo siekiama į kaimo plėtros procesą įtraukti visus kaimo gerovės kėlimu suinteresuotus partnerius: vietos valdžią ir politikus, kaimo verslininkus, ūkininkus, įvairias visuomenines organizacijas ir paprastus kaimo gyventojus (Programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras, 2008, p. 4).

LEADER programa gyvuoja jau antrąjį dešimtį. Nuo mokslinės eksperimentinės iniciatyvos 1990-ųjų pradžioje ji išaugo iki Europos Sąjungoje visuotinai įgyvendinamo metodo. Nuo 1991 m., t.y. nuo LEADER taikymo pradžios labai padidėjo ES teritorijos dalis, kurioje jis taikomas, gerokai išaugo LEADER grupių skaičius ir LEADER pobūdžio programoms skiriamas finansavimas. Programa padeda tiems sektoriams ir tų kategorijų naudos gavėjams, kurie pagal kitas kaimo vietovių programas neretai negauna jokios pagalbos arba jos gauna nedaug: kultūrai, natūraliai aplinkai gerinti, architektūros paminklams ir paveldo pastatams restauruoti, kaimo

turizmui, gamintojų ir vartotojų ryšiams gerinti ir t. t.. Politiniu požiūriu LEADER buvo pristatytas kaip „Bendrijos iniciatyva“, finansuojama iš ES struktūrinių fondų. LEADER programos etapai:

1. LEADER I – 1991–1993 m.
2. LEADER II – 1994–1999 m.
3. LEADER+ – 2000–2006 m.
4. LEADER metodas – 2007–2013 m. (ten pat, p. 7).

Iki 2007 m. valstybėse narėse ir regionuose buvo vykdomos pavienės LEADER programos, finansuojamos atskirai ES lygiu. Nuo 2007 m. LEADER metodas įtrauktas į bendrąją ES kaimo plėtros politiką. Tai reiškia, kad LEADER įtrauktas į ES remiamas nacionalines ir regionines bendrosios kaimo plėtros programas lygiomis teisėmis su kitomis pagrindinėmis kaimo plėtros kryptimis. Nuo 2007 m. LEADER finansuojama iš bendrųjų finansinių paketų, kuriuos kiekviena valstybė narė kaimo plėtrai remti gauna iš ES naujojo Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (toliau EŽŪFKP) (LEADER metodas: pagrindai, 2006, p. 6).

LEADER nuo kitų kaimo politikos priemonių skiriasi tuo, kad nurodo ne tai, „kas“ turi būti padaryta, o „kaip“ tai daryti. Ši programa suteikia galimybę imtis iniciatyvos ir aktyviai dalyvauti vietinėse kaimiškųjų vietovių vystymo programose, bei naudotis skiriama finansine parama. Programa skatina kaimo gyventojus ir organizacijas aktyviai dalyvauti gyvenamosios vietovės ir bendruomenės plėtros procese. Šis metodas padeda stiprinti pilietinę visuomenę kaimo vietovėse, skatina vietos valdžios, verslo ir nevyriausybinių sektoriaus bendradarbiavimą. Lietuvos kaimo plėtros programos lėšomis kuriamos patrauklios gyvenimo sąlygos, plėtojama infrastruktūra, puoselėjami tradiciniai amatai, socialiai pažeidžiami žmonės yra integruojami į visuomenę (2006, p. 6).

LEADER metodą sudaro septyni pagrindiniai elementai (žr. 2 lent.). Taikant šį metodą visi elementai papildo vieni kitus ir naudingai sąveikauja, ilgam pagerindami kaimų dinamiką ir didindami jų galimybes spręsti savo problemas (ten pat, p. 8).

LEADER programos bruožai

Pagrindiniai LEADER elementai	Apibūdinimas
1. Į vietovę orientuota vietos plėtros strategija	Suteikti galimybę pasirinkti faktinius poreikius ir vietos konkurencinius pranašumus tiksliau atitinkančią veiklą.
2. Metodas „iš apačios į viršų“	Kaimo politika, rengiama ir vykdoma vietinių suinteresuotų grupių, geriausiai atitinka bendruomenės poreikius.
3. Valstybinio ir privačiojo sektorių partnerystė: vietos veiklos grupės (VVG)	VVG priima sprendimus dėl vietinės kaimo plėtros strategijos krypties ir turinio bei dėl įvairių finansuotųjų projektų.
4. Naujoviškumas	Pvz., naujo produkto, proceso pristatymas, naujos organizacijos ar rinkos sukūrimas. Toks novatoriškumas skatinamas suteikiant VVG plačią veiksmų laisvę ir lankstumo atsargą priimant sprendimus dėl veiklos, kurią jos pageidauja remti.
5. Integruota ir daugiasektorė veikla	Vietos strategijoje numatyta veikla ir projektai turėtų būti susieti į visumą ir suderinti. Gali būti integruojami įvairių atitinkamų ekonomikos, socialinių, kultūros ir aplinkos subjektų ir sektorių ryšiai.
6. Darbas tinkle	Darbas tinkle – tai dalijimasis gerąja patirtimi, naujovių platinimas ir patirties, įgytos vykdančią vietinę kaimo plėtrą, taikymas.
7. Bendradarbiavimas	Apjungus partnerių pastangas bendram tikslui, sudaroma galimybė geriau panaudoti vietos kapitalą: žinias, patirtį, finansinius išteklius, gebėjimus ir iniciatyvą.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Europos Bendrijos, 2006, „LEADER“ metodu. Pagrindai.

Anksčiau taikyti įvairūs kaimo plėtros metodai nebuvo efektyvūs. Paprastai jie buvo sektoriniai ir visų pirma skiriami ūkininkams – jais buvo skatinami struktūriniai žemės ūkio pokyčiai. Sprendimai dėl paramos sistemų buvo priimami nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu. Kitaip tariant, buvo naudojami metodai „iš viršaus į apačią“. Suinteresuotos grupės ne visada buvo skatinamos įgyti įgūdžių, kurie suteiktų galimybę kurti savo ateitį. Pradėjus įgyvendinti LEADER, visas dėmesys ir pajėgos buvo nukreiptos į vietovę. Pradėtas taikyti metodas „iš apačios į viršų“, t. y. naujų darbo vietų ir verslo galimybių kūrimas kaimo vietovėse, įtraukiant vietos bendruomenes, vietos lygiu sutelkiant įvairius projektus, idėjas ir išteklius, suburiant suinteresuotąsias grupes. Tai ideali priemonė, leidžianti padidinti kaimo vietovių galimybes (ten pat, p. 8-14).

Tam, kad šie išvardyti septyni skiriamieji pagrindiniai elementai būtų įdiegti praktiškai, reikia žmonių, kuriančių vietinę strategiją ir dalyvaujančių veikloje. Idealiu atveju LEADER metodo diegimo procesas vyksta etapais:

- *Pajėgumų kūrimas.* Tam, kad šis metodas būtų veiksmingas, vietos subjektai turi turėti ar įsigyti reikalingų projektų idėjų ir žinių pajėgumų, žmonių išteklių tam tikrai veiklai ir finansinių įgūdžių tai veiklai valdyti. Pajėgumų kūrimas – tai kolektyvinė veikla, kuria užsiimamos įvairios suinteresuotosios kaimo grupės sužino apie metodą ir jo diegimo būdą ir gauna galimybę jį platinti, dalyvauti jį taikant ir gauti iš jo naudos.

- *Vietinių subjektų subūrimas.* Organizuojami vieši susitikimai, seminarai, mugės ir parodos. Tokių susibūrimų pagalba pritraukiami pagrindiniai suinteresuotieji dalyviai. Tokiose vietose lengviau gimsta idėjos, o vietos subjektai gali aptarti savo vietovės reikmes, remdamiesi tvirtomis prielaidomis.

- *Teritorijos analizė.* Reikia išsiaiškinti „teritorijos kapitalą“ – vietovės turtą, t.y. žmonės, veikla, kraštovaizdžiai, paveldas, žinios, ir nustatyti ypatumus, kuriuos galima būtų plėtoti. Toks teritorijos analizės tyrimas suteikia galimybę apibrėžti galimas specifines konkrečios kaimo vietovės plėtros strategijos kryptis.

- *Esamos veiklos ir iniciatyvų nustatymas.* Esminis LEADER proceso etapas, susijęs su teritorijos analize – vietovėje įgyvendinamų ar planuojamų įgyvendinti kaimo plėtros priemonių apžvalga, kurią turi atlikti vietos subjektai. Labai svarbu sužinoti, kokių iniciatyvų jau yra imtasi,

kad galima būtų nuspręsti, ar jomis pasinaudoti, ar jas pakeisti. Dėl to taip pat sumažėja dvigubo darbo rizika.

- *Partnerystės kūrimas.* Šis etapas skirtas visai bendruomenei ir aktyvioms, procesui vadovaujančioms grupėms. Įtraukiant įvairias interesų grupes ištiriami kaimo privalumai ir trūkumai, nustatomi poreikiai ir lūkesčiai. Subūrus vietos subjektus ir atlikus teritorijos analizę, lengviau nustatyti, ką reikia įtraukti į valstybinio ir privačiojo sektorių partnerystę ir kaip valdyti įgyvendinimą. Galiausiai taip sukurama vietinė veiklos grupė (toliau VVG). VVG yra partnerystė, kuri veiksmingai taiko su bendruomene suderintą vietinį plėtros metodą.

- *Vietinės plėtros strategijos rengimas.* Vietinis plėtros metodas įforminamas vietinės plėtros strategijos dokumentu. Tam reikia nustatyti tikslus, apibrėžti strateginius prioritetus ir išrikiuoti pagal svarbą veiksmus, kurių reikia imtis. Ši vietinės plėtros strategija bus pagrindas VVG teikti paramos paraišką, valstybėms narėms ar regionams paskelbus viešą kvietimą teikti LEADER paraiškas. Valstybės narės ar regionai atrinka laimėjusias VVG ir paskirsto lėšas jų vietinei strategijai įgyvendinti. (2006, P. 13-15).

Per pastaruosius 20 metų LEADER programa, grindžiama struktūrinių ES fondų finansuotos iniciatyvos, pasiteisino kaip efektyvi ir veiksminga plėtros politikos įgyvendinimo priemonė. Todėl 2011 m. spalio mėnesį Europos Komisija priėmė teisės aktų projektų paketą, kuris reglamentuos ES sanglaudos politiką 2014–2020 metais. Nauji pasiūlymai skirti politikos strateginei dimensijai sustiprinti ir užtikrinti, kad ES investicijos bus nukreiptos į Europos ilgalaikius augimo ir aprūpinimo darbo vietomis tikslus („Europa 2020“). (Europos Komisija. Bendruomenės inicijuota vietos plėtra).

Būsimas bendruomenės inicijuotas vietos plėtros (toliau BIVP) projektas yra grindžiamas LEADER programos metodu ir taikomas visiems fondams, kuriuos apima 2014-2020 programavimo laikotarpio Bendra strateginė programa (toliau BSP), tame tarpe Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai. (ten pat, p. 2).

Pagrindiniai bendruomenės inicijuotos vietos plėtros tikslai:

- skatinti vietos bendruomenes kurti integruotus „iš apačios“ siūlomus metodus aplinkybėms susiklosčius taip, kad į teritorinius ir vietos iššūkius reikės atsakyti inicijuojant struktūrinius pokyčius;

- formuoti bendruomenės gebėjimus ir skatinti inovacijas (įskaitant socialines inovacijas), verslumą ir gebėjimą keistis, skatinant tobulėti ir atrasti nepanaudotą bendruomenės ir teritorijų potencialą;
- skatinti visuomenės atsakomybę, plečiant dalyvavimą bendruomenėse ir kuriant įsitraukimo ir atsakomybės jausmą, kuris gali padidinti ES politikos efektyvumą;
- prisidėti prie daugiapakopio valdymo, suteikiant vietos bendruomenėms būdą iš tikrųjų dalyvauti įgyvendinant ES tikslus visose srityse (ten pat, p. 3).

Svarbiausios BIVP sudedamosios dalys yra VVG (turėtų būti sudarytos iš vietinių viešųjų ir privačių socialinių bei ekonominių interesų atstovų), Vietos plėtros strategijos ir teritorijų ir gyventojų aprėpties. Ši veikla turi būti tikslinė ir apimti pakankamą kritinę masę, kad galėtų būti efektyviai įgyvendinama (ten pat, p. 3).

Apibendrinimas. LEADER skatina kaimo vietoves ieškoti naujų būdų, kaip tapti ar išlikti konkurencingoms, kaip geriausiai naudoti turimus išteklius ir spręsti tokias galimas problemas, kaip gyventojų senėjimas, prastas socialinių paslaugų teikimo lygis ar darbo vietų trūkumas. LEADER padeda gerinti tiek ūkininkų, tiek ir kitų kaimo gyventojų gyvenimo kokybę. LEADER metodu įgyvendinamos priemonės skatina vietos iniciatyvas ir partnerystę, dalyvaujant bendruomenės, verslo ir vietos valdžios atstovams, telkia kaimo gyventojus ir sudaro sąlygas ugdyti jų gebėjimus veikti kartu, rengti integruotas vietos plėtros strategijas ir organizuoti jų įgyvendinimą naujais būdais ir metodais, tikslingai naudojant vietos išteklius ir viešąją paramą.

1.3 LEADER Lietuvoje (nuo įstojimo į ES, 2004 m. gegužės 1 d.)

Lietuvoje, kaip ir kitose naujosiose Europos Sąjungos šalyse, gyvenimo kokybė kaimo vietovėse gerokai skiriasi nuo miesto. Netolygiai išvystyta kaimo infrastruktūra, menka darbo ir paslaugų pasiūla, mažesnės gyventojų pajamos, nepakankama kaimo gyventojų kvalifikacija lemia blogesnę kaimo žmonių gyvenimo kokybę, mažina kaimo patrauklumą kurtis jaunosms šeimoms, steigti naujiems verslams. Šioms problemoms spręsti vien nacionalinės ir vietos valdžios pastangų ir finansavimo nepakanka, būtina imtis naujų priemonių kaimo gerovei kelti.

LEADER programa Lietuvoje buvo pradėta įgyvendinti 2004 metais Lietuvai įstojus į ES. Senosiose ES valstybėse narėse tuo metu buvo įgyvendinamas trečiasis LEADER iniciatyvos

etapas (LEADER+ – 2000–2006 m.), Lietuva į šią veiklą įsijungė tapusi ES nare, pavėlavusi net ketveriais metais. Lietuvoje, kaip ir kitose naujosiose ES šalyse, LEADER iniciatyva buvo pavadinta bandomąja LEADER+ pobūdžio priemone. Ši Iniciatyva buvo finansuojama pagal Lietuvos 2004-2006 m. bandomąjį programavimo dokumentą (toliau – BPD), skirtą ES struktūrų fondų lėšomis įsisavinti. LEADER+ įgyvendinti 2004-2006 m. buvo skirta 9,4 mln. litų (E. Ribašauskienė, R. Naujokienė, 2009, p. 113).

Įgyvendinant šią programą buvo remiamos dvi veiklos sritys: „Įgūdžių įgijimas“ ir „Bandomosios integruotos strategijos“. Veiklos srities „Įgūdžių įgijimas“ tikslas – suteikti kaimo vietovių gyventojams įgūdžių, reikalingų bandomosios strategijoms parengti. Antrosios srities tikslas – bandomųjų strategijų įgyvendinimo finansavimas. Projektus šiai paramai gauti pateikė 27 VVG, kurios buvo vertintos užsienio ekspertų ir geriausiomis pripažintos tik 10-ies VVG strategijos, kiekvienai skirta iki 508 tūkst. litų paramos, finansuoti 320 vietos projektai (ten pat, p. 113).

LEADER + stiprino vietos bendruomenių vaidmenį ir skatino vietovėje įvairius pokyčius, kurių pagrindiniai iniciatoriai, koordinatoriai bei įgyvendintojai yra ne kas kitas, kaip patys kaimo gyventojai. E. Ribašauskienė, R. Naujokienė (2009, p. 114) pažymi, jog ši priemonė pirmiausia buvo „skirta skatinti vietos gyventojų iniciatyvą, mokyti priimti integruotos plėtros strateginius sprendimus ir atsakomybę už juos, vykdančią ugdymą siekti metodinių, organizacinių ir administracinių gebėjimų, struktūrinių pokyčių, rengti ir įgyvendinti vietos plėtros projektus“.

Nuo 2007 m. LEADER metodas įtrauktas į ES bendrąją kaimo plėtros politiką, į visas ES remiamas nacionalines ir regionines programas („LEADER“ metodas. Pagrindai, p. 6).

Lietuvoje LEADER iniciatyva yra įtraukta į Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programą - tai ketvirtoji šios programos kryptis, kurios pagrindinis tikslas – „skatinti vietos iniciatyvas ir bendradarbiavimą, ugdyti žmogiškuosius gebėjimus siekiant rengti ir sėkmingai įgyvendinti vietos plėtros strategijas“ (Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programa). Ši iniciatyva, be jokios abejonės, skatina ieškoti naujų būdų, „kaip tapti ir išlikti konkurencingomis sąlygomis, kaip geriausiai panaudoti turimus išteklius ir spręsti tokias galimas problemas, kaip gyventojų senėjimas, prastas paslaugų teikimo lygis ar darbo vietų trūkumas“ („LEADER“ metodas. Pagrindai, p. 4). Pastaroji problema yra itin ryški Lietuvos kaimiškose vietovėse,

kadangi jose prastai išvystytas ne tik paslaugų, bet ir verslo sektorius, kas lėtina visą ekonomikos augimą, didina bedarbių ir emigraciją.

Lietuva, kartu su kitomis ES šalimis, rengiasi naujų kaimo plėtros programų, skirtų 2014-2020 metų laikotarpiui, įgyvendinimui. Ypatingas dėmesys skiriamas kaimo plėtros politikos prioritetų nustatymui ir kaip naujosios kaimo plėtros programos galėtų prisidėti prie Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategijos prioritetų ir tikslų įgyvendinimo (LR žemės ūkio ministerijos informacija, 2012- 10-29).

Šiuo metu Lietuvoje įgyvendinamos vieno fondo finansuojamos vietos plėtros strategijos. Europos Komisija šalims narėms siūlo galimybę kito finansinio laikotarpio metu įgyvendinant LEADER metodą, taikyti principą „viena teritorija – viena strategija“. Laikantis šio principo, įvairiems interesams atstovaujančių partnerių grupė parengtų daugiasektorinę integruotą vietos plėtros strategiją, kuri būtų finansuojama iš kelių ES fondų (Leaderlietuva.lt, 2012- 11-20):

1. EŽŪFKP (EAFRD) - Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai;
2. ERPF (ERDF) - Europos regioninės plėtros fondas;
3. ESF - Europos socialinis fondas;
4. EJŖŽF (EMFF) - Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondas;
5. SF (CF) - Sanglaudos fondas.

Apibendrinimas. Lietuvos strateginis apsisprendimas įgyvendinti LEADER programą kaimo plėtros procese buvo ypač reikšmingas. Kaimo bendruomenės, ruošdamos bandomąsias integruotas strategijas, įgijo projektų rengimo ir administravimo įgūdžių, žinių, mokėsi bendradarbiauti. Projektų įgyvendinimo procesas subūrė gyventojus bendrai veiklai, pagrįstai partneryste ir kolektyviniu darbu, o tai tapo pagrindiniu vietovės konkurencingumą skatinančiu veiksmu. Bendruomenės patikėjo, jog galima gyventi geriau ir patogiau, kad yra galimybė pagerinti kaimą, išnaudojant vietos išteklius.

Lietuvai LEADER buvo naujas iššūkis, todėl įgyvendinant šią programą neapsieita be sunkumų: nekokybiškos strategijos, neaiški proceso dalyvių atsakomybė, riboti gebėjimai parengti ir įgyvendinti VVG strategijas, neaktyvus privataus sektoriaus dalyvavimas ir t.t. Turbūt didžiausia problema liko biurokratinė našta. Priemonę įgyvendinti trukdė nepakankamas šio metodo suvokimas ir jo administravimo sudėtingumas, todėl tikslinga supaprastinti vietos

projektų dokumentaciją, daugiau dėmesio skirti bendruomenių švietimui, išplėsti mokymų tematiką.

Kaip teigia Kęstutis Ališauskas (2005, p. 22), „Lietuvai tapus ES nare vis labiau pripažįstami šių šalių demokratiniai valdymo principai, siekiama piliečius labiau įtraukti į viešųjų sprendimų įgyvendinimą. Piliečiai (bendruomenių nariai) geriau mato ir išskiria visuomenės poreikius nei valdžios atstovai. Bendruomenių nariai, įgiję viešųjų sprendimų patirties, tampa tolerantiškesni, labiau išsilavinę, nusiteikę bendruomeninei veiklai, aktyviau ieško gyvenimo kokybės gerinimo būdų. Todėl aktyviausi kaimo žmonės ir institucijos ėmė burtis į Vietos veiklos grupes (toliau VVG) tam, kad rengtų ir įgyvendintų vietos integruotas bandomąsias strategijas, kuriomis būtų gerinama kaimo gyventojų gyvenimo kokybė“. VVG yra visuomeninė organizacija, kuri rengia ir administruoja atstovaujamos teritorijos plėtros strategiją, įgyvendinama per vietos projektus, dalyvauja sprendimų priėmimo procesuose, bendradarbiauja su socialiniais-ekonominiais partneriais, palaiko tarptautinius ir tarptautinius bendradarbiavimo kontaktus, dalyvauja mokymuose, teikia konsultacijas (LEADER įgyvendinimo apžvalga, 2008, p. 10).

Lietuvoje VVG aktyviai kurtis pradėjo 2004 m.. Šiuo metu Lietuvoje veikia net 52 VVG ir dar 10 Žuvininkystės regiono vietos veiklos grupių, o jų veiklos teritorija apima 99 proc. visos Lietuvos kaimo vietovių teritorijos. Efektyviai naudodama ES skiriamą paramą VVG siekia gerinti gyvenimo kokybę kaime, stiprinti ekonominę gerovę, rūpintis patrauklios aplinkos kūrimu, nepamirštant saugoti bei puoselėti senųjų amatų ir tradicijų. Kaimo vietovių įvairovės plėtros strategija būna veiksmingesnė ir produktyvesnė tada, kai sprendimus dėl jos priima ir ją vietoje įgyvendina vietiniai dalyviai. Pasak J. Jasaičio, „tapę VVG valdybų bei jų sudaromų iniciatyvinių grupių nariais, kaimiškųjų bendruomenių aktyvistai mokosi spręsti stambesnes regionines, o neretai ir valstybinės svarbos problemas“ (2010 a, p. 30), todėl į VVG įtraukiami vietos gyventojai, ekonominiai – socialiniai partneriai bei viešojo sektoriaus atstovai.

Kad vietos gyventojai turi didelę reikšmę kaimo plėtros raidai, pritaria ir K. Ališauskas (2005, p. 22). Autorius teigia, jog į vietovės studiją bei į strategijos rengimą būtina įtraukti kaimo žmones. Nors jiems tai naujas ir nepažįstamas dalykas, tačiau tik patys kaimo gyventojai geriausiai pateikia esamą situaciją ir problemas. K. Ališauskas išskiria tris pagrindines gyventojų įtraukimo į bendruomenių veiklą priežastis:

1. panaudoti vietos gyventojų žinias, įgūdžius ir energiją;
2. spręsti pagrindines problemas su vietos gyventojų išipareigojimu ir jų parama;
3. skatinti vietinės iniciatyvos projektus.

Asmeninių lūkesčių turi visi, tad ne išimtis ir VVG dirbantys asmenys. Todėl, įgyvendindama projektus, atlikdama pirkimų procedūras, vietos projektų atranką ir priimdama kitus sprendimus, VVG turi išlikti nešališka. Esant tokiai padėčiai, kitos kaimo bendruomenės gali nepasitikėti VVG vykdoma veikla, todėl būtina užtikrinti VVG skaidrumą ir kurti pasitikėjimą. Priimant sprendimus pirmenybė turi būti teikiama viešiesiems interesams, užtikrinamas sprendimų objektyvumas. Labai svarbų vaidmenį šioje srityje atlieka Žemės ūkio ministerija, kuri nuolat stebi programos įgyvendinimą ir siekia, kad VVG tinkamai vykdytų savo pareigas (LR žemės ūkio ministro 2007 m. balandžio 6 d. įsakymas Nr. 3D-153 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos administravimo taisyklių patvirtinimo“ / Valstybės Žinios, 2007, Nr. 41-1562).

Vietos veiklos grupių atlikta bandomųjų integruotų strategijų įgyvendinimo apklausos analizė parodė, kad pagrindinė bandomųjų integruotų strategijų įgyvendinimo problema – finansinių srautų valdymas, sudėtinga dokumentacija. Kompensacinis finansinės paramos teikimo principas ypač nepalankus įgyvendinant bendruomeninius projektus. Viešųjų pirkimų reikalavimai dažnai buvo neadekvatūs skiriamai paramai. Dėl pernelyg sudėtingų vietos projektų dokumentavimo ir vertinimo procedūrų, užsitęsė vietos projektų tiek pateikimas, tiek vertinimas, tiek įgyvendinimas (E. Ribašauskienė, R. Naujokienė, 2009, p. 117).

Daug klausimų ir abejonių kelia ir įgyvendintų projektų reikšmė ir nauda kaimui. Pasak V. Atkočiūnienės ir R. Vaišnoraitės (2012, p. 24), „rengiama ir įgyvendinama daug projektų, įtraukiama ir dalyvauja nemažai gyventojų, tačiau vietovėje nedidėja darbo vietų skaičius, negalima suformuoti nė vienos pirmos klasės, nors įdiegtos modernios mokymo priemonės, migracija iš kaimiškos vietovės didelė...“. Autorės teigia, jog „projektinė veikla, dažniausiai orientuota į problemų sprendimą, nesukuria naujų ilgalaikių galimybių arba neatitinka pageidaujamų standartų: kaimo vystymo strategijos, vizijos, misijos. Kaimiškos vietovės pokyčiai, teritorinis kapitalas valdomas nepakankamai subalansuotai ir novatoriškai.“ (ten pat, p. 24). Nepakankamai integruoti ir novatoriški projektai – dažno kaimo reiškinys. Tačiau ateityje, rengiant ir įgyvendinant projektus, tikėtina, jog kaimo plėtros veikėjų kompetencija, naudojami

sprendimų ir įgyvendinimo metodai bus labiau pritaikyti vietovės vystymuisi, bus sukurtos galimybės vietovių strateginiams proveržiams.

Rengdamos bandomąsias integruotas strategijas VVG turėjo pasirinkti vieną iš Europos Komisijos numatytų temų (žr. 3 lent.). Didžiausio dėmesio sulaukė gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas.

3 lentelė

Bandomųjų integruotų strategijų temos

Strategijos tema	Pateiktų strategijų skaičius	Atrinktų strategijų skaičius
Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas, įskaitant ES buveinių, atrinktų pagal NATURA 2000, programą išsaugojimą.	6	3
Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas.	20	6
Vietinės produkcijos vertės didinimas bendromis kaimo gyventojų pastangomis, lengvinant smulkių gamybos vienetų išėjimą į rinkas.	1	1
Techninių ir mokslo žinių bei naujų technologijų panaudojimas kaimo vietovių produkcijos ir paslaugų konkurencingumui didinti.	0	0
Viso:	27	10

Šaltinis: VVG bandomųjų strategijų įgyvendinimo gerosios patirties pavyzdžiai (2008, p. 7).

Bandomųjų integruotų strategijų įgyvendinimas bendram tikslui pasiekti sujungė įvairius strategijos vykdytojo atstovaujamoje teritorijoje veikiančius subjektus. Vietos projektus rašė ir įgyvendino ne tik bendruomenės, jų centrai, komitetai, sąjungos, bet ir ūkininkai bei verslininkai, ugdymo įstaigos. Apibendrinus projektus, kurių įgyvendinimui buvo numatytas finansavimas, galima išskirti tokias prioritetines veiklos sritis: kaimo bendruomenių veiklos aktyvinimas ir partnerystės stiprinimas, kaimo bendruomenių centrų infrastruktūros stiprinimas, verslumo ugdymas ir alternatyvios veiklos kaime skatinimas, aplinkos tvarkymas ir etnokultūrinio paveldo išsaugojimas, mokymo kursai (kompiuterinio raštingumo) ir seminarai, leidiniai.

Integruotų bandomųjų strategijų rengimas ir jų įgyvendinimas padėjo kaimo bendruomenių žmonėms realiau pažvelgti į aplinkos problematiką, greičiau rasti problemų sprendimus, efektyviau nei administraciniais būdais spręsti svarbiausias savo socialines problemas. Vietos veiklos grupės sutelkė apie save kaimo bendruomenes, valdžios ir verslo atstovus, turėdamos tikslą ugdyti bendruomenės narių gebėjimus ir efektyviai juos panaudoti dabartinėje situacijoje. VVG atlieka savo narių anketines apklausas, analizuoja aplinką, rengia ir įgyvendina integruotas bandomąsias strategijas ir tuo būdu siekia kaimo gyventojų gyvenimo kokybės gerinimo (K. Ališauskas, 2005, p. 22).

Per eilę metų integruotų strategijų rengimo procese Lietuva įgavo platesnį mastą tiek finansinių išteklių prasme, tiek veiklos apimtimi. LEADER metodas apėmė pakankamai platų spektrą priemonių, susijusių ne tik su gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimu, bet ir su kaimo ekonomikos įvairinimu. Įvairios apklaustos, analizės parodo kokios daromos klaidos, iškilusios problemos, tai leis ateityje efektyviau pasinaudoti LEADER metodo teikiamomis galimybėmis.

Apibendrinimas. Lietuvai įtraukus LEADER programą į kaimo plėtros priemonių grupę, išryškėjo būtinybė kurti Vietos veiklos grupes (VVG). Būtent VVG rengia savo teritorijos strategiją, apibrėžia tikslus, atlieka analizę. Gerai suplanuota strategija padeda numatyti kada, kokiems veiksams ir kaip bus naudojami ištekliai, tiek materialiniai, tiek ir žmogiškieji.

Pradedant rengti integruotas plėtros strategijas VVG neturėjo strateginio planavimo patirties ir įgūdžių, vėlavo mokymai, skirti jiems įgyti, nebuvo aiškos ir išsamios strategijų rengimo metodikos, todėl susidūrė tiek su finansiniais, tiek su administraciniais sunkumais. Nepaisant to, kryptingai buvo siekiama užsibrėžtų tikslų. Strategijų rengimas ir įgyvendinimas mokė partnerystės, suteikė žinių ir įgūdžių būti aktyviais kaimo plėtros dalyviais. Kaimo bendruomenės patikėjo, jog yra galimybė pagilinti žinias, sutelkus vietos išteklius ir viešąją paramą, pagerinti gyvenimo kokybę.

2. VVG IR VIETOS BENDRUOMENĖS TELŠIŲ RAJONE

2.1 Tyrimų metodologija

Lietuvos kaime skurdo rizikos lygis visu analizuojamu laikotarpiu buvo didesnis nei mieste. Siekiant sumažinti kaimo atotrūkį nuo miesto, bendruomenės bei kaimo gyventojai turi rasti būdų, kaip efektyvinti bendruomeninio verslo projektus, optimaliai išnaudoti vietos išteklius, aktyviau persiorientuoti nuo žemės ūkio veiklos į kitas sritis. Siekiant atskleisti esamą situaciją Telšių rajone dėl naujų galimybių pagerinti gyvenimo kokybę kaimiškiose vietovėse, buvo atliktas empirinis tyrimas.

Empiriniai tyrimai svarbūs tuo, kad jais remiantis gauti duomenys leidžia daryti apibendrinimus ir išvadas, t. y. nustatyti empirinius dėsningumus bei kurti teorinius apibendrinimus (K. Kardelis, 2002, p. 64).

Temai atskleisti pasirinkti šie pagrindiniai tyrimo metodai: anketinė apklausa, interviu ir dokumentų turinio analizė. Vieni iš jų apibūdinami kaip kiekybiniai (anketinė apklausa), kiti priskiriami prie kokybinių. Nors sociologinėje literatūroje dažnai kiekybiniai tyrimai supriešinami su kokybiniais, tačiau, anot R. Tidikio (2003, p. 356), šie metodai yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir papildo vienas kitą. Kiekybinio tyrimo metodai – metodai, kurių galutiniai tyrimo rezultatai išreikšti skaičiais. Kokybinis tyrimas iškelia esminius nagrinėjamo objekto bruožus, savybes, struktūrą, t. y. gauti duomenys pateikia išsamesnę informaciją apie objektą. Kokybinio tyrimo metu tyrėjas koncentruoja dėmesį į probleminę situaciją, subjektą ir jo veiksmus, patirtį (ten pat, p. 356-359).

Tyrimas buvo atliekamas Telšių rajono seniūnijose. Respondentai buvo apklausti anketų bei interviu pagalba. Panaudoti klausimynai, paruošti Šiaulių Universiteto Kaimo plėtros tyrimų centre:

- Gyventojų apklausa;
- Vietos bendruomenių apklausa;
- Kaimiškosios seniūnijos vaidmuo (seniūnų apklausa interviu metodu).

Anketinės apklausos instrumentai pateikiami 1, 2 ir 3 prieduose. Visa tyrimo imtis pateikiama 4 lentelėje.

Telšių rajono gyventojų apklausa

Eilės Nr.	Seniūnijos pavadinimas	Gyventojų apklausa	Bendruomenės tarybos narių apklausa	Seniūnų apklausa	Iš viso
1.	Degaičių	18	1	1	20
2.	Gadūnavo	-	2	-	2
3.	Luokės	1	4	-	5
4.	Nevarėnų	14	5	1	20
5.	Ryškėnų	10	3	1	14
6.	Tryškių	4	1	1	6
7.	Viešvėnų	8	3	1	12
8.	Upynos	8	3	-	11
9.	Varnių	11	2	1	14
10.	Žarėnų	1	-	-	1
11.	Nenurodė	1	1	2	4
	Viso:	76	25	8	109

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Tyrimo dalyviai buvo asmeniškai supažindinami su tyrimu, jo tikslu, buvo atsakyta į jiems iškilusius klausimus. Tyrimas buvo atliekamas remiantis laisvanoriškumo principu. Tyrimo dalyviai, sužinoję apie tyrimą, turėjo galimybę apsispręsti dėl dalyvavimo. Buvo gautas visų tyrimo dalyvių žodinis sutikimas dalyvauti tyrime ir, kad, galimybei esant, interviu būtų įrašomas. Labai svarbus tyrėjo požiūris į respondentą. Apklausos metu respondentas skiria savo laiko, dalijasi patirtimi, požiūriu, žiniomis, todėl svarbu šį indėlį pagarbiai įvertinti.

Kokybiniam tyrimui duomenys buvo renkami atliekant pusiau struktūruotą interviu. Net ir naudojant Šiaulių Universiteto Kaimo plėtros centro paruoštus klausimus su fiksuotais atsakymais, per kiekvieną interviu atsirasdavo klausimų arba respondentai pateikdavo papildomą

informaciją, kuri buvo naudinga temai, t.y. tam tikriems jos aspektams atskleisti. Interviu metu klausimai buvo formuluojami taip, kad jie atskleistų tiriamųjų požiūrį į tyrimo objektą. Apklausai interviu metodu pasirinkome bendruomeninio judėjimo esmę gerai žinančius respondentus. Tyrimas nuo 2013 m. vasario iki balandžio mėnesio buvo apklausti 19 respondentų. Dvylika respondentų apklausti susitikus, pokalbio metu ar telefonu. Tai buvo 5 bendruomenės pirmininkai, 1 bendruomenės narys, 3 seniūnai, ŽŪ konsultavimo tarnybos ūkio apskaitos konsultantė; VŠĮ jaunimo centro socialinė darbuotoja mobilioms paslaugoms; VVG administratorė. Aštuonių respondentų (seniūnų) buvo paprašyta raštu atsakyti į iš anksto paruoštą klausimyną (struktūruotas interviu), o su trijų seniūnijų seniūnais (Degaičių, Viešvėnų ir Nevarėnų) pavyko apklausą praveisti žodžiu (pusiau struktūruotas interviu).

Atliekant Telšių rajono skirtingų seniūnijų gyventojų apklausą buvo paruošta ir išdalinta 130 anketų. Anketos platinamos Vietos veiklos grupės, jos buvo siunčiamos ir el. paštu, todėl negalima teigti, kad pildant anketas respondentų neįtakoję kiti asmenys. Stebino gyventojų pasyvus ir apatiškas požiūris, nenoras pildyti anketas. Kai kuriose vietovėse pateikta 20 anketų, o grįžo tik 5-6. Pilnai užpildytų anketų grįžtamumas – 78 proc. Gyventojai teisinosi anketos klausimų gausa ir laiko stoka. Kai kurios anketos grįžo nepilnai užpildytos, nepaminėta net gyvenamoji vietovė. Pilnai užpildytų ar neatsakytų tik į kelis klausimus surinkta 101 anketa, sugadintų anketų – 8. Negražinta – 21 anketa.

Duomenų kodavimui ir lentelių sudarymui naudota SPSS (statistinis paketas socialiniams mokslams) programa, diagramų sudarymui - Microsoft Excel programa. Duomenys surinkti per 14 savaitių. Tyrimas atliktas 2013 m. sausio-balandžio mėnesiais Telšių rajono seniūnijų gyvenvietėse.

2.2 Telšių VVG įkūrimas ir bandomųjų strategijų rengimas

Nepriklausomybės atkūrimas atvėrė naujas socialinės, kultūrinės, ekonominės bei politinės raidos perspektyvas. Asmenybės laisvėjimas suteikė galimybę reikštis žmonėms, kaip piliečiams, realizuoti savo mintis ir idėjas, išlaisvinti savo kūrybinę galią, suteikė galimybę sukurti darnią, atvirą, modernią piliečių visuomenę. Visa tai realizuoti padeda įvairios

besisteigiančios organizacijos. Naujos galimybės sąlygojo nevyriausybinių organizacijų (toliau NVO) steigimąsi.

Iki 2000 m. Telšių rajone buvo įregistruota šešiasdešimt įvairių NVO, o 2004 m. veikė apie 185 nevyriausybinių organizacijų. Kaimo bendruomenės NVO struktūroje užima didžiąją dalį - net 24 proc.. Šiuo metu Telšių rajone veikia 30 kaimo bendruomenių. Kaimo bendruomenių steigimąsi paskatino begalė problemų, tarp kurių: nepalanki aplinka verslui, nepakankama parama, pagrindinių paslaugų trūkumas bei informacijos stoka ir t.t. Susikūrusios kaimo bendruomenės paskatino dalies aktyvesnių kaimo žmonių pilietinį aktyvą, įtraukiant juos į gyvenamosios vietovės padėties įvertinimą ir problemų sprendimą (Telšių rajono VVG. Vietos plėtros..., p. 10).

Tačiau kaimo bendruomenės pajėgia spręsti tik vietines problemas. Reikėjo organizacijos, kuri vienytų įvairias kaimo socialines grupes, plėtotų jų partnerystę su vietos valdžia ir verslo atstovais. 2004 m. spalio 6 d. buvo įregistruota ir savo veiklą pradėjo Telšių rajono VVG. Ji jungia visą Telšių rajono kaimiškąją teritoriją. Steigėjai įsipareigojo: paruošti visus reikalingus steigimo dokumentus, kuriuos reikia įregistruoti juridinių asmenų registre; sušaukti steigiamąjį susirinkimą; padengti visas išlaidas, susijusias su steigimu; pasirašyti įstatus ir atstovauti Telšių VVG iki jos įregistravimo bei atsiimti jau įregistruotus steigimo dokumentus (cituoju iš Telšių rajono VVG steigimo sutartis). VVG įstatuose atsispindi jos veiklos prioritetai. Tarp steigėjų buvo ir dabartinis VVG pirmininkas Vytautas Barsteiga.

Vienas iš svarbiausių VVG darbų 2005 m. buvo bandomosios integruotos strategijos rengimas. Telšių rajono VVG, rengdama pirmąją strategiją, vadovavosi 2005 m. gruodžio 12 d. tuometinio žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-570 „Dėl gairių pareiškėjams, teikiantiems paraiškas strategijoms įgyvendinti pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės „LEADER + pobūdžio priemonė“ veiklos srities „Bandomosios integruotos strategijos“ sektorių. Atsakingoji institucija už projektų administravimą ir įgyvendinimo priežiūrą yra laikoma Nacionalinė mokėjimo agentūra prie LR 39 Žemės ūkio ministerijos. Šis Žemės ūkio ministro patvirtintas įsakymas sudarytas iš keturių plačių dalių, t. y. šiame įstatyme yra įtvirtintos bendrosios nuostatos, strategijų atrankos, remiamų strategijų įgyvendinimo ir baigiamųjų nuostatų gairės (2005 m. gruodžio 12 d....).

Strategijoje numatytas pagrindinis tikslas - įvertinti kaimo gyvenamosios vietovės socialinę – ekonominę aplinkosauginę situaciją, taip pat išryškinti tendencijas, apibrėžti vystymosi prioritetus bei numatyti veiklos sritis, inicijuojant jų įgyvendinimo, stebėsenos ir korekcijos procesus, įtraukiant kiek galima daugiau kaimo ir socialinių partnerių. Be to, rengiant šią strategiją, buvo atsižvelgta ne tik į Lietuvos nacionalinės plėtros tendencijas, bet ir ES politikos reikalavimus, todėl užsienio ekspertų buvo įvertinta teigiamai, tačiau dėl lėšų trūkumo jos įgyvendinimas nebuvo finansuotas. Šios strategijos rengime dalyvavo 60 vietos aktyvistų ir 800 kaimo žmonių, kurie buvo susiję su strategijos rengimu (Telšių rajono VVG. Vietos plėtros..., p. 7).

Pirmoji bandomoji strategija turėjo išskirtinį bruožą: „Visų pirma, ji apima pačios VVG veiklos įvertinimą, gebėjimus, kompetencijas, jos valdymo struktūros atitikimą užsibrėžtiems uždaviniais ir tuo pačiu, telkiant kaimo žmones, buvo atliekama kaimo ekonominės, socialinės, aplinkosauginės situacijos analizė, derinami VVG partnerių interesai, priimami sprendimai dėl kaimo strateginės plėtros“ (ten pat, p. 31). VVG, siekdama naudoti šį metodą, visų pirma pasitelkusi konsultantus apmokė kaimo aktyvą, VVG narius, kaimo bendruomenių, verslo, valdžios atstovus. Atsižvelgiant į piliečių dalyvavimo galimybes buvo priimami sprendimai dėl antrosios strategijos rengimo „Vietos plėtros 2008-2014 metų strategijos“.

Vietos veiklos grupės pagrindiniai valdymo organai yra:

- Visuotinis jos narių susirinkimas, šaukiamas ne rečiau kaip du kartus į metus;
- Valdyba (50 proc. sudaro kaimo bendruomenių atstovai, po 25 proc. sudaro verslo ir vietos valdžios atstovai);
- Pirmininkas, kuris atstovauja VVG, organizuoja ir koordinuoja jos veiklą, rengia planus, teikia pasiūlymus ir kt. (cituojuama iš „Telšių rajono VVG įstatai“).

2007 m. visuotiniame narių susirinkime buvo išrinkta 16 žmonių valdyba iš skirtingų socialinių partnerių grupių. Valdybos veikla reglamentuojama Telšių rajono VVG valdybos darbo reglamentu, kuris buvo patvirtintas 2007 m. sausio 24 d. Telšių rajono VVG valdybos posėdyje, protokolu Nr. 12. Šiuo reglamentu buvo įtvirtintos valdybos funkcijos, jos narių teisės ir pareigos bei posėdžių darbo organizavimo tvarka (Telšių rajono VVG valdybos protokolas Nr.12).

VVG tikslai:

- telkti suinteresuotų vietos valdžios, verslo, nevyriausybinių ir kitų įstaigų bei organizacijų pastangas ieškant tinkamiausių sprendimų kaimo vietovių ekonominei ir socialinei gerovei kelti;
- skatinti ir palaikyti vietines kaimo žmonių iniciatyvas verslo, gamtos apsaugos, švietimo, kultūros, socialinės paramos ir kitose srityse;
- parengti ir įgyvendinti rajono kaimo plėtros strategiją;
- teikti pasiūlymus vietos ir nacionalinėms institucijoms bei organizacijoms dėl kaimo plėtros planų ir priemonių kūrimo bei įgyvendinimo (Telšių rajono VVG. Vietos plėtros..., p. 11).

Per ketverius gyvavimo metus VVG, kaip organizacija, sustiprėjo, jos įtaka labai išaugo. Organizacija yra pripažinta ne tik rajono valdžios, bet ir visuomeninių organizacijų bei rajono gyventojų tarpe. Aktyviai dalyvaudama vietos, respublikos ir tarptautinio lygmens veiklos srityse VVG užmezgė bendradarbiavimo ryšius bei pasirašė bendradarbiavimo sutartis (Ten pat, p. 12).

Kaip teigia VVG administratorė Sandra Valentinavičienė, „2004-2008 m. laikotarpiu paramos negavome, bet sėkmingai vykdėme mokymus, ruošėme naują strategiją“. VVG aktyviai vykdo savo veiklą, palaiko glaudžius partnerystės ryšius tiek savivaldybės mastu, tiek su kitomis organizacijomis. Projektų rengimas, administravimas ir finansavimas bendruomenėms ir jų vadovams buvo nauja sritis. Trūko patirties, kompetencijos, žinių. Telšių rajono Vietos veiklos grupės administratorė konsultavo bendruomenes įvairiais projektų rengimo, klausimais, teikė naudingą informaciją, intensyviai vykdė mokymus.

Didele pasipirtimi kaimo bendruomenių pirmininkams bei jų pagalbininkams buvo VVG vykdoma mokymo programa pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ veiklos sričių „Parama vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti“ ir „Parama potencialių vietos projektų vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti“. Sutartis buvo pasirašyta 2010 m. kovo 3 d. Nuo 2010 m. kaimo bendruomenės aktyviai dalyvavo organizuojamuose mokymuose ir įgijo paraiškų parengimo, projektų įgyvendinimo ir kitų žinių (Telšių rajono VVG veikla, straipsnis 2012.12.01).

Vienas iš pagrindinių VVG tikslų – skatinti kaimo gyventojus galvoti apie ateities perspektyvas jų gyvenvietėse, telkti organizacijas palaikyti vietines verslo ir kitų sričių iniciatyvas. Tik kuriant naujas darbo vietas pagerės vietovės ekonominė situacija bei spręsis

užimtumo klausimas. Šių dienų tikrovė yra kitokia nei norėtusi, tačiau nepaisant ekonomiškai sunkaus laiko, tiek VVG, tiek bendruomenių veikloje optimizmo yra daug.

2.3 Telšių VVG integruotos plėtros strategija ir jos vykdymas

Rengiant antrąją 2008-2014 metų kaimo plėtros strategiją, VVG taikė „principą iš apačios“, į projektų rengimą įtraukiant kaimo gyventojus, sudarant sąlygas vietos bendruomenėms įvertinti esamą situaciją, teikti pasiūlymus bei dalyvauti priimant galutinį sprendimą. „Gyventojai, dalyvaudami strategijos rengime, ne tik turi galimybę pareikšti nuomonę, bet ir yra aktyvinami tolesnei veiklai, skatinama jų pilietinė pozicija“ (Telšių rajono VVG. Vietos plėtros..., p. 31). Strategijai įgyvendinti reikia piliečių pritarimo, ryžto keistis, tarpusavio pasitikėjimo, pagarbos ir iniciatyvos. Bendruomenių pirmininkai interviu metu tvirtino, jog Telšių VVG aktyviai bendradarbiauja su bendruomenėmis, nuolatos vyksta konsultacijos, atsižvelgiama į išsakytas bendruomenės narių nuomones, tarp VVG ir bendruomenių vyrauja artimi, draugiški santykiai.

Kiekvienas strategijos rengimas prasideda nuo išsamios vietovės analizės. Per įvairias informavimo priemones VVG informavo kaimo gyventojus apie rengiamą kaimo plėtros strategiją. Buvo rengiama kaimo gyventojų ir tikslinių grupių apklausa (apklausti 92 žmonės). Į Strategijos rengimą plačiai įsitraukė visuomenė, susibūrė apie 1000 kaimo gyventojų. Įvairios jų grupės aktyviai dalyvavo diskusijose, teikė pastabas ir pasiūlymus, vyko aktyvus bendradarbiavimas su kaimo bendruomenių aktyvu, su verslo ir valdžios atstovais bei kitais socialiniais partneriais. Jie dalyvavo priimant galutinius sprendimus (ten pat, p. 32).

Rengiant 2008-2014 metų strategiją buvo sudarytos keturios darbo grupės:

1. *Darbo koordinavimo grupė.* Grupė išplatino medžiagą apie ES 2007-2013 m. paramą, „derino Vietos plėtros 2008-2014 metų strategijos atskirų skyrių suderinamumą tarp atskirų prioritetų, strategijos atitiktį EB horizontalioms sritims, strategijos suderinamumą bei papildomumą Kaimo plėtros 2007-2013 metų programai, nacionaliniams ir regioniniams strateginiams dokumentams, jos suderinamumą su programomis, finansuojamomis iš EB struktūrinių fondų“.

2. *Ekonominės plėtros*. Darbo grupę sudarė 6 nariai. Grupė atliko būklės analizę, su vietos gyventojais aptarė galimą verslų plėtrą, pateikė siūlymus formuojant prioritetus ir numatant paramą konkrečioms verslo sritims.

3. *Socialinės plėtros*. Grupę sudarė 7 nariai. Grupė atliko išsamią VVG atstovaujamos teritorijos analizę, apibendrintą medžiagą pateikė svarstyti kaimo bendruomenėmis ir kitoms kaimą kuriojančioms institucijoms. Pateikė pasiūlymus kaip galėtų pagerinti kaimo žmonių socialinio aptarnavimo kokybę ir galimybes.

4. *Aplinkosauginės plėtros*. Grupę sudarė 5 nariai. „Grupė atliko aplinkosauginės būklės situacijos analizę, numatė priemones, kurias VVG turėtų įgyvendinti 2008-2014 m., finansuodama iš vietos plėtros strategijos numatytų lėšų“. Taipogi prižiūrėjo ar numatytos priemonės nepažeis aplinkosauginės pusiausvyros ir ar nebus padaryta žala gamtai (ten pat, p. 32).

Siekiant išvengti padarytų klaidų, rengiant integruotą bandomąją strategiją buvo panaudoti efektyvūs tyrimo metodai ir objektyvių naujų žinių gavimo būdai. Visų pirma VVG įvertino ir stiprino savo veiklos gebėjimus, kompetencijas. Buvo atliekama kaimo ekonominės, socialinės, aplinkosauginės situacijos analizė. Strategijos klausimai buvo aptariami kiekvienoje kaimo bendruomenėje, seniūnijoje, valdžios ir verslo institucijose (ten pat, p.31- 35). Pasak V. Barsteigos, „sėkmės formulė būtų – idėjų ir bendraminčių gera komanda. Sėkmė ateis po keleto mėnesių ar net metų kryptingų pastangų. Sėkmę pasiekti mums leidžia atkaklumas ir ištvermė, sąmoningumas ir atkaklus mokymasis“ (Telšių rajono VVG veikla, straipsnis 2011-11-22).

Rengiant antrąją strategiją, Telšių rajono VVG rėmėsi 2007-2013 metų LEADER metodo įgyvendinimo programa, kurios pagrindinis tikslas – „skatinti kaimo plėtrą vietos iniciatyvos ir partnerystės pagrindu“. Šio tikslo siekiama, pasitelkus tris priemones: „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“, „Teritorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas“ bei paramą VVG rengiamoms strategijoms, „vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti bei galimų vietos projektų teikėjų gebėjimams ugdyti, jų aktyvumui skatinti“ (LEADER 2007-2013).

2008 m. balandžio mėnesį vykusioje konferencijoje „Kaimo bendruomenių organizacijų galimybės ir perspektyvos pasinaudoti ES parama 2008-2014 m. laikotarpiu“ buvo pristatytas parengtas Telšių rajono vietos plėtros 2008-2014 m. projektas. Viešo aptarimo metu buvo peržiūrėti ir apibendrinti darbo rezultatai, išklausytos socialinių ir ekonominių partnerių pastabos

(Telšių rajono VVG. Vietos plėtros..., p. 35). 2009 m. lapkričio 13 d. Telšių rajono VVG ir Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos pasirašė paramos sutartį pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemonę „ Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“. Sutartyje numatyta paramos strategijai įgyvendinti finansuojama suma, paramos suteikimo sąlygos, paramos išmokėjimo tvarka, strategijos vykdytojo teisės ir pareigos, Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos teisės ir pareigos, šios sutarties vykdymo kontrolė, paramos sustabdymo, nutraukimo ar paramos grąžinimo tvarka, šios sutarties pakeitimo ar atsisakymo nuo sutarties tvarka, konfidencialumo bei kitos sąlygos. Telšių rajono Vietos veiklos grupė įsipareigojo įgyvendinti „Vietos plėtros 2008-2013 metų strategiją“ (Paramos vietos plėtros strategijai...).

Po sutarties pasirašymo, lapkričio 19 d., buvo surengtas Telšių rajono VVG ataskaitinis susirinkimas ir konferencija „Vietos plėtros strategijų startas“. Konferencijos tikslas buvo supažindinti kaimo bendruomenių ir kitų NVO ir savivaldybės atstovus su patvirtintomis vietos plėtros strategijos administravimo taisyklėmis ir reikalavimais, kuriais vadovaujantis bus galima rašyti projektus. Telšių VVG pirmininkas V. Barsteiga pranešė, kad bus paskelbtas pirmas kvietimas teikti paraiškas pagal šiuos prioritetus:

- II. Prioritetas. Visuomeninės paskirties pastatų atnaujinimas, pritaikant juos bendruomenės poreikiams.

Tikslai:

1. Rekonstruoti (ar suremontuoti) pastatus ir sutvarkyti aplinką.
2. Sukurti materialinę bazę nevyriausybinių organizacijų veiklai.

Priemonės:

1. Viešosios paskirties pastatų rekonstrukcija, remontas, aplinkos sutvarkymas bei NVO materialinės bazės stiprinimas.
2. Kaimo vietovėse svarbių statinių rekonstravimas, remontas.

III. Prioritetas. Viešosios infrastruktūros sutvarkymas, atnaujinat ir išsaugant kaimo kraštovaizdžio ir kultūros paveldo komponentus.

Tikslai:

1. Kurti patrauklią aplinką gyventi ir dirbti kaimo vietovėse.
2. Sutvarkyti prieigas prie vandens telkinių ir sporto aikštynus.
3. Puoselėti tradicinius amatus ir išsaugoti kultūros paveldą.

Priemonės:

1. Prieigų prie vandens telkinių, parkų ir poilsio zonų įrengimas ir sutvarkymas.
2. Sporto aikštynų, salių įrengimas ir sutvarkymas, materialinės bazės stiprinimas.
3. Kultūros paveldo objektų išsaugojimas.
4. Tradicinių amatų dirbtuvių, kiemelių kūrimas (Telšių VVG strategija, 2009).

Pirmo kvietimo paraiškų iki planuoto termino surinkti nepavyko. Pasak VVG pirmininko V. Barsteigos, „po pirmojo paskelbimo (2010 metų gruodžio 9 dienos iki 2011 metų vasario 15 dienos) negauta nė vienos paraiškos. Tada buvo sukviesta valdyba, kuri nusprendė pratęsti paraiškų surinkimo terminus iki 2011 metų vasario 28 dienos. Dauguma kaimo bendruomenių vadovų baiminosi, kad jų laukia sudėtingi darbai, neaiškumai, didelis dokumentų derinimo krūvis, bet vis dėlto nepabūgo ir paraiškas pateikė paskutinėmis kvietimo dienomis. Buvo pateiktas ir patvirtintas 21 projektas“ (Telšių rajono VVG veikla, 2012-12-01). Pasinaudojus parama buvo remontuojamos patalpos įvairios kaimo bendruomenių patalpos, tokios kaip : buvusių pirčių, mokyklų, seniūnijų patalpos, skirtos bendruomenių veiklai. Nors negausiai, bet vyko ir aplinkos bei prieigų prie vandens telkinių tvarkymo darbai ir t.t.. Bendruomenėse gausu aktyvių, kūrybingų, darbščių gyventojų, kurie ieško galimybių, kaip pagerinti ir pagerinti savo gyvenamosios vietovės kokybę. ES parama – didelis indėlis ekonominės, socialinės bei kultūrinės kaimo aplinkos gerinimui. Projektų įgyvendinimas buria gyventojus bendrai veiklai, daug ir nuoširdžiai dirbdami gyventojai kuria saugią ir patogią gyvenamąją aplinką. I etapo projektų paskirtis - kiekviena bendruomenė pasitarusi nukreipė lėšas į savo gyvenvietės ir bendruomenės vystymosi veiklas. Projektų skaičius pagal paskirtį pavaizduotas 5 lentelėje.

5 lentelė

I kvietimo projektų skaičius pagal prioritetus

Prioritetai ir priemonės	Pateiktų projektų skaičius
II Prioritetas. Visuomeninės paskirties pastatų atnaujinimas, pritaikant juos bendruomenės poreikiams.	
Viešosios paskirties pastatų rekonstrukcija, remontas, aplinkos sutvarkymas bei NVO materialinės bazės stiprinimas.	11
Kaimo vietovėse svarbių statinių rekonstravimas, remontas.	5

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

5 lentelės tęsinys

III. Prioritetas. Viešosios infrastruktūros sutvarkymas, atnaujinat ir išsaugant kaimo kraštovaizdžio ir kultūros paveldo komponentus	
Prieigų prie vandens telkinių, parkų ir poilsio zonų įrengimas ir sutvarkymas.	4
Sporto aikštynų, salių įrengimas ir sutvarkymas, materialinės bazės stiprinimas	-
Kultūros paveldo objektų išsaugojimas	1
Viso:	21

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis „Telšių raj. Vietos veiklos grupės atrankos posėdžio protokolu Nr.1, 2011-07-15 ir 2011-08-26 protokolu Nr.2 d. “

Kaip matyti iš lentelės, bendruomenės labiausiai dėmesį skyrė patalpų remontui. Nenaudojami arba apleisti pastatai (pirtys, uždarytos mokyklos ir kt.) buvo suremontuoti ir pritaikyti bendruomenių reikmėms. Kai kurios bendruomenės, kurioms nereikėjo skirti daug lėšų remonto darbams, galėjo įsigyti ir įvairios įrangos, naujos technikos, baldų ir kt. Pirmojo kvietimo dėka buvo suremontuota ir rekonstruota iš viso 16 pastatų, sutvarkytos 4 viešosios erdvės, o atsiradus poreikiui, ir kaip numatyta strategijoje, buvo atliktas kultūros paveldo objektų remontas.

Didele pasipirtimi kaimo bendruomenių vadovams bei jų pagalbininkams buvo Telšių rajono VVG vykdoma mokymo programa pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ veiklos sričių „Parama vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokytis, konsultuoti“ ir „Parama potencialių vietos projektų vykdytojams, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti“. Nuo 2010 metų kaimo bendruomenės aktyviai dalyvavo organizuojamuose mokymuose ir mokėsi paraiškų parengimo, projektų įgyvendinimo ir kitų reikalingų žinių. Taip pat šie mokymai davė didelę naudą kaip ruošti ir administruoti paraiškas, kaip organizuoti viešuosius pirkimus ir tvarkyti įvairius dokumentus, susijusius su paraiškų rengimu ir kasdienine bendruomenių veikla (ten pat, 2012).

Antras paraiškų teikimo etapas vyko nuo 2012 m. sausio 20 d. iki balandžio 19 d.. Antro etapo paraiškos teikimo prioritetai tokie patys, kaip ir pirmojo etapo: visuomeninės paskirties

pastatų atnaujinimas, pritaikant juos bendruomenės poreikiams ir viešosios infrastruktūros sutvarkymas, atnaujinat ir išsaugant kaimo kraštovaizdžio ir kultūros paveldo komponentus (Telšių VVG, Kvietimas Nr.2, 2012). Telšių rajono VVG valdybos pirmininkas V. Barsteiga pastebėjo, kad „pirmieji visada išlošia, nes I kvietimo projektams įgyvendinti lėšų užteko visiems vietos projektams, o II kvietime jau teko konkuruoti, nes dalis lėšų jau buvo išnaudota, todėl iš pateiktų 19 vietos projektų, buvo patvirtinta tik 13 vietos projektų, kuriuos kaimo bendruomenės įgyvendins kitų metų pirmajame pusmetyje“ (2012). Penkios bendruomenės paramą gavo pirmą kartą. Dvi bendruomenės, Eigirdžių ir Nevarėnų, II teikimo projektų lėšas skyrė I kvietimo projektų darbams pratęsti ir užbaigti (žr. 6 lent.).

6 lentelė

II kvietimo projektų skaičius pagal prioritetus

Prioritetai ir priemonės	Pateiktų projektų skaičius
II Prioritetas. Visuomeninės paskirties pastatų atnaujinimas, pritaikant juos bendruomenės poreikiams	
Viešosios paskirties pastatų rekonstrukcija, remontas, aplinkos sutvarkymas bei NVO materialinės bazės stiprinimas.	3
Kaimo vietovėse svarbių statinių rekonstravimas, remontas.	1
III. Prioritetas. Viešosios infrastruktūros sutvarkymas, atnaujinat ir išsaugant kaimo kraštovaizdžio ir kultūros paveldo komponentus	
Prieigų prie vandens telkinių, parkų ir poilsio zonų įrengimas ir sutvarkymas.	7
Sporto aikštynų, salių įrengimas ir sutvarkymas, materialinės bazės stiprinimas	-
Kultūros paveldo objektų išsaugojimas	2
Viso:	13

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis „Telšių raj. Vietos veiklos grupės projektų atrankos 2012-09-27 protokolu Nr.2“

VVG, įgyvendindama projektą „Vietos plėtros 2008-2014 metų strategija“, aktyviai bendradarbiauja su kitomis VVG, rengiami įvairūs seminarai, susirinkimai, tokie kaip „Pirmo kvietimo įvykdytų vietos projektų nauda kaimo bendruomenėms“ ar „Bendruomenių

įgyvendinamų projektų geroji patirtis“ kaimyninėse Vietos veiklos grupėse“ (Telšių rajono VVG veikla, straipsnis 2013-02-04).

Nuo 2012 m. lapkričio 15d. iki 2013 m. sausio 15 d. buvo paskelbtas III vietos projektų paraiškų rinkimo etapas pagal šiuos prioritetus:

- I. Prioritetas. Kaimo verslų įvairinimas, gyventojų užimtumo ir pajamų didinimas.

Tikslai:

1. Plėsti ne žemės ūkio verslus VVG teritorijoje, kurti papildomą pridedamąją vertę ir didinti kaimo gyventojų užimtumą.
2. Remti ir gaivinti kaimo amatų plėtrą.

Priemonės:

1. Parama verslo kūrimui ir plėtrai.

III. Prioritetas. Viešosios infrastruktūros sutvarkymas atnaujinant ir išsaugant kaimo kraštovaizdžio ir kultūros paveldo komponentus.

Tikslai:

1. Kurti patrauklią aplinką gyventi ir dirbti kaimo vietovėse.
2. Sutvarkyti prieigas prie vandens telkinių ir sporto aikštynus.
3. Puoselėti tradicinius amatus ir išsaugoti kultūros paveldą.

Priemonės:

1. Prieigų prie vandens telkinių, parkų ir poilsio zonų įrengimas ir sutvarkymas.
2. Sporto aikštynų, salių įrengimas ir sutvarkymas, materialinės bazės stiprinimas.
3. Kultūros paveldo objektų išsaugojimas.
4. Tradicinių amatų dirbtuvių, kiemelių kūrimas (Telšių VVG, Kvietimas Nr.3, teikti vietos...2012).

Viso yra pateiktos 28-ios paraiškos: 10 paraiškų pagal I prioritetą ir 18 – pagal III prioritetą.

Pirmuose dviejuose kvietimuose pagal I prioritetą „Kaimo verslų įvairinimas, gyventojų užimtumo ir pajamų didinimas“ paraiškos nebuvo renkamos, nes rajono verslininkai vangiai dalyvavo mokymuose arba teikė paraiškas Nacionalinei mokėjimo agentūrai tiesiogiai. Šiuo metu Nacionalinė mokėjimo agentūra nebetęsia paraiškų priėmimo verslo kūrimui ir plėtrai, todėl rajono VVG, pasinaudojusi proga, surengė nemažai mokymų potencialiems pareiškėjams ir gavo

10 verslo paraiškų. Pasak V. Barsteigos, „tai labai geras rodiklis, kadangi aplinkinių rajonų verslininkai nenoriai dalyvauja šioje priemonėje“. Pagrindiniai strategijos tikslai - „plėsti ne žemės ūkio verslus VVG teritorijoje, kurti papildomą pridėdamąją vertę ir didinti kaimo gyventojų užimtumą, remti ir gaivinti kaimo amatų plėtrą“ (Telšių rajono VVG veikla, straipsnis 2012-12-01).

Bendruomenės pirmenybę teikė viešos paskirties ar svarbių pastatų, religinių pastatų rekonstrukcijai, remontams, aplinkos sutvarkymui, taipogi parkų, poilsio zonų, sporto aikštelių ir t.t. įrengimui ir sutvarkymui. Šiame paraiškų rinkimo etape surinkta 18 paraiškų, kurios šiuo metu yra vertinamos.

Pasak J. Jasaičio (2012), „nors pastaraisiais metais asmenų, kaime plėtojančių privatų neagrarinį verslą, sparčiai daugėja, tačiau didžioji tiek gamtos, tiek žmonių išteklių dalis dar nepanaudojama. Tai sąlygoja nemažos gyventojų dalies skurdą ir gyvenviečių ištuštėjimą“. Todėl šis trečio rengimo etapo prioritetas labai tikslingas, parama padės aktyviems gyventojams plėtoti verslus, kurti naujas darbo vietas, įtraukti jaunimą ir kompetentingus gyventojus į veiklą. Projektas nukreiptas į mažiau palankias ūkininkauti vietas. Ūkininkai ar pavieniai gyventojai gali steigti kaimo turizmo sodybas, suteikti turistams nakvynės ir maitinimo paslaugas ir t.t.. Šiuo metu Telšių turizmo centro duomenimis rajone yra įregistruotos tik 8 kaimo turizmo sodybos. Pasidomėjus išaiškėjo, jog visos teikiamos paslaugos tik aktyviam poilsiui ir šventėms. Nė viena poilsiavietė Telšių rajone turistams nesiūlo susipažinti su tradiciniais amatais, nėra nė vieno amatų centro, kai, tuo tarpu, kituose rajonuose tradicinių amatų centrai džiugina ir traukia turistus bei vietinius gyventojus, didžiuojasi savo vykdoma veikla. J. Jasaičio su bendradarbiais dar 2008 m. atliktas naujų verslo objektų kūrimo nedideliuose miesteliuose ir gyvenvietėse galimybių vertinimas parodė, kad tradicinių amatų centrus tikslingiausia kurti ten, kur apsistoja poilsiautojai, yra plėtojamas kaimo turizmas (J. Jasaitis, V. Kriaučiūnienė, 2010). Taigi rajone yra didelė laisva niša etninės kultūros ir tradicinių amatų plėtojimui.

Kaime būtų tikslinga kurti ir projekto remiamas mikroįmones, kurios užsiima vietinės kilmės žemės ūkio produkcijos ir miško gėrybių perdirbimu. Viena iš sąlygų – visi mikroįmonės darbuotojai turi būti kaimo gyventojai. Tai gera sąlyga kurti šeimos verslus. Būtų kuriamos darbo vietos, didėtų užimtumas ir pajamos. Gero verslumo pavyzdys – Kelmės rajono Budraičių kaimo bendruomenė, prieš keletą metų įkūrusi savo mikroįmonę, kurioje perdirba vaisius, daržoves bei

spaudžia sultis. Bendruomenė ne tik uždirba pajamų veiklai vystyti, bet ir kuria darbo vietas gyventojams (dienraštis „Mano ūkis“, 2012-10-11).

Telšių rajono VVG yra tobulėjanti organizacija, telkianti visuomenines organizacijas, savivaldos institucijas ir verslo struktūras bendrai veiklai. VVG valdybos nariai, kompetentingi ir aukštos kvalifikacijos asmenys, aktyviai dalyvauja vykdant jiems priskirtas funkcijas. Nuolatos rengiami įvairūs mokymai ir seminarai, vyksta nuolatinis bendradarbiavimas, patirties pasidalijimas su kitomis bendruomenėmis (Telšių rajono VVG. Vietos plėtros..., p. 22-27).

2.4 Telšių VVG projektai

Nuo pat įsikūrimo (2004 m.), vykdydama pavestas funkcijas, Telšių VVG stiprėjo kaip organizacija. Jos veikla buvo nukreipta pačios organizacijos struktūros formavimui, partnerystės ryšių sistemos kūrimui ir stiprinimui. VVG aktyviai dalyvavo tiek vietos, tiek valstybės bei tarptautinėje veikloje. Per keletą metų VVG sukaupė nemažą patirtį, kaip parengti ir įgyvendinti įvairius projektus. Pirmas iššūkis 2005 metais buvo „Kaimo vietovės studija ir integruotos bandomosios strategijos parengimas, siekiant gyvenimo kokybės gerinimo Telšių raj. VVG atstovaujamoje kaimo gyvenamojoje vietovėje“ (Telšių rajono VVG. Vietos plėtros..., p. 13). Dėl lėšų trūkumo šios strategijos įgyvendinimas nebuvo finansuojamas, tačiau projekto rengimas suteikė didelį žinių bagažą, išryškino esmines klaidas. Darbuotojai įgijo patirties tolimesnei VVG veiklai.

2006 m. rugpjūčio 23 d. LR ŽŪM nutarė skirti paramą projektui „Telšių rajono VVG institucinis stiprinimas ir gebėjimų plėtra rengiantis strategijos įgyvendinimui“. Šiuo projektu VVG turėjo galimybę atnaujinti patalpas ir sustiprinti materialinę bazę. Dalis lėšų buvo skiriama kaimo bendruomenių ir VVG viešinimui bei leidinių leidybai (LR ŽŪM Valstybės paramos kaimo bendruomenių ir Vietos veiklos grupių veiklai remti projektų atrankos komiteto 2006 m. rugpjūčio 23 d. posėdžio Nr. 3 protokolo nutariamoji dalis).

Tais pačiais 2006 m. Telšių Vietos veiklos grupė pasinaudojo projektu „Techninė parama kaimo vietovių studijoms, jų vertinimui, paraiškų paramai gauti parengimui, atsižvelgiant į susijusių gyventojų poreikius, parengtos bandomosios strategijos tobulinimui, siekiant pasirengti LEADER+ metodo įgyvendinimui 2007-2013 metais“ ir dalyvavo VŠĮ „Kaimo verslo projektai“

vykdomuose kaimo gyventojų aktyvinimo mokymuose. Mokymai vyko pagal „LEADER+ pobūdžio priemonės“ programas. Jų metu VŠĮ komanda, kuri turi sukaupusi didelę patirtį ir pripažinimą Lietuvoje, diskutavo apie strategijų rengimo ir įgyvendinimo ypatumus, paraiškų paramai gauti pildymą, biudžeto formavimą ir vykdymą, buhalterinę apskaitą. Taipogi palietos temos, tokios kaip bendruomenių iniciatyvos skatinimas ir lyderių ugdymas ir t.t. (VŠĮ „kaimo verslo projektai“).

Telšių rajono VVG su Nacionaline mokėjimo agentūra yra pasirašiusi paramos sutartį pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2017 metų programos krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemonę „Vietos plėtros strategijos įgyvendinimas 2008-2014 m“. Paramos sutartis pasirašyta 2009 m. lapkričio 13 d. Telšių raj.. Pasirašius sutartį atsivėrė galimybė pradėti ruošti strategijos įgyvendinimo darbus: sukurtos darbo vietos, įsigyta kompiuterinė ir biuro įranga, ruošiamos ir derinamos taisyklės. Strategijos įgyvendinimui skirtas laikotarpis iki 2015 m. rugpjūčio 31 d. (Paramos Vietos plėtros... sutartis, 2009 m. lapkričio 13 d. Nr. 4VP-KE-09-2-001527).

2012 m. lapkričio 29 d. buvo suorganizuota konferencija „Pirmo kvietimo įvykdytų vietos projektų nauda kaimo bendruomenėms“. V. Barsteiga patvirtino, jog jau yra įgyvendinti visi 21 pirmo kvietimo projektai ir iš Nacionalinės mokėjimo agentūros (toliau NMA) gautas galutinis atsiskaitymas. Šiuo metu sėkmingai vykdomi II kvietimo ir jau vertinami III kvietimo projektai (Telšių rajono VVG veikla, straipsnis 2012-12-01).

2010 m. kovo 3 d. pasirašyta sutartis su Nacionaline mokėjimo agentūra pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ veiklos sritis „Parama vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti“ ir „Parama potencialių vietos projektų vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti“. Strategijos įgyvendinimas reikalauja kvalifikuoto personalo, įgūdžių ir gebėjimų administruoti projektus. Be to, daugelis potencialių vietos projektų pareiškėjų su minėta veikla susiduria pirmą kartą, todėl būtina įgyti daug žinių rengiant ir įgyvendinant vietos projektus. Projekto pagrindinis tikslas - sutelkti Telšių rajono VVG narius ir šios teritorijos gyventojus bei ugdyti jų gebėjimus veikti kartu, įgyvendinant Vietos plėtros 2008-2014 metų strategiją. Vykdydama šį projektą Telšių rajono VVG kviečia bendruomenes siūlyti aktualias mokymų programų temas ir ateityje aktyviai dalyvauti mokymuose. Šiame projekte siekiama

bendradarbiauti su kitomis Lietuvos ir užsienio Vietos veiklos grupėmis. Projekto dėka bendruomenių nariai buvo išvykę į Prancūzijos, Italijos, Slovakijos Vietos veiklos grupes pasisemti patirties, projektų idėjų ir susipažinti su LEADER metodu įgyvendinamais projektais (Telšių rajono VVG veikla, straipsnis 2011-11-22).

Nuo 2012 m. birželio mėnesio Telšių rajono vietos veiklos grupė įgyvendino projektą „Telšių rajono VVG narių partnerystės stiprinimas sukuriant bendrą IT sistemą“ pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Techninė pagalba“ veiklos sritį „Nacionalinis kaimo tinklas“. Projekto įgyvendinimo trukmė - 6 mėn. Šiuo projektu buvo siekiama Telšių rajono kaimo bendruomenėms suteikti techninę ir metodinę pagalbą. Kompiuterinės programos, kuri apėmė materialinių vertybių, piniginių lėšų, ilgalaikio turto, finansavimo šaltinių apskaitą ir biudžeto kontrolę, įdiegimas padėjo Telšių rajono Vietos veiklos grupės nariams sėkmingiau ir kokybiškiau tvarkyti savo organizacijos buhalterinę dokumentaciją. Ši programa leis VVG nariams efektyviau įgyvendinti projektus. Numatomi projekto rezultatai - 20-čiai bendruomenių įdiegti buhalterinę programą, leidžiančią pelno nesiekiančioms organizacijoms tvarkyti kokybiškai buhalterinę apskaitą. Kiekvienos bendruomenės finansininkui mokymų metu buvo suteikta įgūdžių ir žinių, kaip naudotis įdiegta programa (Telšių rajono VVG veikla, straipsnis 2012-12-01).

2013 m. sausio mėnesį įvykdyto projekto metu buvo pasidžiaugta, jog pavyko visas planuotas 20 bendruomenių aprūpinti buhalterine programa. Renginio metu buvo apibendrinta projekto nauda tolimesniam bendruomenių darbui (ten pat, 2012).

2012 m. liepos 7-8 dienomis Telšių rajone, Rapalių kaime, kaimo turizmo sodyboje, buvo suorganizuotas pirmasis Telšių rajono kaimo bendruomenių sąskrydis „Amatai ir kulinarinis paveldas sugrįžta“. Vietos bendruomenės originaliuose kiemeliuose pristatė vietos amatininkus bei kultūrinio paveldo produktų gamintojus ir jų gamybos procesus. Inicijuodama šį projektą, Telšių raj. VVG siekė, kad projektas skatintų bendruomenių aktyvumą, bendradarbiavimą ir stiprintų partnerystę. Pagrindinis šio projekto tikslas buvo pristatyti kaimo bendruomenių veiklą visuomenei ir į bendruomenių veiklą įtraukti kuo daugiau jaunimo. Projektą finansavo Lietuvos kaimo tinklas. Projekto iniciatoriai - Eigirdžių miestelio bendruomenė –siekė paskatinti bendruomenių aktyvumą, stiprinti partnerystę, pasidalinti gerąja patirtimi, viešai pristatyti bendruomenių įgyvendintus projektus. Iš 20 aktyviai veikiančių bendruomenių į šventę

susirinko ir savo kaimelius įkūrė net 15. Gausiai ir noriai į varžybas įsitraukė jaunimas. Telšių rajono VVG pirmininkas Vytautas Barsteiga, sveikindamas susirinkusiuosius į sąskrydį, palinkėjo, „kad toks renginys taptų tradiciniu, keliaujančiu iš vienos kaimo bendruomenės į kitą, taip dar labiau sustiprėtų partnerystė tarp kaimo bendruomenių“. Pirmininkas pasidžiaugė, kad projekto tikslai buvo pasiekti, nes bendruomenės „kūrybingai ir labai aktyviai reprezentavo save“ (dienraštis „Kalvotoji Žemaitija, 2012-07-20).

Vietos bendruomenių veikla turi ypatingą reikšmę visuomenės gyvenimui, todėl nenuostabu, kad „atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, tenka atkurti ir vietos bendruomenes, iš esmės keisti valdžios ir bendruomenės santykių sampratą, ugdyti bendruomenių vadovus, pratinti vietos gyventojus pasijusti tikraisiais kaimo gyvenviečių šeimininkais“, taip pat prisiimti ne tik asmeninę, bet kartu ir bendruomeninę atsakomybę už kaimo gyvenviečių saugumą, jų ekonominę gerbūvį ir perspektyvas (Jasaitis, 2010a, p. 29). Bendruomenės, įgyvendindamos savo veiklos funkcijas, padedant VVG, prisideda prie kaimo problemų sprendimų, suburia gyventojus bendrai veiklai, prikelia kaimą naujam, geresniam, aktyvesniam gyvenimui. VVG projektai kuria pamatu naujo, modernaus kaimo kūrimui.

2.5 Telšių rajono vietos bendruomenių projektai

Kaip jau buvo minėta, 2011 metų vasario mėnesį Telšių rajono vietos bendruomenės pirmo kvietimo laikotarpiu pateikė 21 paraišką. Projektai buvo pateikti pagal paskelbtus prioritetus: II - „Visuomeninės paskirties pastatų atnaujinimas, pritaikant juos bendruomenės poreikiams“ ir III – „Viešosios infrastruktūros sutvarkymas, atnaujinant ir išsaugant kaimo kraštovaizdžio ir kultūros paveldo komponentus“. Visi pateikti projektai buvo įvertinti ir 2011 m. rudenį patvirtinti. Pagal II prioritetą gauti 16 projektų, pagal III prioritetą – 5 projektai, iš kurių vienas - kaimo kultūros paveldo objektas (žr. 5 lent., p. 43).

2012 metų pradžioje, antrame paraiškų teikimo etape, iš 19-os pateiktų projektų paramą gavo tik 13 pareiškėjų. Projektai, kaip ir pirmo teikimo etape, buvo teikti pagal II ir III prioritetus. Pagal II prioritetą paramą gavo penkios bendruomenės, pagal III prioritetą – 8 bendruomenės (žr. 6 lent., p. 45).

Didžioji dalis projektų buvo skirti pastatų remontui ir rekonstravimui. Buvo sutvarkyti bendruomenių namai, nenaudojamos pirtys, seniūnijų patalpos, kurios Telšių rajono savivaldybės tarybos sprendimais yra perduotos bendruomenėms. Įgyvendinti vietos bendruomenių projektai aprašyti 7 lentelėje.

7 lentelė

Vietos bendruomenių projektai, įgyvendinti 2011-2012 metais

Eil. Nr.	Bendruomenės pavadinimas	Kvietimo Nr.	Projekto turinys
Luokės seniūnija			
1.	Baltininkų kaimo bendruomenė	-	-
2.	Luokės bendruomenė	I	Sutvarkyta viešoji erdvė: iškasti du tvenkiniai, įrengt maudykla su persirengimo kabinomis, pastatyti suoliukai, apželdinta teritorija, 3 ha teritorijoje įrengti pasivaikščiojimo takai.
	Luokės Visų Šv. parapija	II	Visų Šventųjų bažnyčios šventoriaus tvoros restauravimas.
3.	Viekšnalių „Šatrijos vingis“	-	-
4.	Gaulėnų bendruomenė	I	Suremontuotos bendruomenės namų patalpos, įsigyta kompiuterinė bei vaizdo įranga.
Varnių seniūnija			
5.	Pavandenės kaimo bendruomenė	I	Dalies kultūros namų pastato remontas, pritaikant bendruomenės reikmėms.
	Pavandenės Šv. Onos parapija	I	Suremontuota Šv. Onos bažnyčia, varpinė ir pagalbinis pastatas.
6.	Varnių Senolių bendruomenė	-	-
7.	Varnių Vyskupo M. Valančiaus bendruomenė	I	Suremontuotos Žemaičių vyskupystės muziejaus patalpos ir pritaikytos edukacinei bei kitai bendruomenės veiklai.
8.	Varnių „Didžiojo Palūkščio“ bendruomenė	-	-
9.	Varnių bendraminčių klubas „Sietuva“	I	Suremontuotos seniūnijos salės patalpos ir įrengtas mobilus kino teatras.

7 lentelės tęsinys kitame puslapyje

7 lentelės tęsinys

10.	Ožtakių kaimo bendruomenė	-	-
11.	Janapolės bendruomenė	I	Bendruomenės patalpų remontas ir materialinės bazės stiprinimas pritaikant bendruomenės poreikiams.
	Janapolės Šv. Arkangelo Mykolo parapija	II	Sutvarkytas bažnyčios interjeras.
Degaičių seniūnija			
12.	Eigirdžių miestelio bendruomenė	I ir II	Suremontuotos kultūros namų patalpos. Antro projekto lėšas skyrė kultūros namų lauko inžinerinių tinklų įrengimui.
13.	Degaičių kaimo bendruomenė	I	Bendruomenės reikmėms suremontuotos sovietmečiu buvusios ūkio raštinės patalpos.
Tryškių seniūnija			
14.	Tryškių „Virvytės“ bendruomenė	I	„Virvytės“ bendruomenės patalpų remontas ir pritaikymas bendruomenės poreikiams.
15.	Tryškių miestelio bendruomenė	II	Suremontuotos kultūros namų patalpos.
16.	Ubiškės kaimo bendruomenė	I	Suremontuotos bendruomenės patalpos, kuriose įrengta aktų salė, posėdžių kambarys, įsigyta kompiuterinė technika, multimedia, foto aparatas.
Upynos seniūnija			
17.	Upynos kaimo bendruomenė	I	Sutvarkyta viešos paskirties teritorija: įrengta lauko estrada ir suoliukai, pasivaikščiavimo takeliai.
18.	Kaunatavos miestelio bendruomenė	II	Suremontuota pirtis skirta miestelio gyventojams.
19.	Kirklių kaimo bendruomenė	-	-
Ryškėnų seniūnija			
20.	Lauko Sodos miestelio bendruomenė	-	-
21.	Lieplaukės kaimo bendruomenė	I	Rekonstruotos bendruomenės patalpos, kuriose veikia pradinė mokykla
22.	Ryškėnų kaimo bendruomenė	I	Sutvarkyti bendruomenės namai, įsigyti baldai ir kompiuterinė technika. Suremontuota koplyčios salė, skirta laidotuvėms.

7 lentelės tęsinys kitame puslapyje

7 lentelės tęsinys

Viešvėnų seniūnija			
23.	Viešvėnų kaimo bendruomenė	I ir II	Suremontuotos mokyklos patalpos, įrengta sporto salė, įsigytas inventorių. Pastato aplinkos sutvarkymas, pastatyta lauko estrada, įrengti suoliukai ir kt.
4.	Rainių kaimo bendruomenė	II	Suremontuotas apleistas mokyklos rūsys ir įrengta aktų salė, rūbinė, posėdžių kambarys, įsigyti baldai ir reikalingas inventorių.
Nevarėnų seniūnija			
5.	Nevarėnų miestelio bendruomenė „Ratas“	I ir II	Visos lėšos skiriamos poilsiavietei „Šilaunė“ įrengti.
6.	Nerimdaičių kaimo bendruomenė	-	-
7.	Mitkaičių kaimo bendruomenė	II	Suremontuotos patalpos. Gyventojų pageidavimu bus įrengta kirpykla.
Žarėnų seniūnija			
8.	Žarėnų kaimo bendruomenė	I ir II	Suremontuota pirtis, skirta kaimo gyventojams. Sutvarkyta kaimo teritorija.
Gadūnavo seniūnija			
9.	Buožėnų kaimo bendruomenė	I ir II	Suremontuotos buvusios pirties patalpos, kuriose dabar įsteigti bendruomenės namai. Sutvarkyta viešoji infrastruktūra: gatvėse pakeista asfalto danga, šaligatviai iškloti trinkelėmis, įrengta lietaus kanalizacija ir t.t.
0.	Gedrimų kaimo bendruomenė	I ir II	Suremontuotos buvusio vaikų darželio patalpos ir pritaikytos bendruomenės poreikiams. Įrengta sporto ir vaikų žaidimo aikštelė.
	Telšių VŠĮ Jaunimo centro iniciatyva	I ir II	Suremontuotos Džiuginėnų kaimo uždarytos mokyklos patalpos. Sutvarkytas Džiuginėnų Gurskių dvaro parkas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis „Telšių raj. Vietos veiklos grupės atrankos posėdžio protokolu Nr.1, 2011-07-15 ir 2011-08-26 protokolu Nr.2 d. bei 2012-09-27 protokolu Nr.2“

Nevarėnų bendruomenės pirmininkas Albinas Šmukšta padžiaugė, jog nepraleido galimybės ir pasinaudojo ES parama. Ši bendruomenė – labai aktyvi, veikli ir paramos bei gyventojų pagalba miestelis tapo gražiu, patraukliu.

Eigirdžių miestelio bendruomenė susitvarkė kultūros namų patalpas ir antrojo projekto lėšas skiria kultūros namų lauko inžinerinių tinklų įrengimui. Anot bendruomenės pirmininkės Adelės Srėbalienės, „sutvarkyti ir įrengti patalpas neužtenka, reikia pagalvoti ir apie namų

išlaikymą. Bendruomenės nario mokestis - nedidelis, šildymui ir elektros mokesčiams nepakanka.“ Ši problema iškilo ir kitoms bendruomenėms. Ateityje planuojama patalpas maksimaliai išnaudoti: teikti nuomos paslaugas, organizuoti mokamus renginius, koncertus ir t.t..

Varnių miestelyje yra net keturios bendruomenės. Čia veikia ir kitos aktyvios nevyriausybinių organizacijų. Vienas iš įdomesnių projektų – asociacijos „Sietuva“ iniciatyva atgaivintas kaimuose užmirštas kinas: suremontuotos seniūnijos salės patalpos ir įrengtas mobilus kino teatras. Tai unikalus projektas, antras Lietuvoje (vienas yra Vilniuje), kuris į veiklą įtraukė ne tik profesionalius darbuotojus, bet ir mažiau kompetentingą jaunimą.

Dėl antro projekto, finansuojamo LEADER programos, iškilo ginčai. Reikia tvarkyti apleistą Varnių parką, tačiau, anot bendruomenės pirmininko Ramūno Bunkevičiaus, sutvarkius parką iškyla tolimesnės priežiūros problemos. Todėl šio sumanymo buvo atsisakyta ir nuspręsta teikti kitą projektą - sutvarkyti Žemaičių vyskupystės muziejaus patalpas.

Telšių VŠĮ Jaunimo centro iniciatyva buvo suremontuotos Džiuginėnų kaimo uždarytos mokyklos patalpos. Nuo šiol čia rengiamos jaunimo stovyklos. Gautos paramos užteko įsigyti reikalingas priemones bei įrangą jaunimo centrui. Veikla buvusioje Džiuginėnų mokykloje orientuota į neformalų ugdymą. „Tai Europoje pripažinta švietimo sritis, skatinanti aktyvų pilietiškumą ir asmenybės tobulėjimą, padedanti spręsti jaunų žmonių integravimosi į darbo rinką problemas, ugdanti verslumą, skatinanti mokymosi motyvą, padedanti įveikti mokyklos baimę, ieškoti alternatyvaus, kūrybinio ugdymosi galimybių“ (Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, 2012). Jaunimo stovykloje vyksta aktyvus bendravimas, diskusijos, įvairūs žaidimai, vaikai patys gamina maistą, kiekvienas atlieka jam pavestas pareigas. Pasak Jaunimo centro socialinės darbuotojos mobilioms paslaugoms Jurgitos Kaveckienės, projektas labai reikalingas, ypač šiais laikais, kai jaunimui kaime trūksta užimtumo. Projektas padės jaunimui aktyviau dalyvauti visuomeninėje veikloje, gerinant įgūdžius, dirbti ir bendradarbiauti.

Kai kurios Telšių rajono kaimo bendruomenės rašė kelis projektus, tačiau buvo ir tokių kurios visai nedalyvavo projektinėje veikloje. Tai nulėmė daug veiksnių. Pasak VVG administratorės Sandros Valantinavičienės, daug kas priklauso nuo pačios bendruomenės ir jos narių aktyvumo. Telšių rajono Vietos veiklos grupė geranoriškai ir aktyviai ragina bendruomenes pasinaudoti Europos Sąjungos bendrijų suteiktomis galimybėmis ir rengti paraiškas, aktyviai dalyvauti gyvenamosios vietovės ir bendruomenės plėtros procesuose. Kaimo plėtros programos

lėšomis kuriamos patrauklios gyvenimo sąlygos, plėtojama infrastruktūra, puoselėjami tradiciniai amatai, socialiai pažeidžiami žmonės yra integruojami į visuomenę. LEADER metodo dėka situacija kaime gerėja.

2.6 Bendruomeninio judėjimo problemos ir perspektyvos Telšių rajone

Šiuo metu, kaip jau minėta, Telšių rajone yra įsikūrusios 30 bendruomenių. Bendruomenės pirmojo (2011 m.) ir antrojo (2012 m.) kvietimo laikotarpiu įvykdė arba baigia vykdyti 34 projektus. 2013 metais, pasibaigus trečiam kvietimui, pateikti 28 projektai. 2013 m. gegužės 02 d. paskelbtas „Tinkamumo vertinimo reikalavimus atitikusios vietos projektų paraiškų sąrašas Nr. 1 pagal kvietimą Nr.3“. Reikalavimus atitiko 8 bendruomenės (žr. 8 lent.).

Lentelė rodo, jog didžiausias gyventojų skaičius yra miesteliuose ar kaimuose, kurie yra arčiausiai Telšių, t. y. Rainiai (5 km), Ryškėnai (4 km), Eigirdžiai (8 km). Išskirtinai dideliu gyventojų skaičiumi pasižymi Varniai, nors miestelis nuo Telšių nutolęs 33 kilometrus. Išanalizavus bendruomenių veiklą paaiškėjo, jog aktyviausios bendruomenės yra ne ten, kur didžiausias bendruomenės narių ar gyventojų skaičius. Bendruomenės aktyvumas priklauso nuo bendruomenės pirmininko ir veiklių bendruomenės tarybos narių. Aktyviausios bendruomenės: Luokės (60 narių), Eigirdžių (140 narių), Viešvėnų (251 nariai), Ryškėnų (190 narių), Gedrimų (50 narių), Degaičių (105 nariai) bendruomenės. Nevarėnų bendruomenė „Ratas“ (104 nariai) yra viena iš veikliausių Lietuvoje. Dar 2009 metais Nevarėnų bendruomenė tuometinio europarlamentaro dr. Eugenijaus Maldeikio organizuotame konkurse "Čia gera gyventi", buvo pripažinta kaip viena iš geriausių, buvo apdovanota specialiais prizais ir gavo teisę apsilankyti Europos Parlamente Briuselyje. Aktyvių bendruomenių komandos ruošia projektus, rengia posėdžius, organizuoja daug renginių, ieško finansavimo galimybių, kaip pagerinti savo gyvenamąją vietovę.

8 lentelė

Bendra bendruomenių projektų lentelė

Eilės Nr.	Vietovė	Bendruomenės pavadinimas	Bendruomen ės narių skaičius	Oficialus gyventojų skaičius	Igyvendintų projektų skaičius	Pateiktų projektų skaičius
Luokės seniūnija						
1.	Baltininkai	Baltininkų kaimo bendruomenė	19	276	-	1
2.	Luokė	Luokės bendruomenė	60	777	1	
		Luokės Visų Šventųjų parapija			1	
3.	Viekšniai	„Šatrijos vingis“	47	298	-	-
4.	Gaulėnai	Gaulėnų bendruomenė	20	112	1	
Varnių seniūnija						
5.	Pavandenė	Pavandenės kaimo bendruomenė	108	323	1	
		Pavandenės Šv. Onos parapija			1	
6.	Varniai	Senolių bendruomenė	82	1135	-	-
7.	Varniai	Vyskupo M.Valančiaus	17		1	
8.	Varniai	„Didžiojo Palūkščio“ bendruomenė	92		-	-
9.	Varniai	Bendraminčių klubas „Sietuva“	20		1	
10.	Ožtakiai	Ožtakių kaimo bendruomenė	50	261	-	
11.	Janapolė	Janapolės bendruomenė	96	465	2	
		Janapolės Šv. Arkangelo Mykolo parapija			1	
Degaičių seniūnija						
12.	Eigirdžiai	Eigirdžių miestelio bendruomenė	140	746	2	
13.	Degaičiai	Degaičių kaimo bendruomenė	105	880	1	1

Lentelės tęsinys kitame puslapyje

Lentelės tęsinys

Tryškių seniūnija						
14.	Tryškiai	„Virvytė“	40	1555	1	1
15.	Tryškiai	Tryškių miestelio bendruomenė	42		1	
16.	Ubiškė	Ubiškės kaimo bendruomenė	82	215	1	
Upynos seniūnija						
17.	Upyna	Upynos kaimo bendruomenė	107	521	1	1
18.	Kaunatava	Kaunatavos bendruomenė	106	460	1	
19.	Kirkliai	Kirklių bendruomenė	5	233	-	-
Ryškėnų seniūnija						
20.	Lauko Soda	Lauko Sodos bendruomenė	105	177	-	1
21.	Lieplaukė	Lieplaukės kaimo bendruomenė	60	293	1	1
22.	Ryškėnai	Ryškėnų kaimo bendruomenė	190	854	1	1
Viešvėnų seniūnija						
23.	Viešvėnai	Viešvėnų kaimo bendruomenė	251	552	2	
24.	Rainiai	Rainių kaimo bendruomenė	82	1070	1	-
Nevarėnų seniūnija						
25.	Nevarėnai	„Ratas“	104	659	2	1
26.	Nerimdaičiai	Nerimdaičių kaimo bendruomenė	129	349	-	
27.	Mitkaičiai	Mitkaičių kaimo bendruomenė	67	283	1	
Žarėnų seniūnija						
28.	Žarėnai	Žarėnų bendruomenė	124	588	2	
Gadūnavo seniūnija						
29.	Buožėnai	Buožėnų kaimo bendruomenė	80	361	2	
30.	Gedrimai	Gedrimų kaimo bendruomenė	50	316	2	
	Džiuginėnai	Telšių VŠĮ jaunimo centro iniciatyva	-	219	2	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <http://www.vietoves.lt/sarasas.pdf> (2012)

Analizuojant bendruomenių veiklą išaiškėjo, jog kai kurios bendruomenės, tokios kaip Varnių „Didžiojo Palūkščio“ (92 nariai), Varnių „Senuolių“ (82 nariai), Vieksnalių „Šatrijos vingis“ (47 nariai), yra pasyvios, per metus surengia tik 1-2 šventes ir ataskaitinį susirinkimą. Šių bendruomenių pirmininkai nerodo iniciatyvos, o vietos gyventojai nesusipranta ieškoti naujų lyderių. Projektinėje veikloje pasyviai dalyvauja arba visai nedalyvauja tokios bendruomenės kaip: Baltininkų (19 narių), Kirklių (5 nariai), Ožtakių (50 narių), Lauko Sodos (105 nariai).

Pasikalbėjus su asmeniu, kuris savivaldybės puslapyje yra įregistruotas kaip bendruomenės pirmininkas, paaiškėjo, kad bendruomenė neegzistuoja, nors savivaldybės reikalavimu ir seniūno iniciatyva ji yra užregistruota. Nors gyventojų skaičius - pakankamai didelis, tačiau tokia veikla nevykdoma. Pagal šiuo metu esančius įstatymus, bendruomenės pirmininkai jokio atlygio už savo veiklą negauna. Bendruomenės nario mokesčiai būna labai simboliški (metinė įmoka - apie 5-10 litų), todėl surinktų lėšų nepakanka bendruomenės veiklai. Pirmininkai savanoriškai ieško rėmėjų ir papildomo finansavimo. Gal būt jau laikas keisti tokią sistemą ir numatyti, kad bendruomenių pirmininkams iš šiai veiklai skatinti skirtų lėšų galėtų būti mokamas atlyginimas?

Realią situaciją geriausiai atskleidžia patys kaimo gyventojai, bendruomenių pirmininkai ar seniūnai, todėl buvo pasirinktas interviu metodas. Pasak K. Kardelio (2002), „būdingas interviu bruožas yra tas, kad visa informacija gaunama žodžiu. Tuo jis iš esmės skiriasi nuo anketinės apklausos. Yra ir daugiau skirtumų. Pavyzdžiui, interviu suteikia platesnes galimybes nuodugniau pažinti tiriamąjį asmenį, tuo tarpu anketinėje apklausoje tokios galimybės - labai ribotos. Kita vertus, interviu yra mažesnės galimybės nei anketinėje apklausoje aprėpti daugiau tiriamųjų“ (p. 195). Interviu metodu apklausėme kelis bendruomenės pirmininkus ir tarybų narius, seniūnus bei kiti kompetentingus asmenis, kuriuos galima laikyti bendruomeninio judėjimo ekspertais.

Visi apklausti ekspertai teigė, jog didžiausia problema kaimo plėtrai Lietuvoje yra nepakankama parama smulkiąjam arba šeimos verslui. Ypač stokojama paramos gamybos verslui. XVI Lietuvos Vyriausybė savo programoje vienu iš svarbiausių ekonominės politikos uždavinių laiko smulkaus ir vidutinio verslo plėtojimą bei darbo vietų kūrimą. „Tuo tikslu siekiama gerinti teisinę bei ekonominę verslo aplinką, [...], teikti finansinę bei techninę paramą“ (LRV Smulkaus ir vidutinio ...). Tačiau kol kas tokios paramos nepakanka. Kaip teigė Varnių

bendruomenės pirmininkas R. Bunkevičius, „kol ekonominė situacija Lietuvoje nepasikeis, panacėjos nebus“.

Viešvėnų seniūnijoje yra įsikūrusios penkios lentpjūvės, mašinų remonto dirbtuvės. Degaičių miestelyje verslininkas A.G. užsiima baldų gamyba, veikia kalvystės įmonė, UAB „Vinkelis ir Ko“. Sukurtos darbo vietos tiek vietiniams, tiek miesto gyventojams. Tačiau, pasak seniūnų Petro Varnelio ir Antano Kontrimo, miesteliuose veikiančios įmonės nepakelia mokesčių naštos. Jos yra priverstos samdytis pigią darbo jėgą ir mokėti žemus atlyginimus. Kai kurios įmonės išgyvena tik produkcijos eksporto dėka. Degaičių seniūnas A. Kontrimas teigė, kad valstybė žlugdo smulkųjį verslą. Dar prieš dešimtmetį seniūnas pats užsiėmė aludaryste, tačiau jį prislėgė nepakeliama mokesčių našta, o produkcijos neįsileido didieji prekybos centrai.

Viešvėnų seniūnas Petras Varnelis pažymėjo, kad gyvenimas kaime per dešimtmetį smarkiai pasikeitė: akivaizdžiai didelis jaunimo trūkumas, smukęs pragyvenimo lygis, pasikeitęs žmonių mąstymas, vertybės. Dar prieš gerą dešimtmetį į kaimo ganyklas gyventojai suvarydavo apie 100 galvijų, o šiuo metu visame Viešvėnų miestelyje pavienių gyventojų ūkiuose liko tik 8 ar 10 karvių. Tiesa, seniūnijoje yra 12 stambių ūkininkų. Jie užsiima gyvulininkyste ir javų auginimu. Seniūnas teigia, kad už žemą atlyginimą į ūkius eina dirbti tik vietiniai, dažniausiai jokio išsilavinimo neturintys gyventojai. Didžioji dalis kaimo gyventojų gyvena remiami pašalpų.

Varnių bendruomenės pirmininkas Ramūnas Bunkevičius Varnius apibūdino kaip ramų miestelį. Dar prieš dešimtmetį Varniuose buvo aukštas nusikalstamumo lygis. Šiuo metu miestelis ištuštėjęs, jame daug apleistų, negyvenamų sodybų. Pirmininkas paminėjo, kad labai trūksta jaunimo, senyvo amžiaus žmonės sudaro daugiau kaip 60 proc. gyventojų. Sudėtinga kurti verslą ten, kur nėra vartotojų. Varnius „gelbsti“ veikianti gimnazija ir profesinė mokykla. Dar 2006-2008 metais, pasak R. Bunkevičiaus, situacija buvo kitokia: Varnių miestelis klestėjo, buvo sudėtinga įsigyti nekilnojamąjį turtą, sodybų kainos buvo aukštos. Šiuo metu miestelis atgyja tik vasarą: turistus traukia Lukšto ežeras, garsėjantis renginiu „bliuzo naktys“. Pirmininko žodžiais tariant, nors situacija - liūdina, tačiau gyventojai nusiteikę optimistiškai. Nemažas būrys susirenka į savivaldybės finansuojamus sveikatingumo projektus.

2013 m. kovo 28 d. Telšių savivaldybėje vyko seniūnų susirinkimas. Džiugino seniūnų aktyvumas, dalijimasis patirtimi, minčių ir nuomonių gausa. Telšių socialinių paslaugų centro direktorė Rasa Gustienė palietė senyvo amžiaus žmonių priežiūros kaimo vietovėse klausimą.

Pasak R. Gustienės: „tai problema valstybiniu mastu“. Dėl didelių atstumų ir mažo finansavimo labai sunku socialiniams darbuotojams padėti socialiai remtiniems žmonėms. Kaip žinia, kaime senyvo amžiaus žmonių skaičius - gana didelis, todėl pagalbos reikia kasmet vis didesniai skaičiai žmonių. Direktorės teigimu, už slaugą vienas gyventojas gauna apie 700 litų, už socialines paslaugas sumoka apie 150 litų (20 proc. nuo pajamų). To tikrai nepakanka socialinėms paslaugoms padengti. Tiek seniūnų, tiek R. Gustienės teigimu, daugelis remtinų senelių kitos pagalbos nesulaukia, nes jų vaikai yra išvykę į užsienį. Liūdina vaikų apatiškas požiūris į senyvus tėvus. Centro direktorė paragino seniūnus rekomenduoti vietinius gyventojus, kuriuos būtų galima įtraukti į socialinių darbuotojų veiklą. Tai padėtų ženkliai sutaupyti ir pagerinti priežiūros kokybę. Tačiau kaimuose ir miesteliuose trūksta kvalifikuotų žmonių.

Susirinkime buvo sprendžiamas kelių remonto klausimas. Kasmet kelių priežiūrai ir remontui skiriama vis mažiau lėšų. Seniūnai ieškojo išeičių iš susidariusios padėties, bendru sutarimu sprendė probleminius klausimus. Buvo paliestas ir gatvių apšvietimo klausimas, seniūnai sprendė, kaip sumažinti apšvietimo išlaidas. Apžvelgti ir bendruomenių vykdomi projektai. Buvo pateiktas siūlymas įgyvendinant laimėtus projektus patiems seniūnams ir bendruomenėms skelbti viešus pirkimus rangovams, nes iki šiol tai darė savivaldybė. Pasak savivaldybės administracijos direktoriaus Sauliaus Urbono, tik patys bendruomenių aktyvistai geriau žino, kokių paslaugų reikia. Jie patys gali prižiūrėti vykdomų darbų kokybę. Tokiu būdu ugdomas bendruomenių savarankiškumas.

Apibendrinimas. Situacija kaimo gyvenvietėse bei miesteliuose nedžiugina: trūksta darbo vietų, kvalifikuotų darbuotojų, mažėja jaunimo. Valstybė mažai remia smulkų ir vidutinį verslą, todėl kurti verslą labai sunku. Tačiau kai kurios bendruomenės ir seniūnijos aktyviai įsitraukia į kaimo plėtros projektus, skatina visuomeninį, kultūrinį gyvenimą. Rengiami ir įgyvendinami įvairūs projektai, organizuojamos šventės, akcijos, sporto ir kultūros renginiai suburia gyventojus. Į kaimo gyvenvietes, esančias arčiau miesto, grįžta ir jose įsikuria jaunos šeimos, užsiimančios ne žemės ūkio veikla, tačiau puoselėjančios sodybas, aktyviai įsitraukiančios į gyvenimo sąlygų gerinimą kaimo vietovėse.

2.7 Kaimo situacija – gyventojų akimis

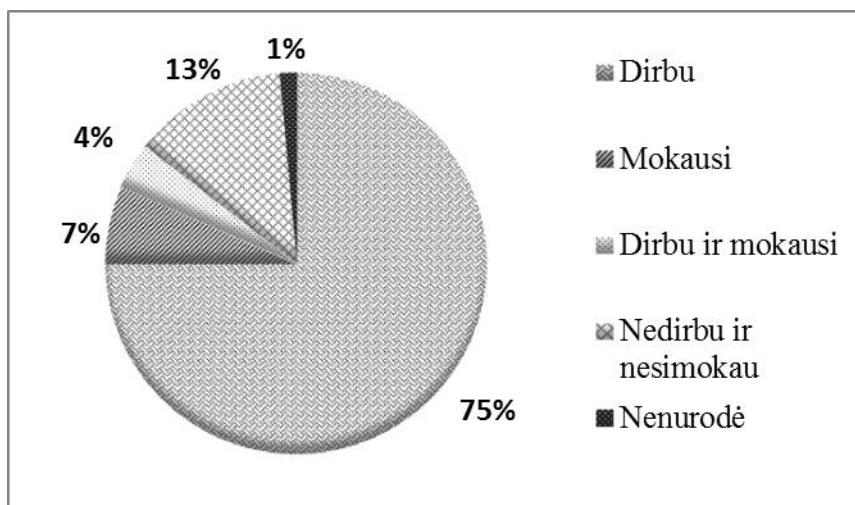
Tyrimo metu anketinėje apklausoje dalyvavo devynių seniūnijų gyventojai (žr. 4 lent., p 35). „Gyventojų apklausos“ anketas užpildė 76 respondentai iš Telšių rajono miestelių ir kaimiškų gyvenviečių. Didžiąją apklaustųjų dalį sudarė moterys (68,4%, N=52). Aktyviausi apklausoje dalyvavo 41-50 metų respondentai, jie sudarė 34,2% (N=26). Ne ką mažesnę dalį 28,9% (N=22) sudarė respondentai 51-65 metų amžiaus (žr. 7 lent.). Pasak J. Jasaičio (2012), 30-50 metų amžiaus respondentai priklauso ekonomiškai aktyviausių grupei, kadangi jie turi profesinę patirtį, augina arba jau būna užauginę vaikus. Vyresnio amžiaus grupė pasižymi gyvenimiška patirtimi ir toliau stengiasi aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime.

9 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Amžius	N	%
Iki 20 m.	2	2,6
21-30 m.	12	15,8
31-40 m.	13	17,1
41-50 m.	26	34,2
51-65 m.	22	28,9
Vyresni kaip 65 m.	1	1,3
Viso:	76	100,0

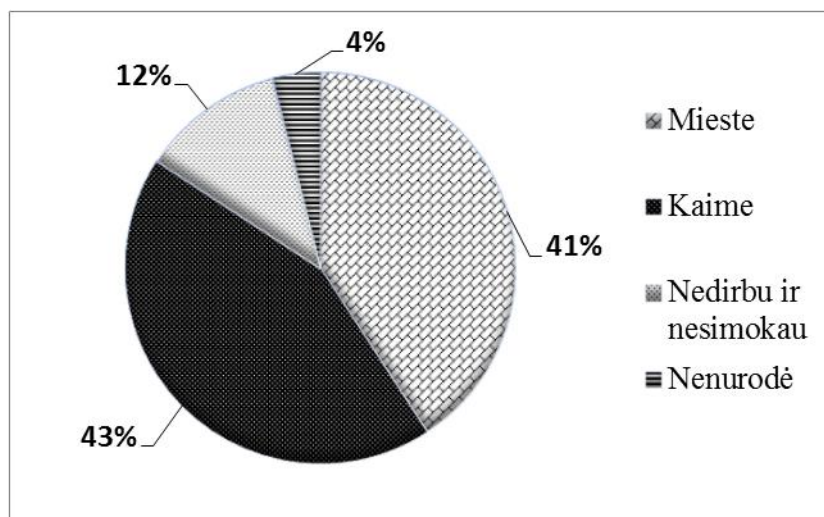
Žymiai mažiau apklausoje dalyvavo jaunimas iki 30 metų (15,8 %, N=12). Kaip jau ne kartą minėjome, kaimiškose vietovėse trūksta jaunimo. Jaunesni žmonės sunkiai įsitraukia į bendruomenių veiklą.

1 pav. Gyventojų pasiskirstymas pagal užimtumą

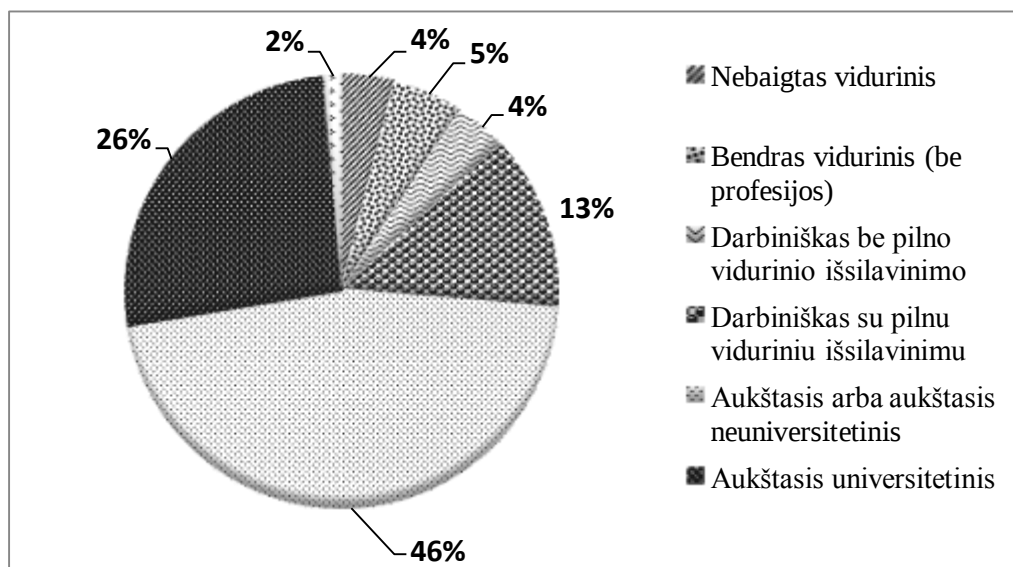
Kaip matyti 1 paveiksle, trys ketvirtadaliai apklaustųjų yra dirbantys asmenys. Niekur nedirbantys ir nesimokantys buvo kas devintas apklaustasis. Dalis apklaustų respondentų mokosi, o kai kurie iš jų studijas derina su darbu. Tai rodo, jog ir kaimiškų vietovių gyventojai nori įgyti išsilavinimą, gilinti žinias, kelti kvalifikaciją.

Didžioji dalis respondentų (žr. 2 pav.) savo darbo vietą nurodė kaime. Važinėjančių į darbą mieste šiek tiek mažiau. Tai rodo, jog anketas pildė aktyvūs gyventojai, kurių didžioji dalis dirba seniūnijose, mokyklose ar kitose rajono įmonėse bei įstaigose.

2 pav. Gyventojų pasiskirstymas pagal darbo arba mokymosi vietą

3 pav. rodo, jog tyrime dalyvavo išsilavinę, kompetetingi respondentai. Beveik pusė respondentų nurodė turintys aukštąjį išsilavinimą. Kas ketvirtas yra įgijęs aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Tik keletas respondentų nurodė neturintys vidurinio išsilavinimo.

3 pav. Gyventojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

10 lentelė

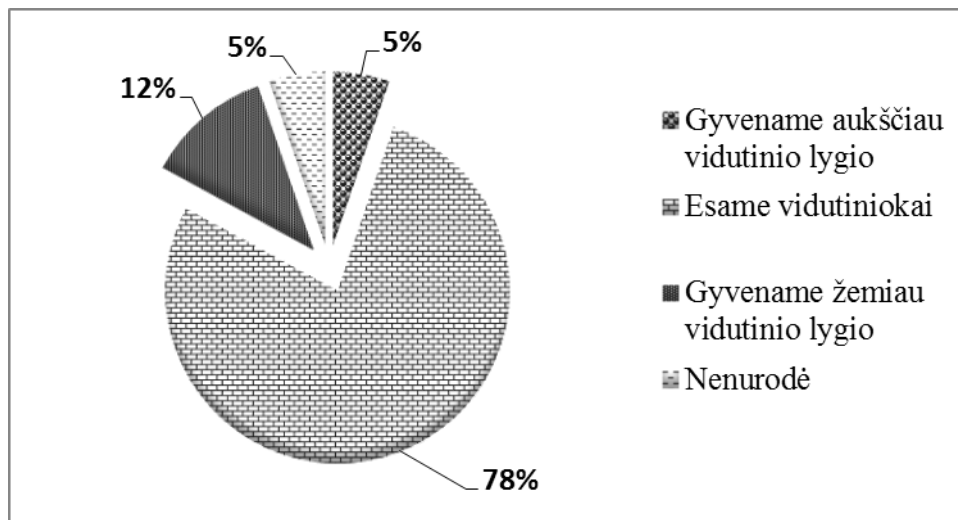
Respondentų pagrindinis pragyvenimo šaltinis

Eilės Nr.	Pajamų šaltinis	N	%
1.	Alga	55	72,4
2.	Pajamos iš nuosavo žemės ūkio	3	3,9
3.	Pensija, pašalpos	4	5,3
4.	Išlaiko kiti šeimos nariai, gyvenantys Lietuvoje	7	9,2
5.	Išlaiko kiti šeimos nariai, dirbantys užsienyje	7	9,2
Viso:		76	100,0

Pastaba: duomenys parodo apklausoje dalyvavusių gyventojų pagrindinį pragyvenimo šaltinį.

Beveik trys ketvirtadaliai respondentų, kaip ir buvo tikėtasi, pagrindinį pragyvenimo šaltinį nurodė algą. Vos vienas kitas pragyvena iš nuosavo žemės ūkio. Tai patvirtino ir interviu metodu apklausti respondentai.

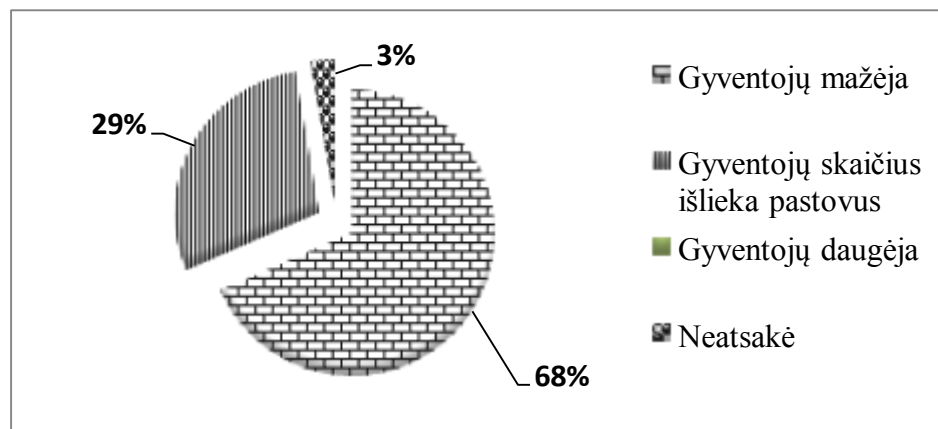
Nors didžioji dalis apklaustų respondentų nurodė turintys darbą, tačiau, kaip matyti iš 4 paveikslo, daugiau kaip trys ketvirtadaliai sakėsi esą vidutiniškai. Kas devintas pripažino, kad gyvena žemiau vidutinio lygio.

4 pav. Respondentų gyvenomo sąlygų vertinimas

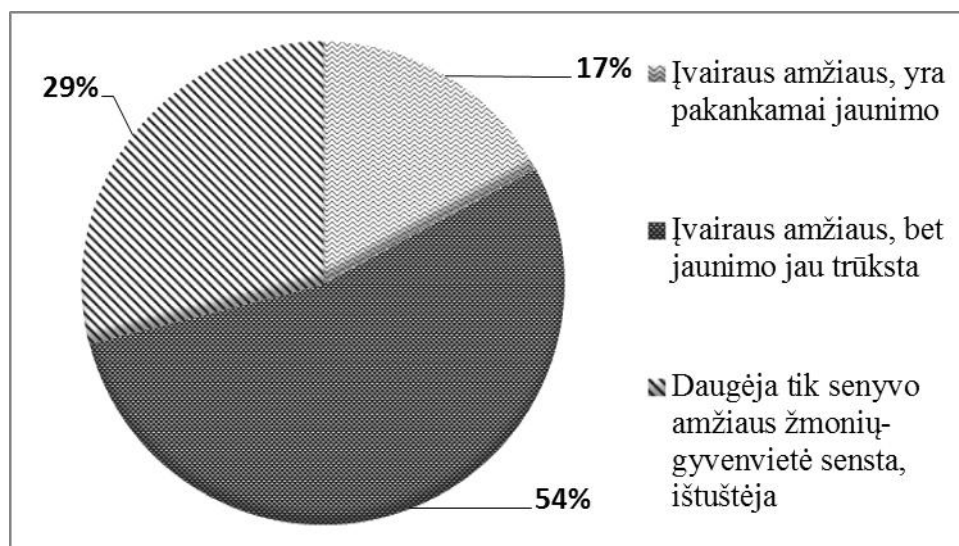
Apibendrinant apklausoje dalyvavusių respondentų charakteristiką paaiškėjo, kad didžioji dalis apklaustųjų yra dirbantys, išsilavinę, vidutinio amžiaus ir pragyvenantys iš atlyginimo. Pasiteisina prielaida, jog net išsilavinę darbuotojai gauna žemą atlyginimą.

Siekiant išryškinti gyventojų skaičiaus dinamiką (žr. 5 pav.) respondentų buvo paprašyta atsakyti, kaip keičiasi gyventojų skaičius gyvenvietėje.

5 pav. Gyventojų skaičiaus dinamika gyvenvietėse

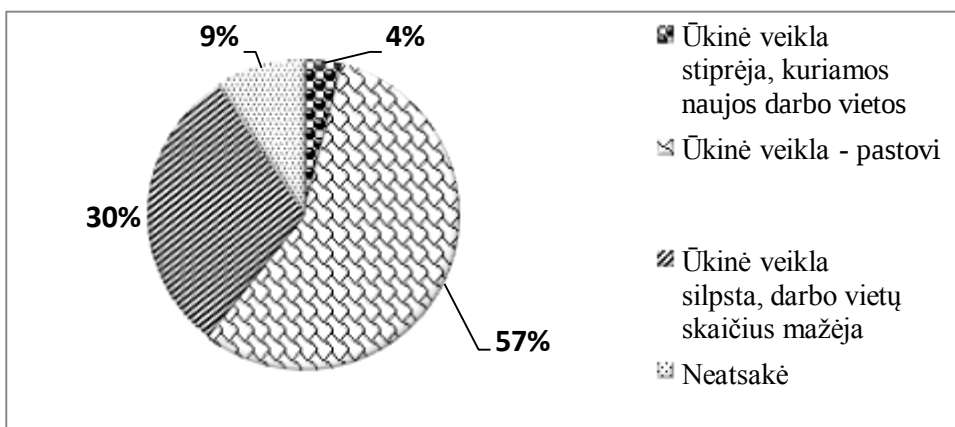
Kaip ir buvo tikėtasi, net beveik septyni iš dešimties respondentų teigė, jog gyventojų mažėja. Tokia situacija labiausiai pastebima kaimuose ar miesteliuose, esančiuose atokiau nuo miesto, kuriuose ūkine veikla yra gana silpna. Beveik kas trečias respondentas pažymėjo, jog gyventojų skaičius išlieka pastovus. Nė vienas iš apklaustųjų nepastebėjo, jog gyvenvietėje gyventojų daugėja. Kai kurie respondentai į šį klausimą neatsakė.

6 pav. Gyventojų struktūros pokyčių vertinimas

Emigracija ir darbo stoka priverčia jaunimą išvažiuoti iš gimtinės. Tiesa, interviu metu respondentai tvirtino, jog situacija po truputį keičiasi, vis daugiau jaunų šeimų grįžta ir kuriasi kaimo gyvenvietėse ar miesteliuose. Daugiau kaip pusė respondentų patvirtino, kad jų apylinkėse yra įvairaus amžiaus gyventojų, bet jaunimo jau trūksta. Kad daugėja tik senyvo amžiaus žmonių, teigė vos ne kas trečias apklaustasis. Tik kas šeštas respondentas pažymėjo, jog kaime gyvena įvairaus amžiaus gyventojai ir jaunimo yra pakankamai (žr. 6 pav.). Tokia situacija pastebima miesteliuose, esančiuose arčiau miesto.

Kad situacija pasikeistų ir kaimas taptų patrauklia vieta gyventi ir dirbti, būtina plėtoti ūkinę veiklą. Respondentų paprašėme įvertinti ūkinės veiklos būklę jų gyvenvietėse (žr. 7 pav.).

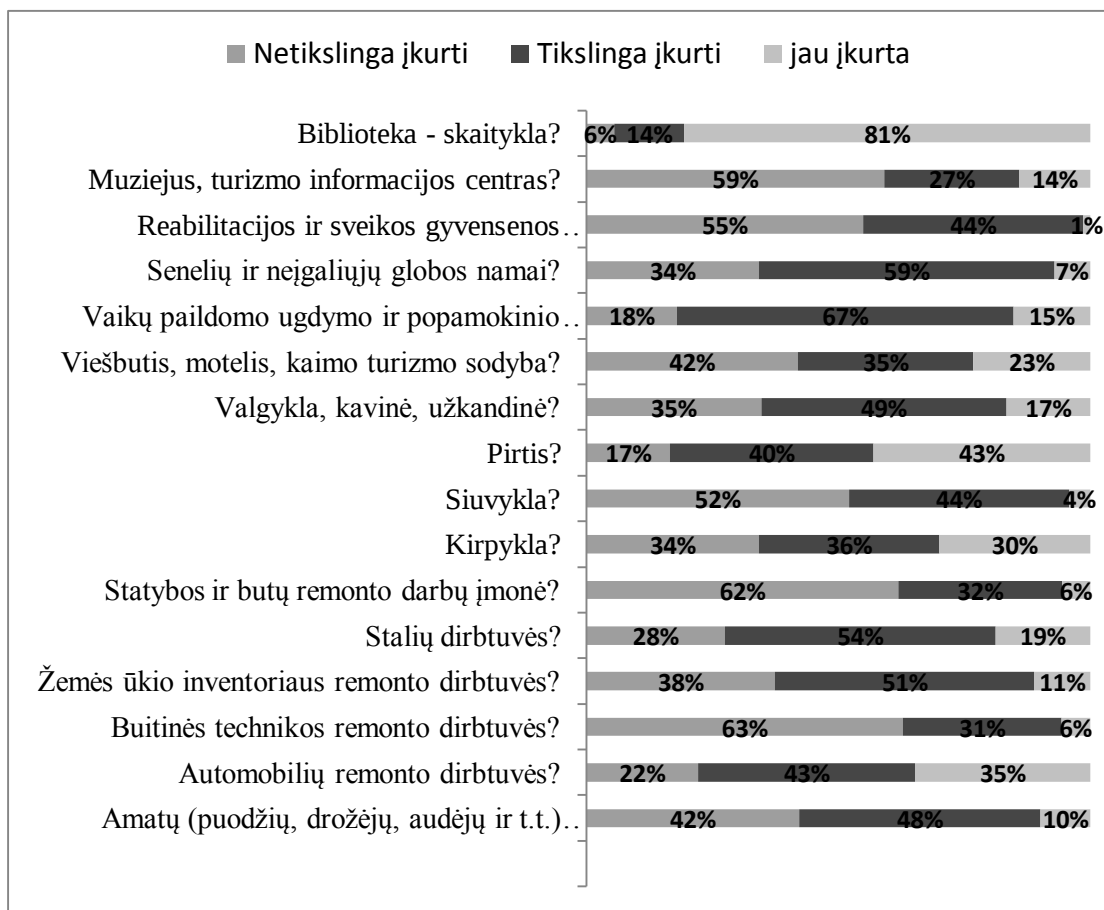

7 pav. Ūkinės veiklos būklė apylinkėse

Vos vienas kitas respondentas teigė, jog ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos. Beveik šeši iš dešimties apklaustųjų tvirtino, jog ūkinė veikla kaimo vietovėse – pastovi. Apklausą parodė, kad gyventojai neturi galimybių ar kompetencijos kurti verslą, plėtoti netradicinę ūkinę veiklą. Beveik kas dešimtas į šį klausimą neatsakė.

Kadangi daugumos respondentų nuomone nedarbo problema yra gana aktuali, jų klausėme, kurias įmones ar įstaigas būtų tikslinga įkurti. Gyventojų prašėme naujų įmonių kūrimo galimybes įvertinti trijų balų sistema (žr. 8 pav.). Daugiau kaip keturi penktadaliai apklaustųjų pažymėjo, kad jų apylinkėse bibliotekos dar veikia. Kas septintas pripažino jog biblioteką būtų tikslinga įkurti. Tiek pat respondentų patvirtino, jog jų gyvenvietėje veikia muziejus. Telšių apskrities turizmo informacijos tinklapis rodo, jog rajone (išskyrus Telšių

miestą) veikia penki muziejai. Daugiau kaip pusė apklaustų mano, kad muziejus jų gyvenvietėje yra nereikalingas.

8 pav. Naujų įmonių ar įstaigų įkurimo galimybės

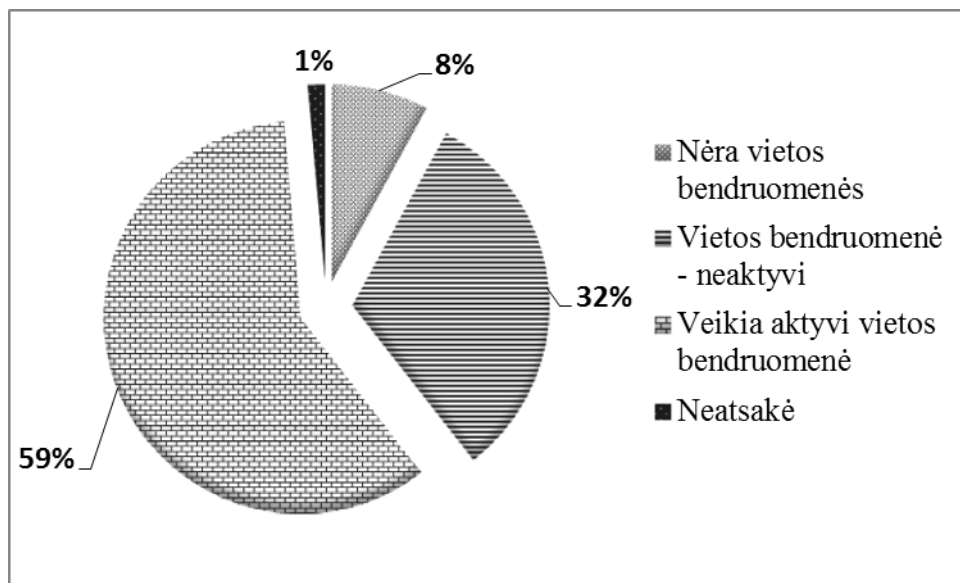
Daugiau kaip pusė apklaustųjų pasisakė prieš reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centro kūrimą, tačiau beveik kas trečias tokio centro įkūrimui pritarė. Į klausimą, ar tikslinga įkurti senelių ir neįgaliųjų globos namus, teigiamai atsakė beveik šeši iš dešimties respondentų. Kas trečias mano, jog tokios įstaigos jų vietovėje nereikia. Keletas respondentų nurodė, kad tokie namai jau yra įkurti (Gedrimų kaime).

Du trečdaliai gyventojų pažymėjo, jog gyvenvietei reikalingas vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras. Paaiškėjo, jog tokio centro įkūrimui nepritaria tų vietovių gyventojai, kuriuose mažas mokyklinio amžiaus vaikų skaičius. Daugiau kaip trečdalis

respondentų pritarę viešbučio, motelio ar kaimo turizmo sodybos įkūrimui, tačiau nepritariančių skaičius – didesnis. Beveik kas ketvirtas nurodė, kad tokio tipo įstaigos jau įkurtos. Interviu metu visi respondentai teigė, jog Telšių rajone trūksta kaimo turizmo sodybų. Kai kurios sodybos, teikiančios tokias paslaugas, mažai žinomos.

Dėl susidariusios ekonominės situacijos vis mažesnis skaičius žmonių leidžia sau lankytis kavinėse ar kitose maitinimo įstaigose. Tačiau apklaustų nuomone jaučiamas tokių įstaigų trūkumas. „Tikslinga įkurti“ pasisakė beveik pusė respondentų, netikslinga – daugiau kaip trečdalis. Keturi iš dešimties respondentų pritarė pirčių paslaugų plėtrai, o šiek tiek didesnė dalis nurodė, kad pirties paslaugomis jau naudojami. Kad būtų tikslinga įkurti respondentai pažymėjo: siuvyklą (44%), kirpyklą (36%), statybos ir butų remonto darbų įmonę (32%), stalių dirbtuves (54%), žemės ūkio inventoriaus (51%), buitinės technikos remonto (31%) bei automobilių remonto dirbtuves (43%). Amatų centrų įkūrimui pritarė 48 % respondentų.

Gyventojų aktyvumas labai priklauso nuo vietos bendruomenių veiklos. Todėl respondentų prašėme įvertinti savo gyvenvietės vietos bendruomenės aktyvumą (žr. 9 pav.).

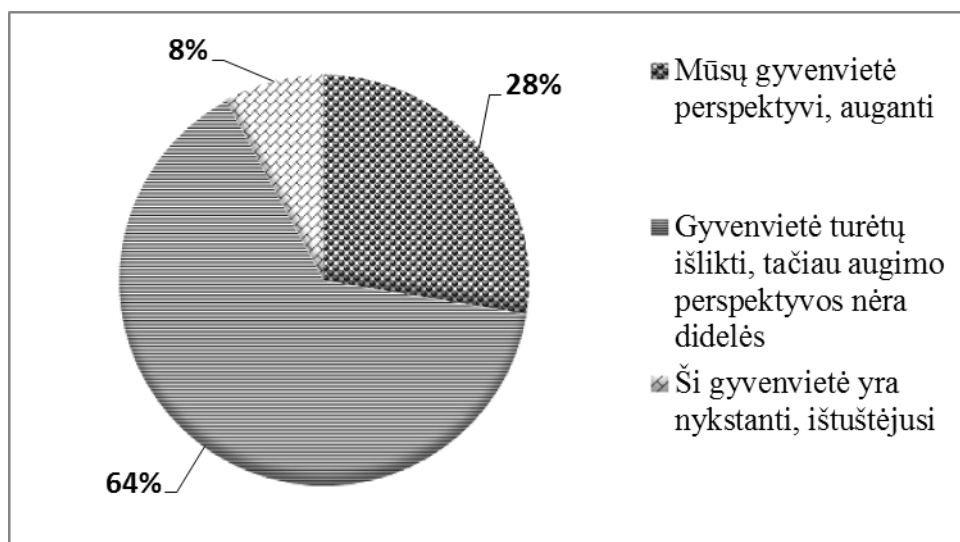

9 pav. Vietos bendruomenės veiklos vertinimas

Kaip matyti iš pateiktos diagramos, beveik tu trečdaliai apklaustųjų teigia, jog jų gyvenvietėje veikia aktyvi vietos bendruomenė. Tokios bendruomenės ruošia projektus, organizuoja įvairias šventes, kraštiečių susibūrimus. Kas trečias respondentas bendruomenių

veikla yra nepatenkintas. Beveik kas dešimtas teigia, jog vietos bendruomenės jų gyvenvietėje nėra. Pastarųjų nuomonę, jog nėra bendruomenės, galėjo įtakoti nevykdoma bendruomenės veikla.

Respondentų nuomonė apie gyvenvietės perspektyvumą pateikiama 10 paveiksle.

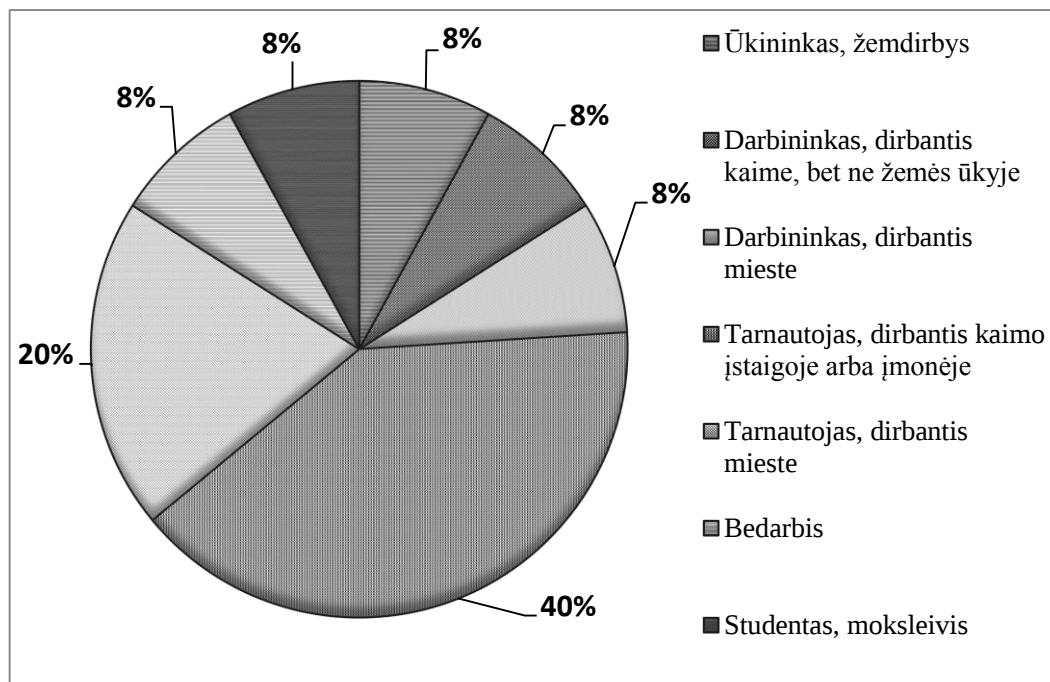

10 pav. Gyventojų gyvenviečių perspektyvumo vertinimas

Kaip parodė apklausa, didelių vilčių į gyvenviečių augimo perspektyvas apklausti gyventojai nededa. Du trečdaliai respondentų teigia, kad gyvenvietė turėtų išlikti, tačiau augimo perspektyvos nėra didelės. 8 % teigė, kad jų gyvenvietė nykstanti, ištuštėjusi. Kas ketvirtas apklaustasis mano, kad jų gyvenvietė yra perspektyvi ir auganti.

Siekiant nustatyti Telšių rajono perspektyvas, buvo nutarta išsiaiškinti ir pačių bendruomenės pirmininkų bei tarybos narių nuomonę. Respondentų buvo paprašyta atsakyti į ŠU Kaimo plėtros tyrimų centro paruoštą klausimyną „Vietos bendruomenių apklausa“. Šioje apklausoje dalyvavo ir 25 anketas užpildė 9-ių seniūnijų bendruomenių nariai (žr. 4 lent.).

Šioje apklausoje dalyvavo 20 moterų ir 5 vyrai. Didžioji dalis respondentų nurodė esantys 51-65 metų amžiaus. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, bendruomenių veikloje aktyviausi yra vyresnio amžiaus žmonės. Respondentų buvo paprašyta nurodyti pagrindinį užsiėmimą (žr. 11 pav.).

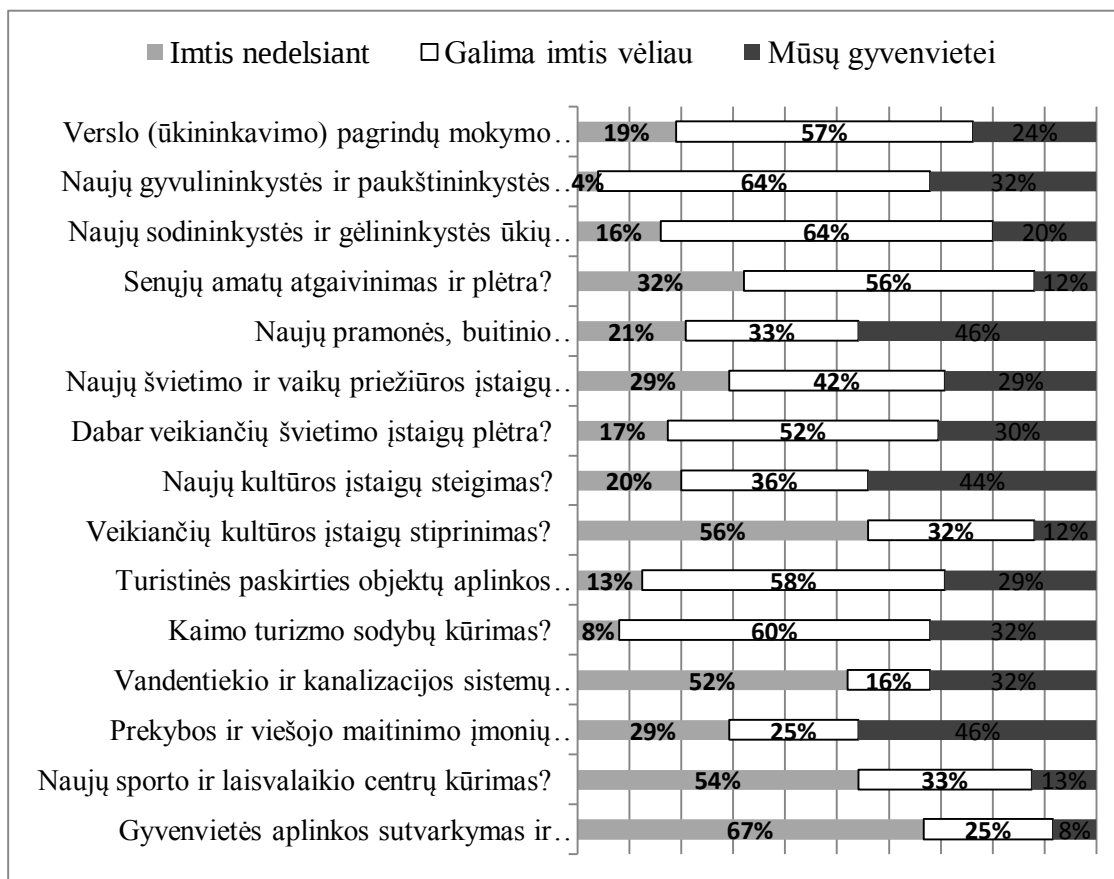

11 pav. **Bendruomenių tarybos narių pagrindinis užsiėmimas**

Apklausa parodė, jog 10 respondentų pagrindiniu užsiėmimu nurodė darbą kaimo įstaigoje arba įmonėje. Tokie aktyvūs žmonės, gyvenantys ir dirbantys kaime, dažniausiai yra laikomi lyderiais, jie geriausiai žino gyvenvietės problemas ir rūpesčius. 5 nariai nurodė dirbantys mieste. Ir lygiai po 2 respondentų nurodė: ūkininkaujantys, dirbantys kaime, bet ne žemės ūkyje, studentas, moksleivis arba bedarbis.

Kaip parašyta klausimyne, „Vietos bendruomenės, bendradarbiaudamos su savivaldybėmis ir verslininkais, daug kur bando pačios spręsti savo gyvenviečių problemas: tvarkyti aplinką, steigti bendruomenių centrus, kurti naujas darbo vietas“. Respondentų buvo paprašyta trijų balų sistema įvertinti pateiktų veiklos sričių svarbą jų gyvenvietei (žr. 12 pav.).

Respondentų atsakymai byloja, jog didelis dėmesys kreipiamas aplinkos sutvarkymui ir gražinimui. Nors bendruomenių projektų analizė parodė, jog nemaža dalis projektų buvo skirti infrastruktūros tvarkymui, tačiau net 16 respondentų teigė, jog ir ateityje šios veiklos būtina imtis nedelsiant. Antroje vietoje pagal svarbą 14 apklaustųjų nurodė veikiančių kultūros įstaigų stiprinimą ir naujų sporto ir laisvalaikio centrų kūrimą. Ne visose gyvenvietėse yra sutvarkytos vandentiekio ir nuotekų sistemos, todėl 13 respondentų pirmenybę teikė šiai problemai.

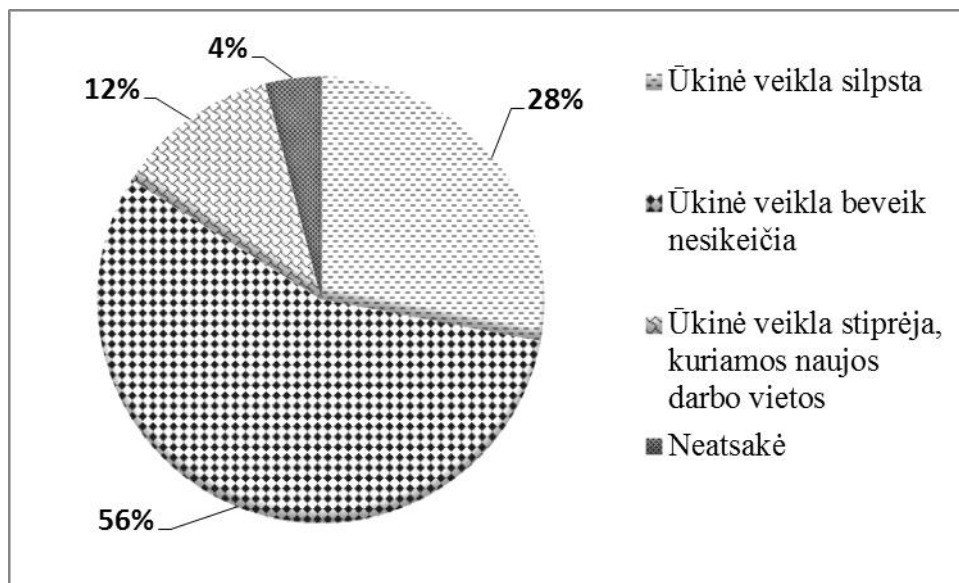

12 pav. Veiklos sričių svarba gyvenvietėje

Svarbiomis veiklomis, bet kurių bus galima imtis vėliau, 16 bendruomenės narių nurodė naujų ūkių (gyvulininkystės, paukštininkystės, sodininkystės, gėlininkystės) plėtrą. 15 respondentų pritarė minčiai, jog ateityje būtina plėtoti kaimo turizmą bei skirti lėšų turistinės paskirties objektų sutvarkymui. Nors švietimo įstaigos daugelyje kaimų uždarytos, tačiau 12 bendruomenės narių pritaria ateityje skirti dėmesį dabar veikiančių švietimo įstaigų plėtrai bei naujų švietimo ir vaikų priežiūros įstaigų kūrimui. Tai svarbus uždavinys, norint į kaimus pritraukti kuo daugiau jaunų šeimų. Kaip buvo minėta, kaimo gyvenvietėse trūksta kompetentingų, išsilavinusių gyventojų, kurie imtųsi plėtoti naujus verslus, todėl 12 respondentų pritarė verslo pagrindų mokymo kursų organizavimui. Priešingai nei gyventojai, bendruomenės nariai nepritarė prekybos ir viešo maitinimo įmonių kūrimui. Kad ši veikla nėra aktuali pasisakė 11 respondentų. Tiek pat nurodė, jog gyvenvietėje neaktualu steigti naujus kultūros centrus,

pirmenybę teikė veikiančių kultūros įstaigų stiprinimui. Taipogi 11 apklausoje dalyvavusių respondentų nurodė, jog netikslinga gyvenvietėse įkurti naujas pramonės, buitinio aptarnavimo bei statybos įmones. Galima daryti prielaidą, jog tokioms paslaugoms gyvenvietėse nėra paklausos.

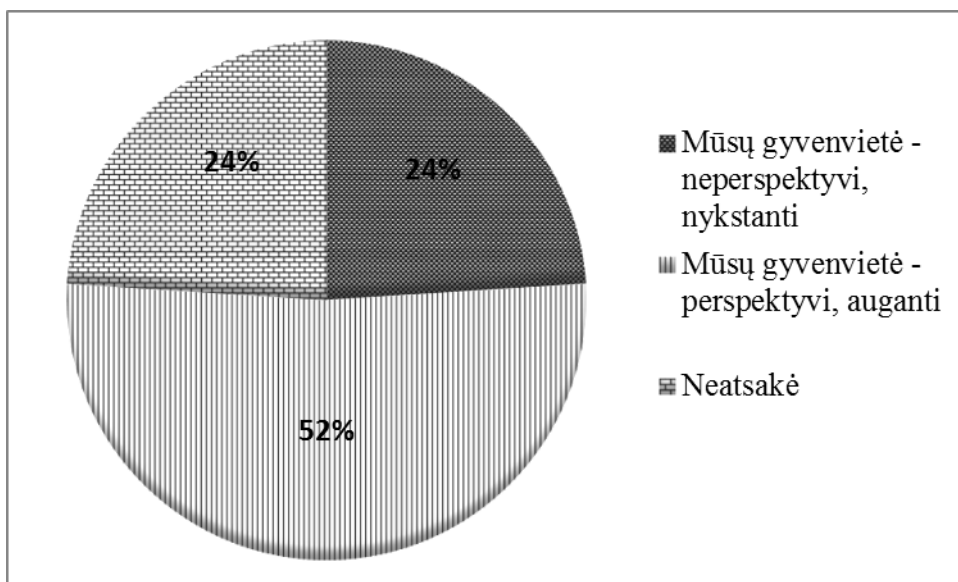
Kaip ir gyventojų, taip ir bendruomenės tarybos narių buvo paprašyta įvertinti ūkinės veiklos būklę gyvenvietėje (žr. 13 pav.).

13 pav. Ūkinės veiklos būklė gyvenvietėse

Kad ūkinė veikla gyvenvietėse stiprėja, kuriamos darbo vietos pritarė 3 bendruomenės nariai. Kad veikla pastovi – pažymėjo 14 apklaustųjų. Ūkinė veikla silpsta – tegė 7 apklaustieji. 1 respondentas savo nuomonės tepateikė. Surinktų duomenų pagalba matyti, jog bendruomenių pirmininkai bei tarybos nariai mato teigiamus pokyčius ūkinės veiklos srityje.

Kaip bendruomenių nariai vertino gyvenvietės perspektyvumą parodo 14 paveikslas.

14 pav. **Bendruomenės tarybos narių gyvenviečių perspektyvumo vertinimas**

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, daugiau kaip pusė apklaustų bendruomenės narių teigia, jog gyvenvietė perspektyvi ir auganti. Bendruomenės narių nuomonė šiuo klausimu skiriasi nuo gyventojų nuomonės. Galima daryti prielaidą, jog kaimo aktyvistai optimistiškiau nusiteikę ir tiki, kad ateityje kaime gyvenimo sąlygos pagerės. Kad gyvenvietė neperspektyvi nykstanti pažymėjo 6 respondentai. Tiek pat, 6 nariai, savo nuomonės nepateikė.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. LEADER programa į kaimo plėtros procesą įtraukia visus suinteresuotus partnerius: vietos valdžią ir politikus, kaimo verslininkus, įvairias visuomenines organizacijas ir kaimo gyventojus. Tai leidžia geriau suvokti kaimo problemas, išryškinti vietovės privalumus ir trūkumus, atskleisti neišnaudotą teritorinį kapitalą.

2. Lietuvai LEADER buvo naujas iššūkis, todėl įgyvendinant šią programą neapsieita be sunkumų: pirmosios strategijos buvo nekokybiškos. Neaiški proceso dalyvių atsakomybė, riboti gebėjimai parengti ir įgyvendinti VVG strategijas, neaktyvus privataus sektoriaus dalyvavimas, per didelė biurokratinė našta. Programą įgyvendinti trukdo nepakankamas šio metodo suvokimas ir jo administravimo sudėtingumas. Todėl tikslinga supaprastinti vietos projektų dokumentaciją, daugiau dėmesio skirti bendruomenių švietimui, išplėsti mokymų tematiką.

3. Lietuvai tapus ES nare, kaimo plėtros procesuose bandoma pasinaudoti demokratinių, geriau išsivysčiusių valstybių (pavyzdžiui, ES-15) patirtimi. Pripažįstama, jog patys vietiniai gyventojai geriau suvokia savo poreikius, todėl turi būti siekiama juos labiau įtraukti į viešųjų sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą. Aktyviausi kaimo žmonės ėmė burtis į vietos bendruomenes. Jų veiklai koordinuoti įkurtos Vietos veiklos grupės (VVG). VVG rengia ir įgyvendina integruotas plėtros strategijas, kuriomis siekiama gerinti gyvenimo kokybę. Atlikdama pirkimų procedūras, vietos projektų atranką ir priimdama kitus sprendimus, VVG turi išlikti nešališka. Priimant sprendimus pirmenybė turi būti teikiama viešiesiems interesams. Turi būti užtikrinamas sprendimų objektyvumas.

4. Strategijų rengimas ir jų įgyvendinimas padėjo kaimo bendruomenių žmonėms giliau suvokti esamų problemų priežastis ir greičiau rasti problemų sprendimus. VVG sutelkė kaimo bendruomenes, valdžios ir verslo atstovus, ugdo bendruomenės narių gebėjimus. Galima išskirti pagrindines kaimo bendruomenių veiklos problemas: informacijos ir kai kurių paslaugų stoka kaimo vietovėse, bloga kaimo socialinės infrastruktūros objektų būklė, ribotos ekonominės plėtros galimybės ir kaimo gyventojų priklausomybė nuo socialinės paramos sistemos, mažas bendruomenės suinteresuotumas sprendžiant jų pačių problemas.

5. Bendruomenių aktyvumas priklauso ne nuo bendruomenės narių ar gyventojų skaičiaus gyvenvietėje, o nuo lyderių, pavyzdžiui, bendruomenės pirmininko išsilavinimo, kompetencijos, supratimo, ko reikia gyventojams ir sugebėjimo burti aktyvą bendrai veiklai.

6. Nemažos kaimų ir miestelių gyventojų dalies skurdą ir gyvenviečių ištuštėjimą lėmė įvairių socialinių paslaugų - švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros įstaigų – trūkumas. Pavojingiausias veiksnys, sąlygojantis kaimų nykimą – darbo vietų trūkumas, todėl, būtina skatinti naujų įmonių kūrimą, plėtoti įvairias ne žemės ūkio veiklas, didinti gyvenvietės investicinį patrauklumą ir gyventojų užimtumą.

7. Kaime tikslinga kurti mikroįmones, kurios užsiima vietinės kilmės žemės ūkio produkcijos ir miško gėrybių perdirbimu. Tai palanki sąlyga kurti tiek šeimos, tiek bendruomenės verslus. Taip būtų kuriamos naujos darbo vietos, didėtų užimtumas ir pajamos.

8. Apklausos metu gauti duomenys liudija, jog atokesniuose, labiau nuo miesto nutolusiuose kaimuose mažėja gyventojų, ypač jaunimo. Tačiau miesteliuose, esančiuose kelių kilometrų spinduliu nuo Telšių, situacija skiriasi: čia gyventojų skaičius pakankamas tam, kad būtų galima vykdyti įvairią ūkinę veiklą. Tokiuose miesteliuose veikia įmonės ir įstaigos, tačiau, pasak respondentų, jos negauna pakankamai pelno ir gali samdytis tik pigią darbo jėgą.

9. Tyrimas atskleidė, jog Telšių rajone ūkinė veikla jau daug metų nestiprėja, o kai kuriose gyvenvietėse net silpsta. Tokiose gyvenvietėse daugėja bedarbių. Bendruomenių projektų analizė parodė, kad įvykdyti projektai nesukuria naujų ilgalaikių verslo plėtros galimybių arba neatitinka gyventojų poreikių.

10. Kadangi kaimo gyvenvietės sensta, kasmet atsiranda vis didesnis skaičius žmonių, kuriems reikia socialinės pagalbos. Dėl didelių atstumų ir mažo finansavimo socialiniams darbuotojams sunku aplankyti ir padėti žmonėms, kuriems ta pagalba yra būtina. Todėl socialiniais darbuotojais galėtų tapti ir patys tų vietovių gyventojai, kuriuos reikia paruošti, kad jie sugebėtų atlikti jiems pavestas pareigas. Taip būtų sukurtos naujos darbo vietos, pagerintos gyvenimo sąlygos socialinės slaugos laukiantiems gyventojams.

11. Gyvenviečių perspektyvumo galimybes gyventojai ir bendruomenės tarybos nariai vertino skirtingai. Kad gyvenvietė perspektyvi ir auganti, mano daugiau kaip pusė bendruomenių aktyvistų. Taip optimistiškai nusiteikusių gyventojų yra tik kiek daugiau kaip ketvirtadalis. Bendruomenininkai deda pastangas, kad kaime gyvenimas pagerėtų. Tai rodo ir jų vykdomi

projektai, kurių pagalba atnaujinami visuomeninės paskirties pastatai (kultūros, sporto ir t.t.), tvarkoma infrastruktūra. Šiais metais vis daugiau projektų skiriama kaimo verslų įvairinimui, gyventojų užimtumo ir pajamų didinimui. Tai turėtų paskatinti šių vietovių ekonominę veiklą. Respondentų nuomone, būtų tikslinga įkurti: senelių ir neįgaliųjų globos namus; vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centrus; amatų centrus; įmones, teikiančias buitinio aptarnavimo paslaugas. Tokiose įmonėse sau darbo galėtų rasti įvairių profesinį pasirengimą įgijęs jaunimas.

12. Seniūnijos ir bendruomenės skatinamos pačios skelbti viešus pirkimus rangovams, laimėtiems projektams įgyvendinti. Iki šiol tai darė rajono savivaldybė. Rajono gyventojai geriau žino, kokios paslaugos reikalingos, ir patys gali prižiūrėti atliekamų darbų kokybę. Taip būtų ugdomas bendruomenių savarankiškumas.

13. Telšių rajono VVG yra tobulėjanti organizacija, telkianti visuomenines organizacijas, savivaldos institucijas ir verslo struktūras bendrai veiklai. Tačiau tyrimas atskleidė, jog ne visos bendruomenės yra aktyvios ir sėkmingai plėtoja veiklą. Bendruomenių pirmininkai atlygio už savo veiklą negauna. Lėšų, gautų iš bendruomenės nario mokesčių, nepakanka bendruomenės veiklai, todėl aktyvūs jų pirmininkai patys ieško rėmėjų ir papildomo finansavimo šaltinių. Bendruomenės aktyvumas labai priklauso nuo jos pirmininko išsilavinimo ir supratimo, ko nori vietos žmonės.

14. Tyrimai rodo, kad ateityje rengiant ir įgyvendinant naujas kaimo plėtros programas, skirtas 2014 – 2020 metų laikotarpiui, stiprės kaimo plėtros veikėjų kompetencija, o jų veiklos metodai labiau atitiks vietovių poreikius. Bus sukurta naujų galimybių strateginiam proveržiui.

Darbo metu iškelta hipotezė pasitvirtino: skatinant vietos bendruomenės užsiimti verslo plėtra, būtų optimaliai išnaudojami vietos ištekliai, didėtų vietovių investicinis patrauklumas, gerėtų kaimo gyventojų gyvenimo kokybė.

LITERATŪRA

Mokslo ir mokymo leidiniai:

1. Aleksandravičius, A. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kaunas: LŽŪU leidykla.
2. Atkočiūnienė, V., Vaišnoraitė, R. (2012). *Novatoriškų sprendimų paieškos metodai ir jų taikymas kaimiškų vietovių pokyčių valdymui*. Kaunas: Aleksandro Stulginskio universitetas, 80 p.
3. Kaimo bendruomenių plėtra (2004). *Kolektyvinė monografija*. Atsakingos redaktorės: Vilma Atkočiūnienė ir Danguolė Bartkutė. Kaunas, Akademija: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
4. Kairytė, E., Melnikienė, R. (2008). *LEADER metodo įgyvendinimo Lietuvoje optimizavimas*. Galutinė ataskaita. LAEI. Vilnius.
5. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). 2-asis pataisytas ir papildytas leidinys. Kaunas, p. 398.
6. Kuliešius, G, Pareigienė, L., Naus, I. (2012). *Kaimo žmogiškojo kapitalo raida. Mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 58 p.
7. LR ŽŪM ir LAEI. (2010). *Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis*. LAEI. Vilnius.
8. Luobikienė I. (2000). *Bendruomeniškumo raiškos šiandieninėje Lietuvoje bruožai*. // Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija. Nr. 1., p. 19-25
9. LŽŪM Mokslinė – praktinė konferencija (2010). *Žemėj Lietuvos Ažuolai žaliuos : Kaimo vietovė – patraukli gyventi, dirbti ir investuoti*.
10. Norkus, Z., Morkevičius, V. (2011). *Kokybinė lyginamoji analizė*. LiDA, Kaunas.
11. Ribašauskienė, E., Šalengaitė, D. (2010). *Jaunimo dalyvavimo kaimo raidos procesuose vertinimas*. // Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Nr. 5 (24), p. 79.
12. Sudarytojas Arūnas Poviliūnas. *Socialinės inovacijos kaimo plėtrai* (2008). Vilnius: Vilniaus universitetas.
13. Tidikis, R., (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

Straipsniai:

14. Ališauskas, K., Jankauskienė, A., Kairytė, L. (2008). Nuostatų kaita kaimo bendruomenių veikloje. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (12), p. 5-13.
15. Ališauskas, K., Jankauskienė, A., Klovienė, J. (2009). Bendruomenių dalyvavimas kaimo plėtroje. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (16), p. 30-37.
16. Atkočiūnienė, V. (2008). Kaimo vietovės pokyčių valdymas pagal principą „iš apačios į viršų“. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 2 (11), p. 50-62.
17. Atkočiūnienė, V. (2012). Integruotų vietos plėtros strategijų atitikimo LEADER metodui vertinimas. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (27), p. 10-19.
18. Jankauskienė, A., Ališauskas, K. (2008). *Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone*. // *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 1 (17), p. 158-165.
19. Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos tyrimų kompleksiskumo problema. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 1 (6), p. 87-95.
20. Jasaitis, J. (2008) Šiuolaikinio lietuviškojo kaimo vizijos kūrimas. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 2 (11), p. 15-26.
21. Jasaitis, J. (2008). Neurbanizuotų teritorijų plėtros administravimas poindustrinėje visuomenėje. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 1 (10), p. 47-63.
22. Jasaitis, J. (2009). Konferencijų „Šiuolaikinio kaimo vizija“ koncepcija ir misija. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (16), p. 14-20.
23. Jasaitis, J. (2010). Vieninga gyvybinė erdvė. 3-oji J. P. Aleksos tarptautinė konferencija: „Šiuolaikinio kaimo vizija“. Šiaulių universitetas.
24. Jasaitis, J. (2012) Pilietiškumo nuvertinimo iššūkis. // *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*, 1(3), p. 9-61.
25. Jasaitis, J. (2012). Antropologinė strateginio valdymo metodologija. *Skirtingo urbanizacijos lygio vietovių strateginės plėtros kryptys*.
26. Jasaitis, J. Ratkevičienė, V. (2012). Kaimo situacijos pokyčiai – vienas iš svarbiausių iššūkių Lietuvos regioninei politikai. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (27), p. 80-92.
27. Jasaitis, J., Kriaučiūnienė V. (2010). Alternatyvios veiklos plėtra kaimiškose vietovėse. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (19), p. 75-84.

28. Jasaitis, J., Ratkevičienė, V. (2008). Vietinės ūkinės veiklos įvairinimo kaimo vietovėse šiuolaikinių galimybių tyrimas. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 1 (10), p. 64-81.
29. Juozaitienė, L., Tījūnaitienė, R. (2008). *Studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos*. Šiaulių universitetas, 88 p.
30. *LEADER metodas: pagrindai*. (2006). Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras.
31. Lietuvos kaimo vietovių konkurencingumo stiprinimas: geroji patirtis. (2012) *5-oji mokslinė praktinė konferencija*. Kaunas, Akademija: Aleksandro Stulginskio universitetas.
32. Melnikienė, R., Vidickienė, D. (2010). Visuomenės lūkesčiai dėl Lietuvos kaimo politikos krypties. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (19), p. 23-33.
33. Nefas, S. (2007). *Funkcionalios vietos bendruomenė Lietuvos kaimuose ir miesteliuose*. // Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas. MRU, Vilnius.
34. Pilipavičius, V. (2011). Bendruomeninio verslumo formavimas ir kaimo vietovių konkurencingumo stiprinimas. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 4(24), p. 169-178.
35. Rudžinskienė, R. (2008). Pagrindinės Lietuvos kaimo gyventojų emigracijos priežastys. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 2 (11), p. 252-257.
36. Skydan, O. (2008). *Sustainable Rural Development as a Priority of Agrarian Policy* // Management Theory & Studies for Rural Business & Infrastructure Development. Nr. 15 (4), p. 134.
37. Skurdenienė, I., Šeškauskaitė, D. (2010). Lyderių vaidmuo Lietuvos kaime: ekonominio išsivystymo ir lyčių lygybės aspektai. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (19), p. 39-48.
38. Šeizė, V., Jasaitis, J. (2012). Kaimiškųjų vietovių mikroregionalizacijos perspektyvos: Pakruojo rajono atvejis. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (27), p. 45-57.

Internetiniai šaltiniai:

39. Aleksandravičius, A., Žukovskis, J. (2011). *Kaimo bendruomenių raida ir jų veiklos tikslai: siekiant darnumo visuomenėje*. // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. Nr. 1 (25), p. 1-9. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-01-04]. Prieiga per internetą: <<http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/25/7.pdf>>
40. Ališauskas, K. (2005). *Vietos veiklos grupių integruotų bandomųjų strategijų rengimas*. Šiaulių universitetas. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Alisauskas.pdf>>
41. Bagienka, A. (2010). *The role of human capital in European Union policy* // Scientific Conference business, management and education. – Vilnius: VGTU. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-01-10]. Prieiga per internetą: http://leidykla.vgtu.lt/conferences/BME_2010/002/pdf/Art-Bagienka.pdf.
42. Community policies and mountain areas, (2002). *Proceedings of the conference, organized by the European Commission*. – Brussels. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-03-20]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docconf/library/mountain_proceedings_en.pdf>
43. Gegužienė, V., Poviliūnas, A., (2007). *Lietuvai reikia kaimo plėtros organizatorių*. Nr. 5. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-01-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.manoukis.lt/mano-ukis-zurnalas/agroverslas/1270-lietuvai-reikia-kaimo-plėtros-organizatorių>>
44. LEADER 2007-2013. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.leaderlietuva.lt/lt/leader-lietuvoje/leader-2007-2013.html>>
45. LEADER ir bendruomeniškumo skatinimo komitetas. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-02-21]. Prieiga per internetą: <<http://kaimotinklas.lt/vi-tinklo-komitetas-81/Lt/>>
46. Leidinys LEADER Lietuvoje 2012. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2012-12-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.leaderlietuva.lt/lt/naudinga-informacija/leidiniai.html>>

47. *Lietuvos kaimo bendruomenių organizacijų ir jas vienijančių asociacijų (sąjungų) informacinė bazė.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-04-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.leaderlietuva.lt/lt/naudinga-informacija/kaimo-bendruomenes.html>>
48. *Lietuvos kaimo bendruomenių puslapis.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-03-02]. Prieiga per internetą: <www.bendruomenes.lt>
49. *Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa.* (2007). [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2012-12-21]. Prieiga per internetą: <http://www.zum.lt/documents/kaimo_pletros_depart/11-0920%20KPP_LTn.pdf>
50. LRŽŪM. *Socialinis verslas kaime: nauji iššūkiai ir naujos galimybės.* (2012). [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2012-12-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.zum.lt/index.php?-1341879065>>
51. *Paramos vietos plėtros strategijai įgyvendinti sutartis pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-03-04]. Prieiga per internetą: <<http://telsiuvvg.lt/failai/dok/Sutartis%20su%20NMA.pdf>>
52. Poviliūnas, A. (2005). *Kaimo bendruomenės nusivylusios menku valdžios dėmesiu.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2012-12-20]. Prieiga per internetą: <www.bernardinai.lt>
53. Ribašauskienė, E., Kairytė, E., LAEI (2007). *Kaimo bendruomenių ir VVG raida. Nr. 11.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-03-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.manoukis.lt/mano-ukis-zurnalas/agroverslas/1418-kaimo-bendruomeniu-ir-vvg-raida.>>
54. *Rokiškio rajono VVG projektas (2012). Gyventojų struktūros ir socialiniai – ekonominiai pokyčiai Rokiškio rajono vietos veiklos grupės teritorijoje.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.rokiskiovg.lt>>
55. *Telšių rajono VVG įstatai.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-02-22]. Prieiga per internetą: <<http://telsiuvvg.lt/failai/dok/VVG%20istatai.pdf>>
56. *Telšių rajono VVG steigimo sutartis.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-02-22]. Prieiga per internetą: <http://www.telsiuvvg.lt/viewpage.php?page_id=28>
57. *Telšių rajono VVG. Vietos plėtros 2008-2014 metų strategija.* [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.telsiuvvg.lt/PDF/Strategija%20doc..pdf>>

58. *Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis (2010)* Ats. red. Rasa Melnikienė. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.lrv.lt/bylos/LESSED%20projektas/Renginiai/regionine%20politika_kaimo%20aktualijos_r.%20melnikiene.pdf>
59. Žukovskis, J. (2009). *Kaimo plėtros tikslų ir uždavinių raida*. Nr. 19 (4). [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2012-12-22]. Prieiga per internetą: <http://baitas.lzuu.lt/~mazyliis/julram/19a/103.pdf>.>
60. Žurnalas „LEADER + Magazine”. [Interaktyvus]. [Žiūrėta: 2013-01-10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_lt.htm>

PRIEDAI

VIETOS BENDRUOMENIŲ APKLAUSA

(Bendruomenių tarybų nariams)

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų mokslinis centras kartu su Vietos veiklos grupe (VVG) siekia skatinti vietos bendruomenių veiklą, padėti joms sutelkti gyventojus patiems spręsti opiausias vietovių problemas. Rengiame pasiūlymus, kaip skatinti vietinę ūkinę veiklą, geriau panaudoti gamtos, istorijos ir kultūros vertybes šiame rajone. Jų įgyvendinimas padėtų gerinti gyvenimo sąlygas jūsų gyvenvietėje, puoselėti kraštovaizdį, išsaugoti istorijos ir kultūros paminklus, ugdyti gyventojų patriotiškumą ir visuomeniškumą. Labai prašome atsakyti į VISUS klausimus.

1. Įrašykite gyvenvietės (kaimo, miestelio) ir vietos bendruomenės pavadinimus

2. Apklausoje dalyvauja:

1. Moteris

2. Vyras

3. Jūsų amžius:

1. Iki 20 metų

2. 21-30 metų

3. 31-40 metų

4. 41-50 metų

5. 51-65 metų

6. Vyresni kaip 65 metų

4. Jūsų pagrindinis užsiėmimas:

1. Ūkininkas, žemdirbys

2. Darbininkas, dirbantis kaime, bet ne žemės ūkyje

3. Darbininkas, dirbantis mieste

4. Tarnautojas, dirbantis kaimo įstaigoje arba įmonėje

5. Tarnautojas, dirbantis mieste

6. Pensininkas, neįgalusis

7. Bedarbis

8. Studentas, moksleivis

5. Jūsų išsilavinimas:

1. Nebaigtas vidurinis

2. Bendras (pilnas) vidurinis

3. Darbininkiškas (profesinis techninis)

4. Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis

5. Aukštasis universitetinis

6. Pajamos per mėnesį vienam šeimos nariui (vidutiniškai):

1. Iki 400 Lt

2. 401-500 Lt

3. 501-700 Lt

4. 701-1000 Lt

5. Daugiau kaip 1000 Lt

7. Pagrindinis pajamų šaltinis Jūsų šeimai:

1. Pajamos iš nuosavo žemės ūkio verslo

2. Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio

3. Atlyginimas už samdomą darbą žemės ūkyje

4. Atlyginimas už samdomą darbą ne žemės ūkyje

5. Pensija

6. Pašalpos (bedarbio, už vaikus ir kt.)

7. Tėvų parama

8. Suaugusių vaikų parama

9. Išlaiko kiti dirbantys šeimos nariai

Įvertinkite keturių balų sistemoje Jūsų gyvenamojoje vietovėje teikiamų paslaugų kokybę:

1 - tokios paslaugos visai neteikiamos; 2 – nepatenkinama kokybė; 3 – patenkinama; 4 – gera

Paslaugų pavadinimas	Įvertinimas balais nuo 1 iki 4
8. Sveikatos apsaugos	
9. Švietimo	
10. Ryšių (pašto, telefono)	
11. Visuomeninio transporto	
12. Bendrojo naudojimo vandentiekio	
13. Bendrojo naudojimo kanalizacijos	
14. Gatvių, aikščių ir kitų visuomeninės paskirties vietų apšvietimo	
15. Buitinio aptarnavimo (kirpyklų, siuvyklų, valyklų ir pan.)	
16. Bibliotekų ir kitų kultūros įstaigų	
17. Teisėtvarkos įstaigų (policijos ir pan.)	

18. Parašykite, kurias konkrečias (pažymėtas 8-17 nr.) paslaugų problemas Jūsų gyvenvietėje reikėtų spręsti neatidėliojant?

19. Surašykite, kurie penki svarbiausi gamtos, istorijos ir kultūros objektai yra jūsų apylinkėse. Kuriuos iš jų galima pasiūlyti aplankyti turistams? Įvertinkite jų parengimą turistams. Vertindami atsižvelkite, ar yra pakankamai informacijos apie šiuos objektus, ar sutvarkyti privažiavimai, įrengtos aikštelės automobiliams ir vietos turistų aptarnavimui, ar teikiamos ekskursijų, maitinimo, poilsio ir kitos paslaugos: 1 – visiškai nepasirengta; 2 - nepakankamai pasirengta; 3 – pakankamas pasirengta.

Eil. Nr.	Objekto pavadinimas	Įvertinimas nuo 1 iki 3
1		
2		

3		
4		
5		

20. Kurie penki žymiausi žmonės (rašytojai, dailininkai, muzikai, mokslininkai, politikai ir kt.) yra kilę iš jūsų apylinkių arba jose gyvenę? Surašykite juos ir įvertinkite, ar yra išlikę juos primenantys pastatai, sodybų vietos, ar yra jų atminimui skirtas muziejus, memorialinis kambarys mokykloje ar kitoje įstaigoje: 1 - nieko neišliko; 2 – kai kas išliko, tačiau nepilnai sutvarkyta; 3 - jų atminimas saugomas.

Eil. Nr.	Žymaus asmens vardas ir pavardė	Įvertinimas nuo 1 iki 3
1		
2		
3		
4		
5		

Vietos bendruomenės, bendradarbiaudamos su savivaldybėmis ir verslininkais, daug kur bando pačios spręsti savo gyvenviečių problemas: tvarkyti aplinką, steigti bendruomenių centrus, kurti naujas darbo vietas. Įvertinkite trijų balų sistemoje žemiau pateikiamų veiklos sričių svarbą jūsų gyvenvietei: 1 – labai svarbu, būtina imtis nedelsiant; 2 – šios veiklos bus galima imtis vėliau; 3 – ši veikla nėra aktuali mūsų gyvenvietei.

<i>Veiklos sritys</i>	Įvertinimas balais
21. Gyvenvietės aplinkos sutvarkymas ir pagražinimas	
22. Naujų sporto ir laisvalaikio centrų kūrimas	
23. Naujų prekybos (turgaviečių, parduotuvių) ir viešojo maitinimo įmonių kūrimas	
24. Vandentiekio ir kanalizacijos sistemų sutvarkymas	
25. Kaimo turizmo sodybų kūrimas	
26. Turistinės paskirties objektų aplinkos sutvarkymas ir pritaikymas	

27. Veikiančių kultūros įstaigų stiprinimas	
28. Naujų kultūros įstaigų (muziejų, parodų salių ir kt.) steigimas	
29. Dabar veikiančių švietimo įstaigų veiklos plėtra	
30. Naujų švietimo ir vaikų priežiūros įstaigų kūrimas	
31. Dabar veikiančių sveikatos apsaugos įstaigų stiprinimas	
32. Naujų sveikatos apsaugos įstaigų (reabilitacinių centrų, sanatorijų, poilsinių ir kt.) kūrimas	
33. Esamų pramonės, buitinio aptarnavimo, statybos įmonių plėtra	
34. Naujų pramonės, buitinio aptarnavimo, statybos įmonių kūrimas	
35. Senųjų amatų (kalvių, stalių baldžių, dailidžių, akmenskaldžių, vežimų gamintojų ir pan.) atgaivinimas ir plėtra	
36. Tautodailininkų (tapybos, medžio drožybos, dailiosios keramikos, audimo, mezgimo ir pan.) veiklos plėtra	
37. Vaistažolių ir kitų vaistinės paskirties augalų auginimas	
38. Naujų sodininkystės ir gėlininkystės ūkių kūrimas	
39. Naujų gyvulininkystės ir paukštininkystės ūkių kūrimas	
40. Bitininkystės plėtra	
41. Verslo (ūkininkavimo) pagrindų mokymo kursų organizavimas	

42. Iš 21-41 punktuose nurodytų veiklos sričių surašykite numerius tų sričių, kuriomis jau užsiima jūsų bendruomenė:

43. Iš 21-41 punktuose nurodytos veiklos pažymėkite numerius penkių svarbiausių sričių, kurių labiausiai reikėtų imtis ateityje:

44. Ar planuojate per artimiausius 1-2 metus asmeniškai imtis savarankiško verslo arba amato? 1. Ne 2. Taip 3. Jau užsiimu savarankišku verslu

45. Jei ateityje turėtumėte galimybę pasirinkti, kur norėtumėte gyventi?

1. Kaime, vienkiemyje 2. Kaimo gyvenvietėje 3. Nedideliame miestelyje

4. Mieste (ne rajono centre) 5. Mieste (rajono centre) 6. Dideliame mieste

46. Jei ateityje turėtumėte galimybę pasirinkti, kokio tipo būsto norėtumėte savo šeimai?

1. Nuosavas namas kaime, vieniemyje	2. Nuosavas namas kaimo gyvenvietėje
3. Nuosavas namas nedideliame miestelyje	4. Nuosavas namas dideliame mieste
5. Nuosavas butas miesto daugiabučiame name	6. Nuosavas butas miesto 2-4 butų name

47. Ar buvote išvykęs dirbti iš Lietuvos į kitą valstybę? 1. Ne 2. Taip

48. Ar planuojate artimiausiu laiku išvykti iš Lietuvos dirbti kitoje valstybėje?

1. Netrukus išvyksiu	2. Dar nesame apsisprendę	3. Tikrai neplanuoju išvykti

49. Jei tikrai planuojate išvykti dirbti į kitą valstybę, nurodykite jos pavadinimą:.....

50. Ar asmeniškai jaučiatės esąs stiprios, draugiškos vietos bendruomenės nariu?

1. Ne	2. Sunku pasakyti	3. Taip

Įvertinkite šių uždavinių svarbą jūsų vietos bendruomenei trijų balų sistema:

1 – patys svarbiausi; 2 - svarbūs, bet ne svarbiausi; 3 - nesvarbūs.

Eil. Nr.	Uždaviniai	Įvertinimas balais
51	Nedarbo mažinimas	
52	Gyventojų visuomeninio aktyvumo skatinimas	
53	Tautos tradicijų išsaugojimas	
54	Santykių tarp bendruomenės narių gerinimas	
55	Kaimo dorovinio paveldo išsaugojimas	
56	Jaunimo įtvirtinimas gimtajame krašte	
57	Bendruomenės susibūrimo vietų įkūrimas	
58	Švietimo įstaigų (vaikų darželių, mokyklų) atkūrimas	
59	Kultūros centrų atkūrimas arba steigimas	
60	Gyvenvietės aplinkos tvarkymas ir puoselėjimas	
61	Kelių, gatvių tiesimas bei priežiūra	
62	Gyventojų saugumo stiprinimas	
63	Gyventojų turiningo poilsio vietų steigimas ir priežiūra	

64	Geresnių galimybių sportuoti sudarymas	
65	Be šeiminių likusio turto (apleistų pastatų, parkų, vandens telkinių ir kt.) sutvarkymas	
66	Sveiko gyvenimo būdo propagavimas	
67	Religingumo ir dvasingumo skatinimas	
68	Jaunimo noro mokytis, įgyti naują profesiją skatinimas	
69	Gyventojų asmeninės atsakomybės skatinimas	

70. Ar jūsų bendruomenės nariai dažnai susirenka?

1. Kartą per savaitę
2. Kartą per dvi savaites
3. Kartą per mėnesį
4. Nereguliariai, tik esant būtinybei

71. Ar jūsų apylinkės gyventojai noriai dalyvauja bendruomenės veikloje?

1. Labai neaktyviai, tik paraginus
2. Ne itin aktyviai, negausiai
3. Noriai, aktyviai

72. Kurio amžiaus žmonės aktyviausiai dalyvauja vietos bendruomenės veikloje?

1. Vyresnio, dažniausiai jau pensinio amžiaus
2. Vidurinio amžiaus (30-50 metų)
3. Jaunimas

73. Kaip keičiasi jūsų gyvenvietės (miestelio) gyventojų skaičius?

1. Mažėja
2. Beveik nesikeičia
3. Didėja

74. Kokio amžiaus žmonės sudaro daugumą jūsų kaime (miestelyje)?

1. Vyresnio amžiaus
2. Vidurinio amžiaus (30-50 metų)
3. Jauni žmonės

75. Bedarbių skaičius jūsų gyvenvietėje (miestelyje)

1. Bedarbių yra gana daug
2. Bedarbių skaičius – nedidelis
3. Bedarbių beveik nėra

76. Bedarbių skaičiaus kitimas jūsų gyvenvietėje (miestelyje)

1. Bedarbių daugėja
2. Bedarbių skaičius mažai keičiasi
3. Bedarbių mažėja

77. Įvertinkite ūkinės veiklos būklę jūsų gyvenvietėje (miestelyje)

1. Ūkinė veikla silpsta
2. Ūkinė veikla beveik nesikeičia

3. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos

78. Kaip vertinate savo apylinkių gyventojų saugumą?

1. Nusikalstamumas didėja, gyventojai jaučiasi nesaugūs 2. Nusikalstamumas mažėja

3. Mūsų gyvenvietė yra gana saugi

79. Įvertinkite jūsų gyvenvietės susisiekimą su savivaldybės centru visuomeniniu transportu.

1. Blogas

2. Vidutiniškas

3. Geras

80. Įvertinkite jūsų gyvenvietės perspektyvą

1. Mūsų gyvenvietė – neperspektyvi, nykstanti
auganti

2. Mūsų gyvenvietė – perspektyvi,

Pateikite pasiūlymus, kaip reikėtų spręsti atokesnių vietovių problemas, kad jos neištuštėtų:

.....

Užpildymo data: 20... m.mėn. d.

Dėkojame už atsakymus

2 priedas

GYVENTOJŲ APKLAUSA

(masinis anketavimas)

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras kartu su Vietos veiklos grupe (VVG) siekia išsiaiškinti, kaip būtų galima suaktyvinti vietinę ūkinę veiklą, sukurti naujas darbo vietas. Apklausos metu surinkta medžiaga padės parengti pasiūlymus, kaip gerinti gyventojų darbo ir buities sąlygas jūsų rajone. Prašome atsakyti į VISUS klausimus. Apibraukite jums tinkančių atsakymų numerius arba įrašykite savo atsakymą.

- 1. Šią anketą užpildė:** 1. Moteris 2. Vyras
- 2. Jūsų amžius:** 1. Iki 20 m. 2. 21-30 m. 3. 31-40 m.
4. 41-50 m. 5. 51-65 m. 6. Vyresni kaip 65 m.
- 3. Jūs dirbate arba mokotės:** 1. Dirbu 2. Mokausi
3. Dirbu ir mokausi 4. Nedirbu ir nesimokau
- 4. Darbo arba mokymosi vieta:** 1. Mieste 2. Kaime 3. Nedirbu ir nesimokau
- 5. Gyvenamoji vietovė:** 1. Vienkiemis 2. Kaimo gyvenvietė
3. Miestelis 4. Miestas (ne rajono centras) 5. Miestas (rajono centras)
- 6. Išsilavinimas:** 1. Nebaigtas vidurinis 2. Bendras vidurinis (be profesijos)
3. Darbininkiškas be pilno vidurinio išsilavinimo mokslu 4. Darbininkiškas su pilnu viduriniu mokslu
5. Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis 6. Aukštasis universitetinis
- 7. Jūs esate:** 1. Studentas, moksleivis 2. Nekvalifikuotas darbininkas
3. Kvalifikuotas darbininkas 4. Valstybinės įmonės arba įstaigos tarnautojas, specialistas
5. Privačios įmonės savininkas 6. Privačios įmonės samdomas darbuotojas
7. Ūkininkas 8. Pensininkas, neįgalusis 9. Bedarbis
- 8. Jūsų darbo sritis** 1. Pramonė 2. Statyba ir butų bei kitų patalpų remontas
3. Prekyba 4. Žemės ūkis 5. Miškininkystė 6. Švietimas, kultūra, mokslas
7. Sveikatos apsauga 8. Komunalinis ūkis (vandentiekis, aplinkos tvarkymas ir kt.)
9. Buitinės paslaugos (kirpimas, siuvimas, avalynės taisymas, automobilių remontas ir kt.)

10. Valdymo įstaiga (savivaldybė, seniūnija)

11. Nedirbu (bedarbis, pensininkas, moksleivis, studentas ir kt.)

9. Pagrindinis pragyvenimo šaltinis: 1. Alga 2. Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo
3. Pajamos iš nuosavo žemės ūkio 4. Pensija, pašalpos (bedarbių, šeimų, auginančių vaikus ir kt.)

5. Išlaiko kiti šeimos nariai, gyvenantys Lietuvoje 6. Išlaiko kiti šeimos nariai, dirbantys užsienyje

10. Ar Jūsų pajamos kas mėnesį yra pastovios? 1. Pastovios 2. Nepastovios

11. Jūsų šeimyninė padėtis: 1. Nevedęs (netekėjusi) 2. Vedęs (ištekėjusi)

3. Oficialiai išsituokęs (išsituokusi) 4. Santuoka faktiškai nutraukta, bet dar neapiforminta

5. Našlys (našlė)

12. Jūsų šeimos sudėtis: 1. Neturiu šeimos 2. Vyras ir žmona

3. Vyras, žmona ir vaikai (įrašykite jų skaičių)

4. Su mūsų šeima gyvena (įrašykite kartu gyvenančius)

13. Išlaikytinių skaičius jūsų šeimoje (įrašykite išlaikytinių skaičių)

14. Jūsų būstas: 1. Daugiabučiame name 2. Nuosavame name

3. Nuosavo namo dalyje 4. Nuomojamas butas 5. Gyvenu pas tėvus (gimines)

15. Prieš kiek metų pastatytas namas, kuriame gyvenate? 1. Prieš 1-5 metus

2. Prieš 6-10 metų 3. Prieš 11-20 metų 4. Prieš 21-40 metų

5. Daugiau kaip prieš 40 metų

16. Ar Jūsų būstą reikia remontuoti? 1. Ne, nereikia

2. Būtų tikslinga šiek tiek paremontuoti 3. Būtinai reikia remontuoti

4. Nebetikslinga remontuoti, šį pastatą jau reikia nugriauti

17. Ar savo namuose turite kompiuterį: 1. Taip, prijungtą prie interneto

2. Taip, bet neprijungtą prie interneto 3. Neturiu kompiuterio

18. Ar turite nuosavą automobilį: 1. Taip, daugiau kaip 10 metų senumo

2. Taip, pagamintą prieš 6-10 metų 3. Taip, pagamintą prieš 1-5 metus 4. Neturiu

19. Kaip vertinate savo gyvenimo sąlygas? 1. Gyvename aukščiau vidutinio lygio

2. Esame vidutiniškai

3. Gyvename žemiau vidutinio lygio

Nurodykite, ar jūsų būstui teikiamos šios paslaugos:

20. Centralizuotas šalto vandens tiekimas:

1. Taip

2. Ne

21. Centralizuotas karšto vandens tiekimas:

1. Taip

2. Ne

22. Centralizuotas nuotekų pašalinimas:

1. Taip

2. Ne

23. Centralizuotas šildymas:

1. Taip

2. Ne

24. Centralizuotas šiukšlių, atliekų surinkimas:

1. Taip

2. Ne

25. Kaip keičiasi gyventojų skaičius jūsų gyvenvietėje?

1. Gyventojų mažėja

1. Gyventojų skaičius išlieka pastovus

3. Gyventojų daugėja

26. Kurio amžiaus gyventojai sudaro daugumą jūsų gyvenvietėje?

1. Įvairaus amžiaus, yra pakankamai jaunimo

2. Įvairaus amžiaus, bet jaunimo jau trūksta

3. Daugėja tik senyvo amžiaus žmonių - gyvenvietė sensta, ištuštėja

27. Kiek turite nuosavos žemės?

1. Nuosavos žemės visai neturiu

2. Tik sodybinį sklypą (iki 15 arų aplink namą)

3. Mažiau kaip 1 ha

4. 1 ha

5. 2-3 ha

6. 4-10 ha

7. 11-20 ha

8. 21-50 ha

9. 51-100 ha

10. 101- 200 ha

11. 201-500 ha

12. Daugiau kaip 500 ha

28. Ar jūsų gyvenamoje vietovėje yra laisvų, nenaudojamų (apleistų, likusių be šeimininko) pastatų:

1. Taip

2. Ne

Kurias įmones ar įstaigas galima įkurti jūsų gyvenvietėje? Įvertinkite naujų įmonių kūrimo galimybes trijų balų sistema: 1 – netikslinga įkurti; 2 – tikslinga įkurti; 3 – jau įkurta

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Įkūrimo vertinimas balais nuo 1 iki 3
29	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras	
30	Automobilių remonto dirbtuvės	
31	Butinės technikos remonto dirbtuvės	
32	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	
33	Stalių dirbtuvės	

34	Statybos ir butų remonto darbų įmonė	
35	Kirpykla	
36	Siuvykla	
37	Pirtis	
38	Valgykla, kavinė, užkandinė	
39	Viešbutis, motelis, kaimo turizmo sodyba	
40	Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	
41	Senelių ir neįgalųjų globos namai	
42	Reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centras	
43	Vietinės istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras	
44	Biblioteka – skaitykla	
45	Kultūros ir sporto centras	
46	Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos	
47	Privatus vaikų darželis	
48	Privati mokykla	
49	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	
50	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	
51	Viešosios tvarkos apsaugos centras	

52. Jeigu ūkininkaujate, kokį ūkininkavimo būdą pasirinkote?

1. Mišrus, įvairios paskirties ūkis	2. Pieno ūkis	3. Mėsinių galvijų ūkis
4. Kiaulininkystės ūkis	5. Daržininkystės, sodininkystės, gėlininkystės ūkis	
6. Laukininkystės (javų) ūkis		
7. Kitos paskirties ūkis (įrašykite)	8. Neturiu nuosavo ūkio	

53. Jeigu ūkininkaujate, ar turite papildomą, ne žemės ūkio verslą? 1. Neūkininkauju

2. Neturiu papildomo privataus ne žemės ūkio verslo įmonėje, įstaigoje 3. Papildomai dirbu valstybinėje įmonėje, įstaigoje
4. Papildomai dirbu privačioje įmonėje samdomu darbuotoju 5. Turiu nuosavą verslo įmonę

54. Įvertinkite ūkinės veiklos būklę jūsų apylinkėse (gyvenvietėje, miestelyje):

1. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos pastovi 2. Ūkinė veikla – pastovi
3. Ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja

Kurie teigiami pokyčiai matomi jūsų apylinkėse? Įvertinkite šiuos pokyčius trijų balų sistema: 1 – tokių gerų pokyčių nėra; 2 - tokie pokyčiai dar labai neryškūs; 3 – teigiami pokyčiai jau yra akivaizdūs.

Eil. Nr.	Teigiami pokyčiai šioje gyvenvietėje	Įvertinimas balais nuo 1 iki 3
55.	Sumažėjo nederbamų žemių plotai	
56	Sumažėjo asmenų, neturinčių pastovaus darbo	
57	Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką	
58	Statomi nauji gyvenamieji namai ir ūkiniai pastatai	
59	Kaimuose laikoma daugiau gyvulių ir paukščių	
60	Sumažėjo girtaujančių	

Kurios jūsų gyvenvietės problemos yra didžiausios? Įvertinkite jas trijų balų sistema:

- 1 – tokia problema mūsų vietovei yra nebūdinga; 2 – ši problema yra, bet ne itin ryški; 3 – ši problema yra labai aštri.**

Eil. Nr.	Didžiausios problemos šioje gyvenvietėje	Įvertinimas balais nuo 1 iki 3
61.	Šioje vietovėje vis mažiau jaunimo	
62	Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	
63	Vis labiau plinta girtavimas ir nevalyvumas	
64	Plinta abejingumas visuomenės reikalams	

65	Blogėja gyventojų išsilavinimas	
66	Didėja nedirbamų žemių plotai	
67	Gyventojai jaučiasi nesaugūs	

68. Ar planuojate išvykti dirbti į užsienį? 1. Planuoju netrukus išvykti laikinai padirbėti

2. Planuoju išvykti pastoviai gyventi kitoje valstybėje 3. Dar nesu apsisprendęs

4. Norėčiau išvykti, bet kol kas neturiu tokių galimybių 5. Neplanuoju išvykti iš Lietuvos

69. Ar yra jūsų šeimos narių, išvykusių dirbti į užsienį? 1. Taip 2. Ne

70. Kaip vertinate savo gyvenimo perspektyvas?

1. Nebesitikiu, kad mano gyvenimas pagerėtų 2. Tikiuosi, kad mano gyvenimas pagerės

3. Esu patenkintas savo gyvenimu ir su viltimi žiūriu į ateitį

71. Kiek pajamų tenka vienam Jūsų šeimos nariui vidutiniškai per mėnesį?

1. Iki 400 Lt 2. 401-600 Lt 3. 601-800 Lt

4. 801-1000 Lt 6. Daugiau kaip 1000 Lt

Įvertinkite savo dalyvavimą visuomeninėje veikloje trijų balų sistema:

1 – nedalyvauju; 2 – dalyvauju, bet nelabai aktyviai; 3 – aktyviai dalyvauju:

Eil. Nr.	Veiklos pavadinimas	Dalyvavimo įvertinimas
72	Vietos bendruomenėje	
73	Kultūros (meno saviveikloje ir pan.)	
74	Sporto organizacijoje	
75	Politinėje partijoje (įrašykite pavadinimą)	
76	Visuomeninėje nepartinėje organizacijoje	
77	Profesinėje sąjungoje	

Nurodykite ar jūsų gyvenvietėje yra šios įstaigos (įrenginiai):

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Taip arba ne
78	Biblioteka	
79	Paštas	
80	Kino teatras	
81	Kultūros centras (namai)	
82	Sporto centras (klubas, salė)	
83	Stadionas	
84	Vaikų darželis	
85	Pradinė mokykla	
86	Pagrindinė (aštuonmetė) mokykla	
87	Pagrindinė (dešimtmetė) mokykla	
88	Pilna vidurinė mokykla arba gimnazija	
89	Vietinė turgavietė	
90	Bendruomenės centras, parapijos namai	
91	Sveikatos priežiūros punktas	
92	Kirpykla	
93	Pirtis	

94. Kaip jūsų gyvenvietėje keičiasi darbingų gyventojų skaičius?

1. Mažėja 2. Beveik nesikeičia 3. Daugėja

95. Įvertinkite savo gyvenvietės vietos bendruomenės veiklą: 1. Nėra vietos bendruomenės
2. Vietos bendruomenė - neaktyvi 3. Veikia aktyvi vietos bendruomenė

96. Įvertinkite savo gyvenvietės kultūrinę veiklą: 1. Kultūrinės veiklos nebeliko
2. Kultūrinė veikla susilpnėjo 3. Kultūrinis gyvenimas – gana aktyvus

97. Įvertinkite savo gyvenvietės saugumą: 1. Gyvenvietė rami, gyventojai jaučiasi saugiai
2. Padėtis šiek tiek blogėja 3. Padėtis ryškiai blogėja

98. Įvertinkite savo gyvenvietės tvarkingumą ir jaukumą: 1. Gyvenvietė tvarkinga, jauki
2. Tvarka gerėja, žmonės geriau rūpinasi sodybų švara 3. Padėtis blogėja, daugėja netvarkos

99. Įvertinkite savo gyvenvietės perspektyvumą: 1. Mūsų gyvenvietė perspektyvi, auganti
2. Gyvenvietė turėtų išlikti, tačiau augimo perspektyvos nėra didelės
3. Ši gyvenvietė yra nykstanti, ištuštėjanti

Užpildymo vieta (rajono, miestelio, kaimo pavadinimas) :
.....

Užpildymo data: 20... m. mėn. d.

Dėkojame už atsakymus

KAIMIŠKOSIOS SENIŪNIJOS VAIDMUO

(Seniūnų apklausa interviu metodu)

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras kartu su Vietos veiklos grupe (VVG) siekia išsiaiškinti, kaip įvairinti ir stiprinti ūkinę veiklą kaimo vietovėse, kaip sukurti naujas darbo vietas. Apklausos metu surinkta medžiaga padės parengti pasiūlymus, kaip gerinti atokesnių vietovių gyventojų darbo ir buities sąlygas. Prašome jūsų atsakyti į VISUS klausimus.

1. Ar seniūnijos teritorijoje veikia biblioteka? 1. Ne 2. Taip, veikia

(įrašykite bibliotekų skaičių)

2. Ar seniūnijos teritorijoje yra kino teatras ar salė, kur rodomi kino filmai?

1. Ne 2. Taip (įrašykite tokių vietų skaičių)

3. Ar seniūnijos teritorijoje veikia įstaigos, kuriose galima nemokamai naudotis internetu?

1. Ne 2. Taip (įrašykite tokių įstaigų skaičių)

4. Ar seniūnijoje veikia paštas? 1. Ne 2. Taip (įrašykite pašto skyrių skaičių)

5. Kurios sveikatos priežiūros įstaigos veikia seniūnijoje? Įrašykite jų skaičių.

1. Poliklinika 2. Ligoninė 3. Pirminės sveikatos priežiūros centras

4. Moterų konsultacija 5. Privati šeimos (bendrosios praktikos) gydytojo įstaiga

6. Vaistinė 7. Neprivatus stomatologo kabinetas

8. Privatus stomatologo kabinetas 9. Kitos įstaigos (įrašykite).....

6. Kurios viešojo maitinimo įstaigos veikia seniūnijoje?

1. Kavinė, alaus baras 2. Valgykla 3. Restoranas

4. Alaus baras 5. Kitos įstaigos (įrašykite)

7. Kurios ugdymo įstaigos veikia seniūnijoje? Įrašykite jų skaičių.

1. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga (vaikų darželis)

2. Mokykla-darželis 3. Pradinė mokykla 4. Pagrindinė mokykla

5. Vidurinė mokykla 6. Gimnazija 7. Specialieji vaikų globos ir auklėjimo namai

8. Suaugusiųjų (jaunimo) mokykla 9. Kitos įstaigos:

8. Ar jūsų seniūnijoje yra laisvų, nenaudojamų (apleistų, likusių be šeimininko) pastatų:

1. Taip 2. Ne

9. Ar įmanoma šiuos pastatus panaudoti seniūnijos gyventojų reikmėms?

1. Taip 2. Ne 3. Tokių pastatų nebeturime

Kurias įmones ar įstaigas, kuriose atsirastų naujų darbo vietų, būtų galima sukurti jūsų gyvenvietėje? Įvertinkite įkūrimo tikslumą trijų balų sistemoje: 1 – tikslinga įkurti; 2 – netikslinga įkurti; 3 – jau įkurta.

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Tikslingumo įvertinimas (nuo 1 iki 3)
10	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t. t.) centras	
11	Automobilių remonto dirbtuvės	
12	Buitinės technikos remonto dirbtuvės	
13	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	
14	Stalių dirbtuvės	
15	Statybos ir butų remonto darbų įmonė	
16	Kirpykla	
17	Siuvykla	
18	Pirtis	
19	Valgykla, kavinė, užkandinė	
20	Viešbutis, motelis, kempingas	
21	Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	
22	Senelių ir neįgaliųjų globos namai	
23	Reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centras	
24	Istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras	

25	Biblioteka – skaitykla	
26	Kultūros ir sporto centras	
27	Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos	
28	Privatus vaikų darželis	
29	Privati mokykla	
30	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	
31	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	
32	Viešosios tvarkos apsaugos centras	

33. Ar seniūnija organizuoja ekskursijas į muziejus, teatrus ir kt.? 1. Ne 2. Taip

34. Ar organizuojami verslo mokymai (seminarai) gyventojams seniūnijos iniciatyva?

1. Ne 2. Taip

35. Kaip seniūnija skatina gyventojų sveiką gyvenseną?

1. Seniūnija neturi galimybių užsiimti sveikos gyvensenos skatinimu
2. Skatina mankštintis, organizuoja šeimoms sveiko gyvenimo būdo renginius
3. Organizuoja varžybas, renka geriausius apylinkių sportininkus
4. Kitos priemonės (įrašykite)

36. Įvertinkite, kiek šiuo metu yra išvykusių seniūnijos gyventojų uždarbiauti į užsienį?

1. Gana daug 2. Nedaug 3. Vos vienas kitas

37. Kiek yra grįžusių seniūnijos gyventojų iš užsienio?

1. Grįžusių beveik nėra 2. Nedaug 3. Dauguma jau grįžo

38. Kaip vertinate ūkinės veiklos pokyčius šioje seniūnijoje?

1. Ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja
2. Ūkinė veikla mažai keičiasi
3. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos

39. Kaip vertinate šios gyvenvietės kultūrinę veiklą?

1. Kultūrinė veikla silpsta
2. Kultūrinė veikla nesikeičia
3. Kultūrinė veikla stiprėja

40. Kaip vertinate apylinkių gyventojų saugumą?

1. Nusikalstamumas auga, gyventojai jaučiasi vis labiau nesaugūs
2. Kriminogeninė situacija mažai taisosi, dar turime nemažų problemų
3. Kriminogeninė situacija mažai keičiasi, bet didelių problemų neturime
4. Kriminogeninė situacija gerėja, gyventojai jaučiasi saugesni

41. Kurios gyventojų grupės kelia daugiausia teisėsaugos problemų?

1. Grįžusieji iš bausmės atlikimo vietų
2. Namuose neprižiūrimų paauglių grupės
3. Pavieniai paaugliai ir asmenys, piktnaudžiaujantieji alkoholiu
4. Asocialiai besielgiančios, girtuokliaujančios, nedarnios šeimos

42. Ar daug seniūnijoje yra asmenų, neturinčių arba vengiančių darbo?

1. Tokių asmenų daugėja
2. Tokių asmenų nėra daug, tačiau jie kelia daug problemų
3. Tokių asmenų yra, bet jie nekelia didelių problemų aplinkiniams
4. Tokių asmenų mažėja, jų liko vos vienas kitas

43. Ar jūsų seniūnijoje stiprėja vietos bendruomenių veikla?

1. Vietos bendruomenių veikla – mažai pastebima
2. Vietos bendruomenės pradeda stiprinti savo veiklą
3. Vietos bendruomenės veikia gana energingai, jų įtaka auga

Užpildymo vieta: Užpildymo data: 20... m. mėn. d.

